

**De officio pii ac publicae tranquillitatis vere amantis viri, in
hoc religionis dissidio : adjecta est, Defensio ejusdem libelli,
adversus iniquum & importunum castigatorem**

<https://hdl.handle.net/1874/9499>

2

DE OFFICIO
PII AC PVBLICAE TRAN-
QVILLITATIS VERE AMAN-
tis uiri, in hoc Religionis
dissidio.

Reperies in hoc scripto, Lector, non solùm expeditissimam
controuerfiarum, quibus miserè adeò laborat hodie Ecclesia,
componendarum rationem: sed etiam, quo pacto veræ pie-
tatis atq; concordie Christianæ ex animo studiosus,
durante isto dissidio, optimè se gerere in
quavis Republica possit
ac debeat.

ADIECTA EST.

Defensio eiusdem libelli, aduersus iniquum &
importunum castigatorem.

AUCTORE Veranio Modesto Pacimontano.

(Geo. Caspanda)
*Additur pars illa ex scriptis aduersarijs, cui in hac
defensione respondetur.*

Anno M. D. LXII.

DE OFFICIO PII VIRI IN HOC ECCLESIAE DISSIDIO.

NON ignoro permultos esse, qui in hoc miserabili Ecclesiae dissidio, quo ferè hodie Christianus orbis colliditur, uehementer angantur animi, & tanquam inter duos scopulos nutent & remigēt: qui cum saluti suæ consultum uelint, quid fugiant uident, quò autem fugiant uidere nondum potuerunt. Quæ cogitatio ipsa me quoq; iam olim exercuit, & tãquam procella huc illuc impulit: donec eãdem portum aliquem, in quo acquiescã, reperisse mihi uideor. Itaq; quæ mea in hoc perplexissimo negotio sententia sit, non grauabor breuiter & dilucidè explicare: tum ut huius instituti & propositi mei rationem, pietatis & æquitatis studiosis hominibus reddam: tum etiam, ut iis qui eadem cogitatione iactantur, exemplum quod (si placet) sequi possunt, proponã. In primis hoc testatum uolo, me hanc uiam, quã in quæstionibus & controuersis Religionis sequor, non alia de causa suscepisse, quàm quòd eam post longam & diligẽtem inquisitionem, rectissimam & tutissimam esse iudicem: eamq; ad pacificationem & concordiam constituendam, quàm accommodatissimam esse putem. Rogatos autem uolo eos qui in hoc scriptum incident, ut quo animo eos fero qui à me in nonnullis rebus dissident, modò in fundamentis Religionis nostræ consensio sit, eodem animo me quoq; ferant, alicubi fortè ab iis dissentie

tem: quod me à piis & æquis uiris impetraturum confido.

Equidem iam inde ab adolescentia constitutionum & Cæremoniarū Ecclesiasticarū obseruantissimus fui: sic tamen, ut natura, uel diuino potius impulsu, omnem superstitionem, quam tum utcunq; deprehendere uidebar, uehemēter detestatus sim. Mox itaq; cum in lectionem scriptorum huius ætatis, qui reformationem quandam & repurgationem superstitionum cultuum & absurdarum opinionum promittebant, inciderem, mirè illorum institutum placuit: qui tamen ita superstitiones & abusiones quæ nōnullis Cæremoniis Ecclesiasticis admixtæ erant, exosas haberem, ut ipsam Ecclesiasticam positiam quæ his Cæremoniis ferè constat, non sublatam & euersam, sed repurgatam & emendatam esse uellem.

Postea ætate & iudicio accrescente, uisi sunt mihi in his abusibus & corruptelis notandis & insectandis nonnulli ὑπὲρ τὰ ἔσοκα μὲνα proficere: idēq; illis accidere, quod iis qui cum putres & corruptas corporis partes præcidere uolūt, etiam sanam partem, & quæ sine corporis graui offensione & læsione tolli non potuit, inuadunt: nō paucos etiam scabie, ulceribus & uitiis corporis offensos, ipsius corporis odium concepisse, & procuratoribus, hostis & insectatoris personam induisse.

Itaq; putauī, mihi & eorum scripta, quos illi ut aduersarios inuadebant, eadem diligentia perlegenda, & pari attentione & iudicii æquitate inter se conferenda: in quibus aduersariis, ut in æstu contentionum accidit, nonnulli

nulla quoq; offendebant. Nam mihi quidem ita uidebatur, ut illos odio uitiorum, etiam quæ sana, aut certè mendicabilia erant, præcidenda & remouenda contendisse; ita hos contrà, cæco quodam amore coporis etiam uitiosa & morbida, tanquam sana & benè habentia, tuenda suscepisse.

Cum igitur utriq; à regia uia, hi quidem in dextram, illi uerò in sinistram nonnihil deflexisse uiderentur, ad ipsam directam regiamq; uiam inquirendam mandato diuino me cogi & impelli putabam. Quare ut certius aliquid de hac re cognoscere, & certum aliquod firmumq; iudicium de his controuersis compararem, statui mihi ab omni partium studio abstinendum, & personarum præiudicium seponendum, libertatemq; iudicandi (quæ nisi exuta partium & personarum affectione constare non potest) retinendam.

Itaq; mihi iudices & arbitros in hoc difficillimo & arduo negotio adeundos, & consulendos esse putavi: nullumq; firmiter & certius iudicium inueniri, quàm si ipsa Scriptura sacra, eiusq; uera & sana intelligentia proponatur. Satis enim deprehendebam, non nudum ipsum Scripturarum contextum, sed ipsarum Scripturarum intelligentiam, in quæstionibus Religionis diiudicandis adhibendam & cõsulendam. Primò, quia Apostoli doctrinam Christi, quæ compendio his scriptis continetur, multo pluribus uerbis, populis ad quos destinati erant, exposuerunt & explicarunt: tum etiam quòd hæreses,

irene. lib. 3.
cap. 2. & 4.
Tertull. de
Præscrip.
hæret.

quæ mox ab Apostolorum è uita excessu extiterūt, cum pleræq; Scripturam ipsam iam ab omnibus receptam, negare non possent, de intelligentia tantum Scripturæ quæstionem mouebant. Quare non uerbis, quæ illis cum orthodoxis cōmunia erant, sed uera intelligentia & scientia diuinarum literarum confutandi erant, quæ intelligentia petenda erat à cōmuni consensu & publico testimonio omnium Ecclesiarū, quibus doctrinā à Christo acceptam tanquā depositum quoddam Apostoli commendarūt. Nam qui nobis initiò ueram hanc & germanam esse Christi & Apostolorum doctrinā, quæ iis scriptis continetur, suo testimonio approbarunt; iidem sanè & mentem ipsam & intelligentiam eorundem scriptorū, quam ex uiua ipsa & amplissima Apostolorum doctrina acceperant, posteris tradiderunt.

Atq; hæc est, quæ Catholica traditio et ueritas non scripta à nonnullis appellatur. Quanquam in iis quæ fidei quæstiones attingunt, nihil est quod Scripturis sacris non aliquo modo contineatur; cum hæc traditio nihil aliud sit, quàm Scripturæ ipsius explicatio et interpretatio; ita ut non ineptè dici possit, Scripturam esse implicatam quandam et obfignatam traditionē, traditionem uerò esse Scripturam explicatam et resignatam.

Nō ineptè igitur Vincentius Lyrinensis, qui sub ætatem Augustini uixit, cū iam multæ et uariæ hæreses Ecclesiam uexarant, et exercuerant, eum qui se aduersus hæreses omnes munitum et tutum esse uelit, hæc duo sibi

pro

proponere debere cōfirmat; Canonicam auctoritatem, et Catholicam traditionem. Non, quin Canonica auctoritas sufficiat; sed quòd Scripturæ uerba in uarias sententias ab impiis et imperitis hominibus distrahantur. Quare certam aliquam sententiam constituendam, quæ à Catholica traditione petatur. Quæ quidem Catholica traditio tribus notis deprehendatur; antiquitate, uniuersitate, et consensione.

Huius intelligentiæ ex Catholica traditione, id est antiqua, perpetua et uniuersali consensione necessitatem, hodie quoq; deprehendimus. Nam, exempli causa, hæc uerba In principio erat uerbum, quin ab Apostolis scripta sint, nemo inficiatur. De intellectu autem huius uocis V E R B U M, ingens certamen est: et qui diuersam ab Ecclesia sententiam sequuntur, non minus probabilibus rationibus nituntur. Nos autē ex perpetua hac traditione, et antiquissimorum patrum concordissimis scriptis, et ueterum Cōciliorum grauissimis decretis ad nos usq; propagata, per λόγον non propositum aut διαθέσιμ, non ideam quandam et formam in mente diuina, sed personam et ὑπόστασιμ significari credimus. Idem accidit in his uerbis, Verbum caro factum est; Ego et pater unum sumus: et multis similibus, quæ explicare longum esset.

Cum autem quæstionum religionis duo sint genera, quarum aliæ doctrinam, aliæ disciplinam et Cæremonias spectant; quod ad prius genus attinet, Primum eam doctrinā ut ueram et Catholicam habendā esse iudico, quæ

quæ sacris literis est expressa: Deindè, quæ ex mente &
 intelligentia earūdem literarum ab ipsis usq; Apostolo-
 rum temporibus est tradita, & per successionem ad nos
 usq; deriuata, quarum utramq; pari fidei integritate am-
 plectendam duco. Tertio loco est, quæ ab omnibus Ec-
 clesiis, uel maiore certè parte est recepta, & probabilibus
 rationibus è sacris literis confirmata, hâc quoq; pio cuiq;
 suscipiendam existimo; quamuis ingeniosis hominibus
 rationes occurrere possint, quibus probabiliter refute-
 tur. Quarto loco quæstionum quoddam genus est, quæ
 neq; tam clavis Scripturæ testimoniis, neq; tam antiquo
 & magno consensu Ecclesiæ nituntur: tamen posteriori-
 bus temporibus, in hac præcipua Occidentali Ecclesiæ
 parte constitutæ & receptæ sunt: quæ cum diuinis literis
 manifestè non repugnent, in earum confutatione neq;
 pugnaciter agendum, neq; ea de causa Ecclesiarum pa-
 cem perturbandam puto. Quòd si sententia aliqua iam
 omnino recepta & firmata, minus probabilis uideatur,
 de ea tamen non passim & odiosè contendendum, sed
 cum eruditis & moderatis uiris placidè inquirendum &
 disceptandum existimo. Quæ autem certorum homi-
 num quamuis doctorum, probabilibus disputationibus
 asseruntur, ita ut alii aliter de iis sentiant, liberam cuiq;
 quid uelit sequendi potestatem esse constat. Si quæ uerò
 sententiæ & diuinis literis, & ueteris Ecclesiæ traditioni
 aduersæ: & per errorem uel imperitiam, uel etiam ambi-
 tionem postremis his & corruptissimis temporibus in-
 uectæ

uestæ uidentur, eas ut fermentum uitandas et cauendas non nego; sic tamen, ut priuato homini temerè apud quosuis de iis contendendum nō putem, ubi certa offensio, profectus & utilitatis nulla spes. Itaq; prudentiā eam Christianam hic adhibendam, ut non temerè & passim ubiq; dicas quicquid sentias, neq; tamen unquam dicas cōtrā quā sentias: ubi uerò gloria Dei uel proximi utilitas postulat, liberè & constanter dicas quòd sentias.

De Cæremoniis uerò quæ ordinis in Ecclesia conseruandi, uel disciplinæ in populo constituendæ causa institutæ uel usu receptæ sunt, ita statuo; Cæremonias quæ à Christo ad colligendam noui populi societam institutæ sunt, quæ Sacramenta uocantur, castè & integrè obseruandas, nihil eorū institutioni tanquam mutilatis & imperfectis addendum, neq; ut superfluis detrahendū. Interim Apostolis eorūq; successoribus ius potestatemq; concessam credo, ut pro tempore & utilitate Ecclesiæ ritus quosdam & Cæremonias instituerent, quibus in publicis Ecclesiæ cōuentibus sacramenta illa diuinitus instituta administrarentur: tum etiam, quibus disciplina populi tanquam politicis quibusdam legibus, sine quibus societas nulla cōsistere potest, regeretur & contineretur. Ex iis autem ritibus et Cæremoniis quædam per uniuersum orbem summa consensione iam inde ab ipsis Ecclesiæ initiis obseruatæ, et ad nos usq; sunt propagatæ: quarum cum rationes perpetuæ sint, perpetuam quoq; obseruantiam esse conuenit. Quare traditionum Apo-

stolicarum & consuetudinum uniuersalium appellatione commendantur. De iis assentior B. Augustino, scribenti ad Ianuarium: In obseruatione Ecclesiasticarum consuetudinum, hanc rationem tenendam, si quid Scripturæ diuinæ præscribit auctoritas, non dubitandum esse, quin ita facere debeamus, ut legimus. Similiter si quid horum tota per orbem frequentat Ecclesia, hoc quin ita faciendum omnibus sit disputare, insolentissimæ esse insaniæ. Huiusmodi maiorū constitutiones obseruandas esse, ex Apostolicis actis discimus: ubi legimus, Paulum, & ei adiunctos, non tantum expressa Dei mandata oppidatim docuisse, uerum etiam obseruari tradidisse decreta quæ ab Apostolis & senioribus erant ordinata.

Illud tamen uerum est, ex iis qui olim per uniuersum ferè orbem obseruabantur, ritibus, quosdam aut quia non tantum momenti habere putabantur, aut temporum commutatione utiles esse desierant, aut intemperantia populi in abusionem uenerant, paulatim desuetudine esse abrogatos. Nec inficior, alios quoque eiusdem generis etiam hodie publica auctoritate, modò id quàm minimo scandalo fiat, abrogari posse. Nonnulli quoque adhuc antiquissimi ritus in Ecclesia reliqui sunt, quorum hucusque uestigia, & tanquam lineamenta seruantur, quamuis ab ipso fine & usu ad quem initio instituti sunt, non nihil deflexerint: quos tamen, donec legitima auctoritate aut prisco suo fini restituantur, aut etiam ex usu remoueantur, pacis & unitatis studio obseruandos existimo. Contra,

erā, nonnulli ritus olim uniuersales, & summa religione ut Apostolicæ traditionis obseruati, tandem paulatim obsoleuerūt; quos, ut ego quidem existimo, in usum rursum reuocari per legitimam auctoritatem, quàm minima fieri possit perturbatione, conueniat.

Sunt & alii quidam ritus certarum Ecclesiarum proprii, sed longa consuetudine confirmati, qui per loca terrarum regionesq; uariantur. De iis regulam à B. Augustino præscriptam tenendam sentio; Quod neq; contra fidem, neq; contra bonos mores iniungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum inter quos uiuitur societate seruādum. Item ad Casulanum: In iis rebus de quibus nihil statuit Scriptura diuina, mos populi Dei uel instituta maiorum pro lege tenenda sunt. De quibus si disputare uouerimus, & ex aliorum consuetudine alios improbare, orietur interminata luctatio. Et postea: Sit ergo, inquit, una fides uniuersæ quæ per orbē delatur Ecclesiæ, tanquam intus in membris, etiam si ipsa fidei unitas quibusdam diuersis obseruationibus celebretur, quibus nullo modo quod in fide uerum est impeditur. In eandē sententiā B. Hieronymus scripsit Lucinio: Traditiones Ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non officiant, ita obseruandas, ut à maioribus traditæ sunt, nec aliorum consuetudinem aliorum contrario more subuerti.

Non tamen prætereundum hoc loco est, quod eidem Ianuario scripsit Augustinus; Quæ scripturis non conti- Epist. 119.
nentur, nec in cōcilijis statuta nec uniuersali cōsuetudine

confirmata, sed pro regionum et hominum moribus uariantur, oblata facultate refecanda sunt, etiam si fidei non uideantur aduersari: quia religionem quam Christus liberam esse uoluit, seruilibus oneribus premunt.

Illud autem in primis obseruandum est, in his ritibus & obseruationibus multis modis uitium accidere posse. Vno modo, cum iis ritibus quorum bonus usus esse potest, falsa opinio & alienus finis adfingitur: quæ opinio cum in animis hominum & non rebus ipsis insita sit, rectè sentienti legitimeq; utenti præiudicare non potest. Aliquando ritus ad pium usum instituti, superstitione populi in abusum uertuntur: qui abusus publica auctoritate tollendi, priuata autem cautione uitandi sunt: bonus autem usus, si quis est, retinendus.

Scitè dictum est à quodam scriptore Italico nostra ætate: Tanti nō debet esse ullus abusus, ut propter ipsum tollatur bonus usus. At magis pro cōseruando bono usu, corrigendi sunt abusus, si qui sint in Ecclesia. Quanquā hæc superstitio usq; eò inualescere potest, ut publica auctoritate rem quoq; ipsam, cui superstitio adiuncta est, è medio tolli conueniat: ut de æneo serpente ab Ezechia rege factum legimus.

Nonnullæ quoq; huius generis constitutiones sunt, quæ quamuis exiguum usum habere uideantur, tamen unitatis retinendæ et scandali uitandi causa seruandæ sint. Aliæ eius generis sunt, ut cum plerūq; utiles esse possint, tamen non rarò tempus incidit, ut priuatim eorum obser-

seruatio uel impossibilis uel noxia sit: ut in ieiuniis et delectu ciborū haud rarò ægrotis et debilibus accidit. Hic à uerbis statuti ad mentem institutoris et Ecclesiæ confugiendum esse non dubito. Non diffiteor tamē, postremis hisce temporibus, unà cum ignorantia, auaricia et ambitione, supersticiosos quoq; nonnullos cultus et ritus in Ecclesiam irrepsisse, ita ut uitium ipsis rebus inhæreat, ipsorumq; obseruatio fidei integritati officiat. Hos ut publicè per eos quorum in Ecclesia summa potestas est, tollendos; ita priuatim cuiq; uitium agnoscenti cauendos, neminem inficiaturum puto.

In horum autem rituum diiudicatione dupliciter error accidere potest. Primum, si nimio odio superstitionis, ii ritus qui tolerari, citraq; impietatē seruari possint, pro noxiis et impiis temerè damnentur et abiiciantur. Rursum, si cæco cæremoniarum amore, et inconsiderato Ecclesiasticæ potestatis zelo supersticiosi et impuri ritus pro religiosis et sanctis defendantur & exigantur. Quæ tamen diiudicatio homini in rebus Ecclesiasticis utcunq; uersato, nulloq; partium aut personarum studio præpedito, haud ita difficilis erit.

Hæc de doctrina & Cæremoniis sententia mihi post diuini spiritus implorationem, harumq; controuersiarū sepositis partium studiis ad arbitrium diuinarum literarum & antiquæ perpetuæq; traditionis quæ in uetustis patrum scriptis & conciliorum antiquorum decretis extat, explorationem, uera, Christiana, Catholicoq; homi-

ni pacisq; & Ecclesiasticæ unitatis studioſo digna & conueniens uifa eſt.

Cum igitur in hac Eccleſia Occidentali ſiue Romana, in qua nati, & in Chriſto regenerati, cuiusq; per baptiſmū (quantum ad externam conuerſationem) ciues et membrum effecti ſumus, profeſſio Chriſtiani nominis, Scripturarum auctoritas, & doctrina illa Apoſtolica, quod ad capitales Religionis articulos attinet, retineat, ſacramentaq; ut ſunt à Chriſto inſtituta ſeruentur, (quamuis in Euchariſtiæ celebratione & diſpenſatione non nihil uitii uideri poſſit) & in multarum Cæremoniarum & rituum obſeruatione priſcæ adhuc Eccleſiæ imago in ea cõſpiciatur: adhuc perpetua preſbyterorū ſeu Epiſcoporū quãuis multum à priſca integritate degenerantium, iam inde ab Apoſtolis ſucceſſione gubernetur; hanc inquam Eccleſiam ut ueram Eccleſiam & domum templumq; Dei, magnãq; illius & Catholicæ Eccleſiæ non contemnendum membrum, non poſſum non amplecti & uenerari. Quãuis non inficior, eandem illam Eccleſiam à priſco ſuo illo decore & ſplendore non parum diuerſam, multisq; moribus & uitiiis deformatam, nõnunquam & gubernatorum tyrannide miſerabiliter preſſam.

Porro hæc ideo huic externæ ſocietati, quam Romanam uel Occidentalem Eccleſiam uocamus, attribuo, quòdin ea Dei uerbum eiusq; ſacramenta ſeruentur, & ingens (uti ſpero) electorū multitudo, qui reuera Chriſti Eccleſiam & ſponſam conſtituunt, intra eam contine-

neatur; quamuis permulti, iiq; illustres in ea societate sint, imò regnum & gubernationem obtineant, qui ad Christi Ecclesiam minimè pertinent, atq; adeò Christi eiusq; doctrinæ hostes sunt, ac tanquam alieni in ea tyrannidem exercent.

Pulchrè Augustinus, alios ita esse in domo Dei ut ipsi etiam sint eadem domus Dei, quæ dicitur ædificari supra petram: alios uerò ita dici esse in domo ut non pertineant ad compagem domus, nec ad societatem pacificæ fructiferæq; iusticiæ, sed sicut esse dicitur palea in frumētis, &c. Et alibi: Sunt, inquit, et intus hostes Dei, quorū pectora obsedit spiritus Antichristi; et tamen gerunt spiritualia et diuina, &c. Quare quæ in hac Ecclesia, sana et uerè Ecclesiæ Christi consentanea sunt, religiosè amplector: quæ nonnihil uitiosa, modò non impia, cum tollere nō possum, pacis causa tolero. Si qui autem grauiores morbi sunt, qui omnino medicationis indigeant, contagionem ita uito, ut tamen corpus ipsum non cum acerbitate insectandum, sed summo cum animi dolore commiserandum, & si qua fieri potest opitulandum esse putem.

Interim tamen eos damnare non possum, qui in fundamentis Apostolicæ doctrinæ persistentes, studio sinceræ Religionis, cū aliqua cor̄rectionis indigere, ab eruditis & piis uiris admoniti intelligant, in aliqua Ecclesiæ parte, præeunte summa auctoritate, accedente cōmuni illius Ecclesiæ consensu, in doctrinæ genere aliqua repurgant; & Cæremonias aliquot etiā uetustiores, cū id populi magna

De univ. ba-
ptif. lib. 7.
cap. 16.

Ibidem li. 4.
cap. 13.

magna utilitas & propè necessitas exigat, auferendas, aliasq; pietati & disciplinæ conuenientiores sufficiendas esse putant: modò id quàm minimo scandalo & perturbatione fiat, & communio spiritus & uinculum pacis cum reliquo Ecclesiæ corpore cõseruetur. Quis enim membro uitio uertat, si reliquo corpore laborãte, & sui curam negligente, ipsum sui curã suscipiat: non ut reliquo corpori insultet, sed curandi exemplum præbeat, & ad imitationem inuitet?

Eos igitur qui in his cõtibus ita uersantur, ut nihil aliud quàm Christi gloriam & Ecclesiæ eius instaurationẽ quærant, totoq; animo ad ecclesiæ pacem et unitatem incumbant, et cum reliquo Ecclesiæ corpore, etiamsi quadam rituum et opinionum diuersitate discrepent, charitatis tamen uinculo colligentur, à Christo capite & corpore eius, quod est Ecclesia, separare & remouere nõ possum: quamuis à nõnullis, omnem Ecclesiæ instaurationem & reformationem uel inconsiderato zelo, uel priuato animi morbo aspernantibus, ut hæretici, schismatici, & Ecclesiæ hostes traducantur & condemnentur.

Illos uerò probare minimè possum, qui ita à Romanæ Ecclesiæ abusibus & corruptelis recedere uoluerunt, ut ab ipsa Ecclesia defecisse, seq; ab omni eius consortio & communionem separasse uideantur. Quare non ad eã medicandam & instaurandã, sed perdendam potius et euerendam, omnia sua studia conferre uidentur. Quemadmodum rursum in iis qui Romanæ Ecclesiæ gubernatores

tores & propugnatores haberi uolunt, illud improbandum existimo, quòd morbū nullum agnoscunt: & quòd huic rei consequens est, remedia non admittunt: immò de correctione admonentes, & ad curationem exhortātes, operamq; suam ad id efficiēdum offerentes, nō modò reiiciunt, & ab Ecclesiæ societate depellunt, uerū etiam multis in locis crudeliter interficiendos censuerunt: quæ res huic miserabili schismati occasionem dedisse uidetur.

Neq; tamē satis causæ est, cur huic cœtui Ecclesiæ Catholicæ nomen detrahatur, quòd multi qui eam gubernant, rectè monentes persequantur. neq; enim id Ecclesiæ tribuendum est, quòd falsorum & infidelium gubernatorum uitio committitur. Nam & in Euangelio ser- ^{Luce 12.} uus infidelis super familiam Dei constitutus legitur, & Christus de Hierosolymitanis queritur, quòd occiderint prophetas, & lapidauerint eos qui ad se missi fuerant: cuius tamen Ecclesiæ communionem & antè Prophetæ, & Christus ipse, piūq; ætate Christi homines (ut Zacharias, Simeon, Anna, Maria, Iosephus) non defugerunt.

Neq; errores tum doctrinæ, tum humanarum traditionum, qui in ea obtinuerunt, ad auferendum Ecclesiæ titulum sufficiunt: cū in Ecclesia Hierosolymitana, in Pontificibus & Pharisæis, qui eius gubernationem tenebant, huiusmodi errores Christus ipse notarit & reprehenderit, cum à fermento Scribarum & Phariseorum cauendum monet, & eosdem seuerè increpat quòd irritum

faciāt mandata Dei propter suas traditiones: nec obscure eos infimulat, quod frustra ab ipsis colatur, doctrinam & mandata hominum docētibz. Idem tamen Christus admonet suos, ut in cathedra Moisi sedentes, id est summa auctoritate & potestate in Ecclesia Dei ex instituto Moisi fungentes, audiant, rectè ex præscripto diuinæ legis monentibus pareant: quamuis opera illorum, doctrinæ quam profitentur, minimè consentiant.

At dicunt nonnulli. è uera quidem Ecclesia prodiisse Papistas, quos uocant, sed per falsas & nouas opiniones & impios cultus ab ea defecisse: quare ab iis tanquam ab Antichristi Ecclesia & diaboli Synagoga, quàm longissimè secedendum, nullamq; cum ea communionem habendam.

Verùm illud mihi uide an non longè aliud sit, à puritate et sinceritate tum doctrinæ tum morum, qua uetus & primitiua Ecclesia floruit, degenerasse; aliud ab ipsa ueteri Ecclesia prorsus defecisse; Ecclesia enim ab ipso fundamento quod est Christus pro nobis mortuus et resuscitatus, æstimanda est: cui fundamento si posterius pro auro & argento et lapidibus preciosis, lignum, fœnum & stipulam superstruxerint, non tamen continuo à fundamento recesserunt. Et riuulus, tametsi longo cursu, contracto limo & sordibus, nitorem illum & puritatē quæ in ipso fonte, aquaq; fonti proxima spectatur, coinquinauerit & conspurcarit: nō tamen à fonte alienus & seiunctus habetur; sed ibi curandum, ut pro ligno, fœno & stipula,
aurum,

aurum, lapides & gemmæ in eodem ædificio, superq; eodem fundamento reponantur: & hic, ut aqua riui quæ potissimum è fonte profluxit, seruata eadē scaturigine quoad fieri potest, à limo & sordibus repurgetur.

Contrà autem, quòd omnes ii qui ob reprehensionem nonnullorum abusuum initio reiecti, conscientia impulsu in ratione docendi & forma ministerii aliquid immutarunt, ab Ecclesia defecisse dicuntur, & inter hæreticos & schismaticos numerantur; uidendum est, quàm id rectè et iustè fiat. Totus enim Christus caput est, et corpus. A capite non receditur, nisi per falsam & Scripturis sacris dissentaneam de capite Christo doctrinam: à corpore uerò quod est Ecclesia, non per quamuis rituum & opinionum diuersitatem, sed per solam charitatis defectionem.

Quare, ut antè quoq; dixi, qui recta sententia de Christo, capiti iunguntur & charitatis et pacis uinculo, etiamsi opinionibus quibusdam & ritibus discrepent, reliquo Ecclesie corpori cōnectuntur: nullo modo ut schismatici & ab Ecclesia alieni habēdi sunt, etiamsi ab alia Ecclesie parte potentiore, & gubernationem obtinente reiecti, et ab eorum societate & communionem separati uideantur. Neq; enim quæuis reiectio & separatio schismaticos facit, sed initia separationis & causæ spectandæ sunt: non enim separatio facit schisma, sed causa.

Hæc de iistantū loquor, qui hanc separationē inique ferunt, & omnibus uotis pacem et conciliationem des

siderant, & à quibus quadam ex parte externa commu-
nitione separantur; fidei tamen & charitatis uinculo con-
iunguntur, & ad omnem consensionem & communio-
nem parati sunt, quam diuinis institutis & mandatis non
aduersari arbitrantur.

At dicas, per paucos esse hoc animo præditos. Pleriq;
enim ex iis qui sibi ab Euangelio nomen sumpserūt, eam
partem quæ uetus Catholicorum & Romanæ Ecclesiæ
nomē retinet, prorsus aspernantur, omnemq; eius com-
munionem defugiūt, nec ut membrum eiusdem corpo-
ris amore & misericordia prosequuntur, sed ut Satanæ &
Antichristi corpus abominantur. Scio id equidem, & do-
leo; & qui eiusmodi sunt, quomodo à schismatis nota
eximi possint, non uideo. Id certè scio, principes aliquos
illius partis, atq; adeò ipsum ducē, qui primus ad repur-
gandas sordes Ecclesiæ facem prætulisse uidetur, longè
aliud non uno in loco scripsisse, ex quibus locis, quam-
uis id sit præter breuitatis institutum, unum & alterum
subiiciam.

*In excusatio-
ne quorundā
articulorum.*

Quāuis, inquit, heu dolor, Romę peius agatur quàm
conueniret, tamen nulla causa tam grauis est, aut erit
unquam, qua meritò se quis ab illa separare debeat; imò
quanto peius Romana Ecclesia habet, tanto magis illi &
accurrendum & succurrendum fuerit, eiq; magis inhæ-
rēdum: nam discessionibus nihil proficies. Adde, quòd
Christus propter diabolū deserui non debeat. Et in dispu-
tatione Lypsiensi: Nunquam, inquit, mihi placuit, nec in

æternum placebit quodcunq; schisma. Iniquè faciūt Bohemi, quòd se auctoritate propria separant à nostra unitate, etiamsi ius diuinum pro eis staret: cum supremum ius diuinum sit charitas, & unitas spiritus. Et alibi; Bohemorum dissidium ab Ecclesia Romana nulla potest excusatione defendi quin sit impium, & contra charitatem. Nam hoc quòd unicè allegant, sese timore Dei & conscientia defecisse, ne inter malos sacerdotes & Pōtificates uerent; hoc eos maximè omniū accusat. Si enim illi mali sunt, & tu uera charitate ferueres, nō defugeres; sed etiam si in extremis maris essent, accurreres, fleres, moneres, argueres: nunquid & nos qui ferimus onera, & ferè importabilia monstra Romanæ curiæ, ideò fugimus & discedimus? Absit, absit. Reprehendimus quidem et detestamur, oramus, monemus; sed non scindimus ob hoc unitatem spiritus, non inflamur aduersus eam, scientes quòd charitas super omnia eminent. Idem in resolutionibus; Pighardi, inquit, nostri uicini, hæretici, infœlix populus, qui fœtore Romano gaudet, sicut Phariseus super publicanum, non autem compatitur. Scimus heu nostrū casum, et dolemus; non autem sicut hæretici fugimus, et semiuiuam transimus, tanquam alienis peccatis pollui timeremus: nos uerò, quo miserius laborat Ecclesia, eò fidelius assistimus, et accurrimus flendo, orando, monendo, obsecrando: sic enim charitas iubet, alterum alterius onera portare.

Neq; uerò nescio, cum postea hanc cantionem lon-

gè contrario & acerbiore carmine commutasse, sed im-
 portunis & absurdis quorundam hominum aduersum se
 scriptis incitatum atq; commotū, quos diffiteri non pos-
 sumus, huic miserabili distractiōi Ecclesię magna ex par-
 te occasionem dedisse. Quanquam ne posterioribus qui-
 dem scriptis, cum à Pontificia bulla ferocior factus est,
 Romanam Ecclesiam, in qua Rom. pontifex imperi-
 um tenet, ueram esse Christi Ecclesiam negauit; quam-
 uis eius gubernatores, ut Papam, Cardinales, Episcopos,
 Doctores, non esse Ecclesię membra, sed tyrānos & ho-
 stes proclamet. Ita enim scripsit ad lectōrē de gestis Au-
 gustæ: Quare ego coram te lector protestor, me colere &
 sequi Rom. Ecclesiam, in omnibus solū illis resisto,
 qui nomine Ecclesię Romanę Babyloniam nobis sta-
 tuere moluntur. Item aduersus Bullam Romanę Eccle-
 się abundē satis est gloriā, partem esse paruam uniuers-
 alis Ecclesię: curiā potius Romanę ista bulla est, &c,
 Et post comitia Augustana: Illa, inquit, uera Ecclesia
 Christi fundamentum et columna ueritatis est, locus sa-
 cro sanctus, in quo stat abominatio; et in hac Ecclesia
 Deus miraculosē et potenter seruauit baptismū, textum
 Euangelii, remissionem peccatorum, sacramentum al-
 taris, ordinationem, clauas, &c. Et in Germanico quo-
 dam libello, quem de fidei suę confessione senex edidit,
 in quo Romanam Ecclesiam seu Papisticam, ut uocant,
 horrendis uerborum tonitruis percellit, hæc tamen in-
 tra cætera loquitur: Non solū agnoscimus uos unā

nobiscum ex uera Ecclesia prodiisse, uerumetiam dicimus uos in Ecclesia esse et manere; imò uerò in ea sedere et regnare, quomodo Paulus dixit Antichristum in templo Dei (non in stabulo uaccarum) sessurum esse; uerum de Ecclesia, uel membra Ecclesiæ nō estis amplius, &c. Quæ non prorsus dissentanea sunt illis quæ suprâ ex Augustino adduximus. Quomodo uerò atrocissimis dictis consentiant, in quibus non ueram, sed Papisticam, non Apostolicam, sed apostaticam Ecclesiam, imò non Ecclesiam, sed Synagogam satanæ, prostibulum diaboli, archimeretricem, scolam inferni (et quis omnia illa præclara elogia enumerare possit?) appellat, non uideo; nec multum curandum, neq; mirandum puto, si homo humana passus sit.

Hanc quoq; Ioannis Caluini, qui modò auctoritate apud suos Luthero non cedit, de Romana Ecclesia sententiam fuisse, uel ex Epistola ad Iacobum Sadoletum constat. ita enim ibi scripsit; At cuius arrogantiæ est, inquit, iactare penes uos solos esse Ecclesiam, et eam adimere orbi uniuerso? Nos uerò, Sadolete, Ecclesias Christi eas quibus præsidetis esse nō negamus; sed Pontificem Romanum cum toto pseudoepiscoporum grege immanes esse lupos dicimus, &c.

Hæc illi. Sed plures horum discipuli & sectatores, ne id quidem admitturi uidentur. Nam superioribus diebus insignis quidam & ueteranus inter eos, ita disertè scriptum reliquit; Nos nomen Catholicæ Ecclesiæ optimo

mo iure illis adimimus, nobis autem rectè uendicamus. Verùm ego credo, permultos in eo cœtu esse, quibus hæc posterior acerbitas tum Lutheri, tum sectatorum eius, minimè placeat: quiq; etiam, cùm à reliqui corporis societate reiecti ac pulsi uideantur, societatem tamen et cõmunione omnem Christianam cū toto corpore, quàm latè patet, animo ac uoluntate colant. De quibus nobis nunc sermo est.

Eos uerò qui per impiam de Christo Ecclesiæ capite et fundamento sententiam, à Christo capite separantur, et falsa persuasione ab omni societate et cõmunionem aliarum Ecclesiarum abstinētes, à Christi corpore se diuellunt, uerè hæreticos & schismaticos dicendos et habendos existimo, neq; ad ullam uel externam uel internam Ecclesiæ societatem pertinere puto: ut sunt uaria et multiplicia Anabaptistarum genera. Simples tamen inter hos et specie pietatis in errorem inductos, ut neq; in Ecclesiæ societatem admittere, ita nec damnare prorsus auserim, sed Deo incorrupto iudici et mitissimo parenti iudicandos relinquo.

In quibus quicquid est uitii, cum id omne in errore animi et infirmitate iudicii positum sit, et cum nullo flagitio et scelere, sed potius cum exuperante quodam licet imperito pietatis zelo coniunctum, certè qui eiusmodi sunt, commiseratione potius et ope prosequendi, quàm acerbis suppliciis persequendi uidentur. Illud modo curandum quod in longis et contagiosis morbis fieri conuenit,

uenit, ut & salutis eorum ratio habeatur, & ab aliis contagio prohibeatur, quod haud ita difficile esset si sanioribus consiliis locus sit, sed hæc alterius loci sunt, ad institutum reuertamur.

Quicquid igitur in utraq; hac Ecclesiæ parte, siue ea antiquo nomine Catholica, siue nuper nato Euangelica nuncupetur, integrum, sanum, doctrinæ Euangelicæ & Apostolicæ traditioni cōsentaneum inuenio, id ut Christi Ecclesiæ proprium ueneror & amplector; eamq; Ecclesiam, quod in fundamento ueræ & Apostolicæ doctrinæ, quæ breuissimo illo fidei Symbolo continetur, consistat, nec impio schismate à reliquarum Ecclesiarum communione se separet, ueram Ecclesiam, ueræq; Ecclesiæ & Catholicæ Ecclesiæ Christi membrum esse iudico. neq; id tantum de Occiduis, sed etiam Orientalibus Ecclesiis, ut Græcorum, eorumq; qui ipsorum instituta ferè sequuntur, ut Ruthenorum, Syrorum, Aethiopum & Armeniorum sentio; nisi me ab hac sententia grauior auctoritas, rationesq; ualidiores dimoueat. Neq; ad hanc unitatem Catholicæ Christi Ecclesiæ diuellendam & distrahendam, Cæremoniarum aliquot & quæstionum diuersitatem ualere puto, modò in fundamento fidei cum capite Christo, & in sincera charitate cum corpore eius quod est Ecclesia, communio & societas retineatur.

In primis autem odi factionum illa odiosa & è Tartaro usq; emissa nomina, cum hi alios Papistas, Antichristianos, Satanæ ministros, hostes doctrinæ Christi: illi

D uerò;

uerò contrà, hos Hæreticos, Schismaticos, Apostatas, Ecclesiæ Christi hostes appellant; ut quæ nihil aliud quàm exitiali schismati & miserabili dilacerationi Ecclesiæ, pabulum & nutrimentum suppeditant.

Neq; uerò ita partium studium uitandum puto, ut utraq; parte improbata, nouam quandam & neutralem (quam uocant) sectam introducere uidearis; sed eã tantum partium addictionem improbandam duco, quæ libertatem & æquitatē iudicandi præpediat, qua uidelicet à uitiis & erroribus, quibus neutra pars omnino immunis est, considerandis & reprehendendis auoceris; & ad ea quoq; quæ in altera parte recta & sana sunt aspernanda. eamq; hostili animo persequendam compellaris.

Quin potius hæresibus, quæ per impia de Christo dogmata à capite Christo, & nefario schismate ab eius corpore recesserunt, damnatis, in utraq; hac parte quæ fundamentum religionis retinet ita uersandum existimo, ut si non per omnia in ritibus & sententiis cõueniatur, charitatis tamen communio firmiter retineatur, & ad plenã quoq; solidamq; concordiam constituendam omni studio contendatur. Hoc ego officium pii uiri, suæq; salutis consultum uolentis, his perturbatissimis periculisq; plenissimis temporibus, esse iudico. Quòd qui præsent, eos uerè pureq; Catholicos esse & dici posse arbitror. Namq; religio uera sinceraq; inter duo mala mihi posita & constituta uidetur.

Extant enim hodie potissimùm duo hominũ genera:
quo

quorum alteri, quòd Ecclesiam non paucis maculis res-
 p̄sam, & paulatim contractis uitiis deformatam uidēt,
 omnem eius statum labefactatum & conuulsum cupiūt:
 & dogmata Lutheri, non quæ sanior adhuc & tranquillior,
 sed postea Bullæ impetu percussus, irritator & commo-
 torior, asseruit, quouis modo confirmanda & defendē-
 da ducunt; id quod à suis sectatoribus (quos habet nec
 pauciores, nec obscuriores) Caluino quoq; accidit, quos
 fortassis rectè Anticatholicos & Lutheranos seu Calui-
 nianos appelles.

Sunt alii ex aduersò, qui quòd non pauca ex ipsa anti-
 quitate adhuc apud se reliqua uidēt, præsentem Ecclesiæ
 statum, quamuis corruptum, & paulatim subortis abu-
 sionibus cõtaminatum, omnino tamen suo loco mane-
 re uolunt, neq; quicquam, quamuis id ueterum decretis
 cõsentaneè fieri possit, immutari patiuntur: pontificem
 uerò Romanũ, quem Papam dicimus tantũ nō Deum
 faciunt; eiusq; autoritatem non modò supra totam Ec-
 clesiam, sed supra ipsam Scripturam diuinam efferunt; &
 sententiam eius diuinis oraculis parem, imò infallibilem
 fidei regulã constituunt; hos non uideo cur minus Pseu-
 docatholicos & Papiſtas appellare possis.

Inter hos qui maximè hodie in Ecclesia eminent, ter-
 tium quoddam genus hominum, quamuis ferè occultũ
 & obscurum, reperitur; qui cum in alterutra parte uer-
 sari cogantur, tamen nulli parti ex animo addiçti, quic-
 quid utrobique rectum & Catholicæ fidei & obseruationi

consentaneum est amplectentes; quæ uerò his contraria, & modum mediumq; (ut in contentionibus fit) excedentia deprehenduntur declinantes, ueram, sinceram & diuinis literis Catholicæq; Ecclesiæ traditioni congruentem pacem & concordiam omnibus uotis exoptant, et ad eam conciliandam omnem suam operam & studiū conferre parati sunt. Atq; hoc animo si plures in utraq; parte præditi sint, facilius & citius pax futura, et concordia coitura sit. Nam nisi talium hominum consilium ualeat, nulla conciliationis spes est: & tales si audiantur, de pacificatione desperandum non erit.

Sed proh dolor, in utraq; parte plures, iiq; potentiores, ita animo comparati uidentur, ut hostilem animum in se mutuo induerint: et cum pacem utrinq; optare uideantur, eam pacem uolunt, non quæ utraq; parte salua, mutua conciliatione & confœderatione constet, sed quæ cum alterius & aduersæ partis oppressione et deletionem coniuncta sit. Videtur enim mihi hæc Ecclesiarum diuisio persimilis esse dissensionem ciuili, in qua pars altera ab iis qui Rempublicam tenent, corruptas leges, et iniquissime constitutionibus pressam quæstam, dum conditiones proponeret, repulsa & damnata, et quasi secessionem facere coacta est. Hinc Ecclesiæ, Republica in duas partes diuisa, crescente indies dissensione, res in atrocissimum odium et quasi ciuile bellum erupit, ita ut ex his pleriq; iniqua iam petere, illi ne æqua quidē concessuri uideantur.

Habet autē utraq; pars suos propugnatores, qui partis

tis suæ studio incitati, quouis modo causam suam defendere & tueri conantur: et hostili animo aduersam partem insectantes, in ea perdenda et extinguenda omni studio laborant; cum tamē in utrisq; castris boni et æqui uiri reliqui sint, qui communis Reipublicæ amantes, ad pacem et concordiam mutuam, et Reipublicæ ad prisca leges, quibus initiò constituta fuit, instaurationem omnia sua consilia et studia conferunt.

Ex quo apparet, duobus modis in utrislibet castris aliquem uersari posse; uno modo, ut unius partis propugnatorē, et alterius partis infestum hostem; altero modo, ut intercessorem et pacificatorem, qui quamuis in alterius partis castris maneat, alteram tamen partem ut eiusdem Reipublicæ membrū amore prosequitur. Quare non ad eius euerfionem, sed conciliationem potius et confœderationem cōsilia sua refert: quo fit, ut qui in aduersa parte prudentiores et æquiores sunt, eum non ut hostem et inimicum, sed ut ciuem et amicum habeant, fit quidem non rarò, ut feruente inter utrosq; pugna, utrinq; plagas accipiat: qui tamen si aliquando se collegerint, ardorq; ille pugnæ deferbuerit, benè ab eo sibi consultum, gratiamq; illi se debere fatebuntur.

Hic tamen apparet, quàm deploranda et periculi plena sit conditio eorum, qui hanc uiam ingredi, ac pacificatorum munus tueri uolunt. Nam cum duæ hæ tanquam factiones uniuersum penè Europæ Christianismum inter se partiti sint (quamuis altera in duas quoque partes,

easq; ferè pares, dissecta sit) fit, ut plerisq; in locis, acri-
 ribus illis partium patronis gubernationem tenentibus,
 uix æquis his & moderatis hominibus locus detur: imò
 plerunq; utrisq;, aduersariorū loco habētur, & exilii, for-
 tunarum capitisq; periculis exponuntur. Aegrè enim il-
 li quenquam in sua societate admittunt, qui non per om-
 nia illis cōsentiat, omniaq; apud ipsos recepta prober, al-
 teramq; partem ut inimicam hostiliter oppugnet. Quā-
 uis alia aliis loca hac in parte mitiora & æquiora sint, eaq;
 de causa tranquillitate quoq; maiore frui uidemus: qui-
 bus in locis præclarè cum huiusmodi pacis amantibus
 uiris agitur, si utcunq; quietæ sedes concedantur, qui ut
 grauiora pericula euadant, leuitatis certè, inconstantia,
 timiditatis & adulationis notas uix effugiūt, cū illis utriq;
 parti aduersari, his uerò utriq; parti assentari uelle iudis
 cētur: ad honores uerò, dignitates & opes cōsequendas,
 aditus ferè omnino illis interclusus est, quò nisi magna
 tum & potētum fauore, quos sibi ferè partes uendicarūt,
 non peruenitur: sed præmia sibi in cœlesti Hierusalem,
 ciuitate æternæ perpetuæq; pacis, reposita esse sciant.

Inanis autem mihi eorum oratio uidetur, qui his Re-
 ligionis disidiis se à pietatis studio retardari & auocari
 queruntur. Satis enim ampla pietatis exercendæ materia
 in iis rebus, quibus in rebus utrinq; conuenitur, proposi-
 ta est. Nam de fide in Christum mortuum & resuscita-
 tum pro nobis collocanda & charitate Deo & proximo
 exhibenda, controuersia nulla est. Però in his duobus

capitibus pietatis summa consistit. Quid enim est aliud pietas, quàm officium præstare Deo? quòd officiũ quid aliud est, quàm eius obtemperare mandatis? Porrò mandata eius, Apostolo eius teste, grauias non sunt; uidelicet ex Deo natis, & eius spiritu præditis. Hoc est, inquit, mandatum eius, ut credamus in nomine filii eius I E S V Christi, & diligamus alterutrum.

Non igitur pietas subtiles arduarum & difficilium quæstionum disceptatores, & curiosos latentium & abditarum rerum inuestigatores; sed simplices breuissimi uerbi, hoc est mortui & resuscitati Christi professores, & fidos uoluntatis suæ executores requirit. Propè, inquit Paulus, est uerbum in ore tuo, & corde tuo; hoc est uerbum fidei quod prædicamus. Quia si confitearis in ore tuo Dominum I E S V M, & in corde tuo credideris quòd Deus suscitauit illum à mortuis, saluus eris, &c. Et idem: Nemini, inquit, quicquam debeatis, nisi ut inuicem diligatis. Qui enim diligit proximum, legem impleuit. Et ad Timotheum monet, non intendendum fabulis & genealogiis infinitis, quæ quæstiones exhibent magis quàm ædificationem Dei, quæ est in fide; finem autem & complementum totius præcepti esse charitatem de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

Opportuna igitur & obseruatione digna est oratio Irenæi, quæ extat lib. ii. de hæresibus; Melius est, inquit, nihil omnino scientem quempiam, ne quidem unã causam cuiuslibet eorum quæ facta sunt, cur factũ, & credere

Deo,

Deo, et perseverare in eius dilectione, quæ hominem vivificat, nec aliud quærere ad scientiam nisi IESUM Christum filium Dei, qui pro nobis crucifixus est: quàm per quæstionum subtilitates et multiloquium in impietatem cadere. Cui et hæc Hilarii sententia cõsentit lib. x. de Trinit. In simplicitate fides est; in fide iusticia est. In confessione pietas est, non per difficiles nos Deus ad beatam vitam quæstiones uocat, nec multiplici eloquentis facundiæ genere sollicitat. In absoluto nobis ac facili est æternitas, Iesum suscitatum à mortuis per Deum credere, et ipsum esse Dominum confiteri.

Non est igitur, quod quis uel inquietorum hominum contentiones, uel rerum credendarum et faciendarum difficultates et perplexitates, ignaviæ et impietati suæ prætexat. Sunt quidem nonnullæ quæstiones, quæ à curiosis et inquietis hominibus excitatæ, etiã doctis et piis uiris negocium faciunt. In his ea moderatio adhibenda uidetur, ut primum de iis nihil temerè, præsertim quòd sit manifesto Dei uerbo contrarium uel alienum, statuat; neq; propria sententia contentiosè et pertinaciter obtrudatur et defendatur, dissentientes uerò non superbe et contumeliosè repellantur.

Atq; utinam his temporibus audiatur B. Augustinus, qui pios quosdam et religiosos uiros, de prædestinationis mysterio non satis inter se conuenientes, his uerbis commonefacit: Nunciatum est mihi de uobis, fratres, ab aliquibus qui in uestra congregarione sunt, et nos inde

uene-

uenerunt, quòd de hac re diffensiones in uobis sunt. Itaq; dilectiss. ne uos perturbet huius quæstionis obscuritas, moneo uos primùm, ut de his quæ intelligitis, agatis Deo gratias. Quicquid est autem quò peruenire nõdum potest uestræ mentis intentio, pacem inter uos & charitatem seruantes, à Domino ut intelligatis orate; & donec res ipsa perducatur ad ea quæ nondum intelligitis, ibi ambulate quò peruenire potuistis. Hæc admonet apostolus Paulus, qui cùm dixisset nondum se esse perfectum, paulo pòst ait: Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sapiamus; id est, ita nos esse perfectos, ut nondum ad perfectionem quæ nobis sufficit, uenerimus. continuoq; subiunxit; Et si quid aliter sapitis, hoc quoq; Deus reuelabit: ueruntamen in quod peruenimus, in eo ambulemus.

Huic consilio Augustini, imò uerò Apostoli, si quidam obtemperarent, melius & publicæ quieti, & suæ tranquillitati consulere.

Habet igitur hic pius animus, ubi feruente hoc æstu contentionum nõnihil acquiescat. sed quia difficile est, ut non aliquando uiros præsertim literatos, hic æstus inuoluat; ea cautio & diligentia adhibenda erit, ut neq; præpostero pacis & quietis studio, uel nimio periculorum metu ueritatem prodat, & conscientiam lædat: neq; rursum incerto ueritatis zelo, uel teneræ nimis conscientiæ prætextu, non necessariis de causis uel publicam pacem uel priuatam quietem perturbet.

Optandum quidem illud imprimis esset, ut auctori-

E

tate

rate publica ea forma ecclesiæ cōstitueretur, in quam saniores utriusq; partis merito consentire & in qua religiosi utrimq; animi libenter acquiescere possint, sed id cum neq; subito ob morbum inueteratum, neq; à quouis, sed à summa tantum auctoritate & potestate præditi fieri possit, priuatus interim homo. Præsentem Ecclesiæ in qua uersatur statum, quatenus nihil impietatis cōtinet, quamuis minus purum atq; florentem, boni consulat, eiusq; emendationē precibus & uotis apud Deū exposcet. Qui uerò eruditione & rerum sacrarum peritia præditi sunt, etiam operam suam & studium, si quem modo eius usum esse uiderint, ad Ecclesiæ constitutionem & instaurationem adiungent.

Hæc de officio boni piiq; uiri, sed priuati, nulloq; publico in Ecclesia munere fungentis, dicta sint. Eorū uerò qui publicum docendi & res diuinas administrandi officium tenent, alia ratio est. Ad eos enim præterea pertinet, ut peruersas opiniones & falsos cultus, si quos in sua parte obtinuisse perspexerint, neq; ignauè dissimulādo alāt, neq; importunè insectando confirmet; sed modò prudenter de iis corrigendis dispiciant, modò etiam si res ferat, prophetico spiritu afflari liberè constanterq; apertas diuinæ legis transgressiones redarguant, neq; ullum huius rei causa periculum defugiant; exemplo Zachariæ filii Ioiadæ, qui indutus spiritu Dei, populū & Regem palam transgressions & defectiōis accusauit: quare regis Ioç iussu à populo in ipso templi atrio lapidatus occubuit.

Si quis igitur huiusmodi munere fungens, suæ partis Ecclesiam tyrannide pressam, eamq; periclitantem inuenit, non dubiū quin apertè tyrannicis & impiis edictis, quibus aut falsa doctrina, aut impius cultus stabilitur, aduersari, & pro suo officio intercedere debeat. Quòd si ea de causa ciuitate, hoc est Ecclesiæ eius cōmunionē pelatur, non nego quin suis se armis, id est diuinis & Ecclesiasticis scriptis aduersus tyrannorum criminationes & persecutiones tueri possit: itaq; tyrannidem ipsam qua Respublica premitur, non ipsam Rempublicam tyrannide pressam oppugnabit quomodo olim Thrasibulus occupata Atheniensium Republica à tyrannis, profugis aliquot ciuibus collectis, tyrannis bellum intulit; non ut Atheniensium ciuitatem, suam patriam, euerteret, sed ut eam in libertatem assereret. Quòd si, ut non rarò fit, à tyrannorum factione interimatur, habet exempla prophetarum: ut quorum imitatur facta, eorum quoq; præmia consequatur.

Cum autem suprà de concordia et pacis studio nonnulla dixerimus, hoc modò admonendum duximus, in ea concordia & pace concilianda id cauendū esse, ne quæuis tranquillitas & quies, quæ etiã in summa seruitute & corruptissimo Ecclesiæ statu esse possit, pro Christiana pace suscipiatur. Ea em̄ demum uera, solida & Christiana pax est, quæ cum Dei gloria & uoluntatis eius obsecutione coniuncta, et ab omni corruptela cœlestis doctrinæ & diuini cultus seiuncta est. Quare nequaquam hic

quorundam hominum, qui Reipublicæ consiliis adhibentur, studium probandum est; qui rerū ordine inuerso, humanis diuina & terrenis cœlestia cedere uolunt; & religione tāquam Lesbia regula, ad præsentem qualem cūq; Reipublicæ statū componendum & tuendū, utendum censent; cum Rempublicā & Ecclesiā lapsam & deformatam, non ad religionis normam erigere & constituere, sed Religionem ad Reipublicæ & Ecclesiæ qualēcūq; structuram sarcendam & fulciendam inflectere & detorquere nituntur; eiq; peruerso & præpostero studio pacis & tranquillitatis publicæ nomen prætexunt; eoq; prætextu sumpto, omnes ad uitiorum correctionē & legum diuinarum instaurationem (sine quibus uera, solida & firma inter Christianos pax & concordia constare non potest) adhortantes, ut turbulentos, seditiosos et pacis publicæ perturbatores crudelissimè insectantur.

Sed de officio Principum & Pontif, quibus Reipublicæ et Ecclesiæ procuratio et summa administratio commissa est, nunc non est dicendi locus; quorum plerosq;, proh dolor, hodie uidemus, in curando hoc exitiali Ecclesiæ dissipatæ & dilaceratæ morbo, non bona consilia, neq; apta remedia sequutos. Nam cum à radice et causa, morbi curatio fieri deberet, eam non modò non euellendam et refecandam, sed potius firmandam et stabilendam curarunt: ea tantum quæ in præsens molestiam aliquam, quæ tamen salutaris esse poterat, adferebāt, auferre et è medio tollere statuerunt: et ut delicati ægri solēt,

uera

uera remedia, quòd amaroris aliquid adiunctum habeāt, aspernantes, temporariam tantum leuationem adhiberi uoluerunt. Quo factum est (quod in febricitantibus, aquæ potu feruorem morbi lenire uolentibus, fieri consuevit) ut ad tempus nonnihil ægritudo leuari uideatur: sed postea impetu maiore et cruciatu uehementiore recurrat, et periculosius recrudescat. Cuius rei hodie triste exemplum in amplissimo regno uidemus, in quo præpostera huius curationis infelicissimus fructus perspicitur.

Nec obscurum est quantum momenti in Ecclesiæ morbis sanandis in eo positum sit, si Reges, Principes, & magistratus, officium suum quod Ecclesiæ Dei debent, et rectè intelligerent, et sedulo exequerentur. Sed pleriq; omnes consiliis et cohortationibus malè in hac causa consultorum hominum usi et incitati, nō ad uerā morborum Ecclesiæ curationem, sed ad partis cui præsumunt defensionem, et aduersariæ partis euerfionem, potestatem suam conuertunt. Sunt tamen nonnulli Principes, summo studio et maxima animi propensione Ecclesiæ suæ procurationi commissæ consultum uolentes; qui cum omnino præsentem Ecclesiæ statum correctionis alicuius indigere perspiciant, in tantis opinionum uarietatibus, et animorum distractionibus, quid potissimum sequantur non uident: et multis grauibuscq; uitiiis, quibus utraq; factio scatet, deterriti et debilitati, ab omni prorsus Ecclesiæ emendatione se cohibēt; qui fortassis eā emen-

dationem cum aliqua utilitate et successu suscipere possent, si æquiorum hominum, & hanc regiam quam ut cunq; commonstrauimus uiam sectantium cōsiliis uterentur. Sed his non modò accessus ad principes intercluditur, et auctoritas omnis adimitur: sed quoad fieri potest, cōtempcio et odium, leuitatis et timiditatis criminibus obiectis, uel suspicionibus iniectis, conciliatur.

Sed hæc huius loci non sunt. Priuati tantum hominis officium indicandum suscepimus: qui tamen non ita priuatæ suæ quietis rationem habere debet, ut non pro tempore & conditione sua in commune consulat: et in ea consolatione non rei familiaris conseruationem, non famam, non opes, non amicitias et cognationes, sed **D E V M** tantum et conscientiam ex **D E I** uerbo rectè institutam proponat. Quòd si consilii sui nullum usum esse uiderit, iuxta Propheticum dictum, in silentio et spe præsidium sibi et arcem collocet: exemplo piorum in Iudæa uirorum, qui Pharisæis et impiis pontificibus gubernationem tenentibus, populoq; tanquam naribus tracto impius duces sequente, ipsi taciti Scripturæ oraculis instituti, et spiritus sancti affiatu edocti, redēptionem Israelis expectabant.

Plura quidem et uberiora de hoc argumento dici possent: sed his paucis satis multa mihi dixisse uideor. Dedi enim operam quantum potui, ne quid præmitterem, quod ad causæ expositionem ac confirmationem, et ad obiectorum anticipationem et refutationem pertineret.

Non

Non ignoro tamen, ab ingeniosis et acribus hominibus multa et speciosa in aduersam partem dici posse: quos ego rogo, et moneo cum Apostolo, ut ita commoueantur, ne nimia ira culpam sibi accersant: et animo tràquillo et pacato in cubilibus suis, rem cum animo suo expendant et cogitent. Quòd si omnino contrà dicendum putent eandem quem ego animum, id est æquum, moderatum, amicum, et fraternum exhibeant. Nos contrà, si uita suppetat, aut leuioribus obiectis respondebimus aut etiam meliora docētibus et saniora monentibus libenter obtemperabimus. Nomen uerò nostrum ea de causa addendum non putauimus, ut lectori liberius æquusq; iudicandi potestatem permitteremus, quæ præiudicio personæ non raro impediri solet.

F I N I S .

3

DEFENSIO IN-
SONTIS LIBELLI, DE OF-
FICIO PII VIRI, ADVERSVS IN-
quum & importunum casti-
gatozem.

AVCTORE VERANIO MO-
desto Pacimontano.

(Gen. Casadei)

Adiecimus initio ex scriptis aduersariis eam
partem, cui in hoc scripto re-
sponderetur.

M, D, LXII.

RESPONSIO AD VERSIPELLEM QVENDAM MEDIATOREM, QVI PACIFICANDI specie rectum Euangelii cursum in Gallia abrumpere moli- tus est.

NXcusus est his diebus virulentus liber plausibili titulo fucatus, De officio pii, ac publicæ tranquillitatis verè amantis viri, in hoc religionis dissidio. Author nomen suum ideo se non adscripsisse excusat, ne conceptum ex persona præiudicium, causæ obesset. Equidem facile pariar de re tota integrum ex libro iudicium fieri: modò è medio tollatur larvæ, quas sibi multiplices induit ad fallendos imperitos. Se à prima adolescentia valde religiosum fuisse iactat, nec tamen superstitionibus deditum: sibiq; arrogat quod nemo quamlibet excellentis ingenij de se profiteri auit: vt simplicibus, qui præsertim eū non nouerunt, persuadeat se angelum esse è cælo delapsum, cuius voci non secus atq; oraculo acquiescere rectum ac tutum sit. At quoniam apud nos, quibus pridem familiariter cognitus est, nullū huius tantę vel pietatis, vel prudētię specimen edidit, sibi à nimia credēdi facilitate caueant Lectores. Cōqueritur graues & moderatos viros, quorum videri vult signifer magis quàm postremus, excludi à publicis consilijs, nec auctoritate qua decebat valere ad sedādas turbas. Quasi verò nos lateat quorsum nuper profectus sit in Galliā: quàm fallaci prætextu simulauerit curāda sibi esse domestica negotia, cum rectā se ad eum contulerit, ex cuius gratia sperabat opimam prædam: quæ consilia coxerit, & postea agitauerit: quàm se proditoricè insinauerit apud quosdam Procures: & quibus nunc quoq; artibus se venditare cupiat. Cōmendat suum studiū: quo, moderato, amico, & fraterno animo librū meras imposturas & præstigijs spirantē, tuendis ac regendis impijs erroribus cōpositum, & refertū calumnijs ac virulētia, à se editū fuisse asserit. Atqui par superbiæ & factus, deindē seruilis malitiæ & versutiæ exemplum reperire, difficile esset. Facestant igitur è medio decipulæ, quibus nimium credulos deludere tentauit: ne fallaces prætextus, quibus fauorē venatus est, iniquo præiudicio, causæ veritatē grauēt. Ego vicissim, ne vide-

aracquirendæ fidei causa obtendere personam, quæ Lectores suo pondere moueat, nomen meum subtricebo.

Prodit in mediū pacificator quidam, ac se breuem & expeditam rationem asferre prædicat, qua dirimantur omnes controuersia quibus hodie laborat Ecclesia. Exclamare libet, Quid dignum tanto feret hic promissor hiatur? Nolim tamen sperni, si quid utile afferat. nec verò temere despicendus est qui experientia ducæ & magistra, post varias fluctuationes tandem portum securitatis reperit, ad quem alios inuitat. Sed hic cauendum est, ne vbi imago quieti portus ostenditur, errore trahamur in arenas, quæ nos absorbeant. Et certè mox deprehendent quicunque mediocri iudicio erunt præditi, satius esse duriter vexari inter scopulos quoslibet, quàm demergi in hac palude, quæ loco portus ab hoc bono & fido duce ostentatur. Quia autem suspicatus est non posse omnes suis illecebris facile incantari, postulat vt eo animo feramus à nobis dissentientem, quo nos ipse tolerat, dum ab ipso dissidemus. Magnum certè & primariæ authoritatis virum esse oportet, à cuius sententia fas non sit discrepare, nisi par pari reddatur, vt liberè rejiciat quicquid displicuerit. nempe laudabili modestia nomen suum ideo suppressit, ne eius fulgore nos obrueret. Sed homo ἀνώνυμος meliøre se exornat elogio, quòd iam inde ab adolescentia rituum Ecclesiæ obseruantissimus fuerit: sic tamen vt natura, vel diuino potius impulsu, omnem superstitionem vehementer sit detestatus. Rara indolis felicitas & incredibilis: toto mundo cæcutiente, vnum ipsum fuisse in ea ætate perspicacem. Accessit moderatio & grauitas plus quàm virilis: sic exotas quæ ceremonijs admixtæ erant corruptelas habuisse, vt politiam Ecclesiæ, quæ his ceremonijs ferè constat, non sublatam & euersam, sed repurgatam & emendatam esse vellet. Quis maturæ ætatis viro nunc audeat obstrepere, qui à teneris annis angelica dexteritate præditus, & prudentia imbutus erat? Hinc fit vt vereatur naturæ adscribere tantam præstantiam: quanquam dubitanter naturam sibi fuisse ducem gloriatur. Tollitur quidem suspicio hic loqui Balduinum, qui longissimè semper ab omni ceremoniarum reuerentia abfuit.

Iam quò decètiùs sibi censoris partes vsurpet, viri personam induit Vbi iterum perspicaciam suam satis liberaliter extollit: quòd mox anrequam ex professo ad cognoscendum se accingeret, animaduertit eos qui prauas opiniones corrigere studebāt, ἵπὲρ τὰ ἰσχυρὰ μὲν ἀφίλιρε. Mirum, nisi hæc tam admirabilis in obscuro vitio notando seueritas terreat omnes accompescat, cogatq; linguas omnes obmutescere. Tandem scriptis vtriusque partis diligenter & attentè examinatis (si vera narrat) vltroq; & citro pari æquitate expensis, arbitrum se interponens,

ponens, nimiam vehementiam & excessum in vtraq; parte damnat. nē-
pe quia audiuit vt plurimum in æstu contentionum id accideret, factu-
rus sibi operæpretium visus est, si integri & ad summam moderatiōem
compositi hominis existimatiōem sibi acquireret. Ergo vt sedato ani-
mo ad censuram agendam se accedere probet, consulto se ab omni par-
tium studio abstinuisse dicit. Sed cum certum sit eum non minus feruo-
ris olim præ se tulisse, quàm quos nunc intemperantię accusat, quid iu-
uat spectrum altis cothurnis indutum in scenam inducere, vt se geniū
nescio quem è cælo delapsum persuadeat? Hoc refellendę putidę & fu-
tilis arrogantię causa breuiter dictum oportuit.

Ac ne cui videar nimis precisē aut morosē hominem aspernari, qui
vt vigeat purior religio, certam aliquam reformationem expetere vi-
detur: antequam longius progrediar, insidiosam vulpis astutiam bre-
uiter detegere necesse est. Cui gratificetur, & qua spe conductus pro-
uinciam hanc appetuerit, in præsentia non disputo. certē qua ambitio-
ne & auaritia flagrat, deinde qua confidentia est inflatus, non vulga-
rem sibi mercedem proposuit. Non vtar coniecturis rāquam in re am-
bigua. sciunt mille testes in cuius clientelam se nuper contulerit, cui fi-
dem suam obstrinxerit, cui se deuouerit, & addixerit sua obsequia, cui
denique libellum suum obtulerit, non absq; condimēto. Nam quia la-
bra nactus erat similia suis lactucis, non posse aliter componi & pacari
Gallię turbas præfatus quàm sublatis quibusdam crassioribus vitijs,
sibi in manu artificium esse iactauit quo volentos, vt vocabat, piorum
conatus discuteret ac dissiparet. Supercilium quamlibet efferat, serui-
liter adulari voluit nouo patrono, cui hoc commentum placuisse, non
est quod miremur. Cœperat enim sex ante mēsis ad hanc praxin ani-
mum adijcere, & quotidianę eius voces iam ferē in prouerbum tran-
sierant, inconsideratos esse qui se reformatiōi opponerent. Cupidē er-
go oblatam turbandi inatetiam arripuit, vt piorum studia frangeret:
quia nullum abrumpendi cursus compendium melius sit, quàm si hæc
nebula obtenebrandę luci spargatur. Correctione quidem opus esset
sed ab acribus remedijs non minus esse periculi, quàm ab ipso morbo:
quia exitialis sit seueritas quæ ad extremum vsq; vitia persequitur, nec
modum sanationis temperat. Vnum hoc nunc agunt qui cupiūt in Gal-
lia restitui purum Dei cultum, vt Ecclesia sordibus & inquinamentis,
quibus miserē sordata est, purgetur. Erumpet subito conductitijs in-
tercessor, qui admoneat diu tanta de re deliberandum esse. Quanuis
enim plurimis vitijs corrupta sit religio, & grauissimis morbis labo-
ret Ecclesia, fas tamen non esse sacram Romanę ecclesię autoritatem
conuellere, totiusq; Occidentalis ecclesię statum, qui inde pender, la-

benefactare: quia sine crimine defectionis & schismatis, perpetua quæ ab ipsis Apostolis hucusque duravit successio, violari nequeat. Nec deerunt suffragatores ad reliquas fabulæ partes subornati. Ita vana vtilitatis specie omnes piorum conatus faceret eludent. Hac vafricie libellum fuisse à laruato pacificatore contextum, facile ex contextu depræhendēt oculati.

3. Petr. 1.

Hæc porro totius farraginis summa est, nullū posse certius iudicium inueniri, quàm si ipsa Scriptura, eiusque vera intelligentia adhibeatur. Hic primò obseruent Lectores, Scripturam in summo gradu ita locari, vt pars tamen iudicij aliunde pendeat. Quod ad intelligentiam pertinet, fateor sanè non ideo traditam esse Scripturam vt aboleat prophetiæ donum: ideoque tenendam esse Petri regulam, Non esse priuatæ interpretationis quæ scripta sunt Dei oracula: quia non hominis voluntate olim allata est Prophetia, sed à Spiritu sancto impulsu sancti homines loquuti sunt. At verò longè aliò nos trahit censor suis ambagibus, ne quid momèti in se contineat Scriptura, nisi adiuta hominū decretis. ergò postquam visus est aliquid Scripturæ deferre, in eius locum callidè substituit hominum placita, quæ catholicæ traditionis elogio insignit: vt veritas non scripta, quam appellat, ad dirimendas omnes controuerfias vna valeat. Neque tamen me latet hanc esse veterem & tritā cæcilenā, qua iam annis quadraginta Papatus impietatis defensa fuit à suis pætronis, sed quia noster Aenobarbus, vt est frōte ferrea, & pectore chalybeo, nisi plumbeum quis malit, vt olim de arauo Neronis dictum est, quasi rem nouam & in sua officina fabricatam protulit, non inuideo quam tantopere affectat veteratoris laudem: modò palàm appareat perfordissimum ludibrium calcari Scripturam, dum nihil perse æstimatur: quin potius ad hominum arbitrium tota eius transfertur authoritas.

Dent. 10.
Psal. 119.
1. 19.
Isaie 45.
2. Petr. 1.
2. Tim. 3.
Ioan. 10.

Nos verò his nugis adeoque sacrilegis figmentis liberè opponimus quæ de Lege, Prophetis, & Euangelio, spiritus Dei sæpe testatus est. Legem viam proponere vitæ & mortis: lucernā esse pedibus fidelium, & certum lumen: sapientiam conferre paruulis: esse testimonium Dei fidele: mandata eius probos esse consiliarios: Deum non in abscondito loquutum esse: nec frustra dixisse semini Jacob, Quarite me: scriptas prophetias instar esse lucernæ ardentis in loco caliginoso: Scripturam esse vtilem ad docendum, arguendum, erudiendum in iustitia, vt integer fit homo Dei: breue compendium Euāgelij scriptum esse, vt credamus, & credendo habeamus vitam æternam in Christi nomine. Nisi clara sit & certa, quam lex continet directio, perperam denunciat Moses illic proponi viā vitæ & mortis: si dubia est ac flexibilis, temere Dauid

uid exclamat, Illuminare oculos, vt paruuli quoque inde sapiant. si perplexa est ac ambigua, non testabitur fideliter quid rectum sit. si eius mandata suspensos reddunt discipulos, quomodo vocantur consiliarij? si doctrina eius inuolucris tecta est, falsum illud Isaia, non loqui illis Deum in abscondito. si caliginem suam obijciat, quispiam nebulo: occurrit Apostolus, Scripturæ lucem in tenebris quoque fulgere. Iam si ex sola Scriptura peti non potest certa definitio, vbi illa quam magnificè Apostolus prædicat vtilitas ad doctrinæ perfectionem? Postremò, qui conueniet sufficere nobis quod scriptum est ad solidam fidem, ex qua salutem consequamur: & tamen absque traditione nihil liquidò cognosci?

Verum antè quàm longius progrediar, breuiter refutanda est censoris nostri obiectio. Hæreses inquit, quæ exoræ sunt paulò post Apostolorum mortem, non Scripturæ verbis, sed sana intelligentia profligatæ sunt. Ego autem vt hoc posterius concedo, ita fortiter contendo apertis scripturæ verbis deuictos fuisse hæreticos. Nā quòd Arianos dicit, dū negant voce τὸ λόγον hypostasin vel personam significari, rationibus vti æquè probabilibus atque Orthodoxos, in eo se patronum detestandæ impietatis prodit. Nā si admittimus quod vult, deitas Christi in solo concilij decreto fundata erit. Quis non videat hominè profanum aliud simulādò, hoc fidei principium malitiosè conuellere? Docet Ioannes æternum Sermonem Dei, qui ab initio vita erat, & Deus apud Deū, carnem induisse. Ridet censor noster: & probabile est simas nares suo more contraxisse, dum rationes Arii tã perspicuæ sententiæ opponit. Si quid vnquã humana lingua disertè expressum est: vbi Sermo vocatur Deus, hæc locutio clarè sonat essentiã: vbi autem additur, Fuisse apud Deum, hypostasis palàm monstratur. Nunc quid fidei mereatur qui & æternam Christi essentiam & hypostaticam à Patre distinctionem, Scripturæ testimonio spoliat?

Ioan. 1.

Similis impudètia in alijs quos recitat locis. In vtramq; partem probabiliter torqueri posse garrit quod scriptum est, Verbum carnem esse factum, nisi traditio Patrum succurrat. Quasi verò non perspicuè statuatür vna Christi persona in duabus naturis. nam si Deus factus est homo, conuicta est de duplici Christo, Nestorij impietas. Discernitur etiam increata deitas ab humanitate creata. Quòd si cõtrà vel Eutyches, vel Seruetus insurgant, ac cauillètur verbum esse conuersum in carnè, in promptu est solutio: sic esse Deum manifestatum in carne, vt in Christo habitauerit plenitudo deitatis: vt caro fuerit Dei tēplū. Quid ergo opus erit mutuari aliunde quod nobis τὸ ἕγγραφον iupeditat? Censori ambigua est ac ænigmatica propositio: Ego & Pater vnum sumus.

Ioan. 1.

mus.

mus. Potentiam suam vt commēdet Christus, in cuius fidutiā recumbit piorum securitas, se cum Patre vnum esse asserit. Cuius impudentis est, sensum apertissimis verbis detrahere, ac si confusus tantum sonus à Spiritu sancto editus foret? Et certè malè nobiscum ageretur, nisi firma ex Lege, Prophetis & Euangelio nobis religio constaret. Negat bonus censor, doctrinam illic compræhensam mederi posse erroribus. Quid autem Isaias: Cùm multiplici superstitiōum labe viciatus esset Dei cultus, & veritas mendacijs obruta, vt remedium adhibeat tantis malis, nō nisi ad Legem & testimonium suos reuocat. Quò dilucidius tota pietatis summa in Euangelio patefacta & exposita fuit, illic haud dubiè liquidior suggeritur om̄ium errorum dilutio. Quare Paulus Ecclesiam ad omnes pugnas instruens, satis habet vocare Dei verbum, Gladium spiritualem: Traditionem non scriptæ, nulla mentio.

Isaie 8.

Ephē. 6.

Verūm in quem labyrinthum nos conijcere velit impostor, prudenter expendant lectores, vt sibi caueant. fatetur veram esse & catholicā doctrinam quæ sacris literis est expressa: sed pari fidei integritate amplectendam esse ducit, quæ ex earum mente & intelligentia ab ipsis vltimè Apostolorum tēporibus tradita ad nos peruenit, verūm cuius erit momenti, verum censi cuius absconditus sit sensus? Catholica sit veritas quicquid Scripturis continetur. Verūm si quid in controuersiam vocetur, quia flexibile est τὸ ἔργον inftar nasiceri, absq; traditiōis subsidio quicquam definire fas nō sit. Quid iam fiet præcipuis fidei nostræ capitibus? Tria solum exempli causa proferam: Naturæ nostræ corruptio & misera animæ seruitus sub peccati tyrannide, gratuita iustificatio, & Christi sacerdotiū apud vetustissimos Scriptores ita obscure attingitur, vt nulla inde certitudo possit elici. Nondum exorti erant perniciosi errores. De libero arbitrio, De operum meritis, De satisfactionibus: nondum creati erant ingenti turba patroni: nondū qui pro mundi reconciliatōe Christum Patri offerrent, inaugurati erant sacrifici. Et Saran callidè spinosis quæstionibus pios Doctores intricabat: multaq; deliria, quibus refutandis occuparentur, spargebat per fanaticos homines, vt negligentiores essent in hac parte. Quoniam verò errores, quibus profigandis tunc circumagebantur, magna ex parte sunt obsoleti, medio crem duntaxat fructum percipimus ex eorum libris. Interea si ex eorum traditione haurienda sit cognitio salutis nostræ, iacebit omnis fiducia: quia ex illis nunquam dicemus quomodo Deo recōciliemur: quomodo illuminemur à Spiritu sancto, & formemur in obsequiū iustitiæ: quomodo gratis accepta nobis feratur Christi obedientia: quid valeat sacrificium mortis eius, & cōtinua pro nobis intercessio, quarum rerum luculēta explicatio in Scripturā passim

occur.

occurrit. Itaque nouo hoc magistro authore, quæcunq; ad salutem ap-
prime cognitu necessaria sunt, non tantum manebunt semisepulta, sed
quia nulla traditio suffragatur, certitudine carebunt. hoc scilicet non
erit sponte ad plenum solis fulgorem cæcutire?

In altero membro æquæ pestifera labes, vt pari integritate ample-
ctamur quæ ab exordio Euangelij recepta sunt dogmata, atque Scri-
pturam. Vbi ergo illud Pauli, fidem ex auditu esse, auditum autem ex
verbo Dei? si excipiat censor, verbum esse Dei quod approbarum fuit Rom. 10.
communi ecclesiæ consensu: tergiuersandi non est locus, quando Pau-
lus ex professo hominum placita à Dei oraculis discernit. Primum in-
ter nos conueniat quid sit verbum Dei. Si respondeat censor aliud esse
scriptum, aliud non scriptum: hæc secunda species qua nota insignie-
tur, ne de ea ambigere liceat? Summum crimen & nefas erit non cre-
dere veritati non scriptæ. Porro nullum erit eius discrimen ne miscea-
tur mendacijs. Quid agent miseræ conscientiæ his angustijs constrictæ,
vt nesciant quid credendum sit? Quòd si rursum excipiat censor, tribus
notis depræhendi posse hoc spectrum Catholicæ traditionis, antiqui-
tate, vniuersitate & consensione, non multum apud sanæ mentis ho-
mines proficiet malus dialecticus, qui membrum vnum in duo discer-
pit. Quid enim est Vniuersitas & Consensio, nisi Vniuersalis consensus?
quia si pars tantum consentiat, nihil ad traditionem Ecclesiæ. Verum
vt huic inscitie ignoscam, velim nobis exponat, sufficiatne vnaquæque
ex notis. Si in sola antiquitate acquiescendū est, prodigiosissima quæ-
que hæreses, quæ Apostolorum ætati contiguæ fuerunt, fidem Catho-
licam efficient. Si tres notas simul connexas esse oporteat, non alijs fi-
dei nostræ capitibus accommodari poterit, quàm de quibus nulla est
inter nos & Papiſtas controuersia. Sic nusquam reperietur vniuersi-
tas. Vnde apparet non modò fucum fieri, sed inanes præstigias obtendi
simplicium oculis, dum sub fallaci traditionis titulo obtruditur con-
fusum ex varia mixtura chaos. Porro qualis ingenuitas, spectrum an-
tiquitatis obijcere, ex quo mox prodigiosa scaturiat errorum omnium
congeries? Nam si rogemus quænam sit vetustas, cuius decretis paren-
dum est: nobis infulsas nãnias iactabit censor, quæ sub nomine Ignatiij,
Clementis, Lini & similibus circumferuntur. Miror etiam, cum facile e-
rubescat, non magis esse verecundum, dum lucem quæ refulget in Scri-
pturæ simplicitate, ex confusa densatq; priscorum interpretum caligi-
ne peti iubet. Atque, vt breuiter absoluaui, hæc fuit origo Cabalæ quæ
Iudæos fascinauit. Hinc prodijt Pharisæorum secta, qui Legem & Pro-
phetas contaminarunt adulterinis commētis. Ex eadem lacuna emer-
sit Papatuſ: nec alia fultura nititur Mahometis religio. Quibus exem-

plis satis superq̄ monemur quàm exitiale fit, vel t̄tillum à puro & genuino Dei verbo deflectere.

Ad alias postea species descendit: ac doctrinam, quæ ab omnibus Ecclesijs, vel maiori certè parte est recepta, & probabilibus rationibus è sacris literis confirmata, vult indubiè suscipi: quanuis ingeniosis hominibus ratiões occurrere possint quibus probabiliter refutetur. Talem quidem araneam rexit impostor. sed quibus nos insidijs appetat, obseruandum est. Paulò post in locum ecclesiæ Catholicæ subrogabit Romanam sedem. cum ergo pertinaciter tota, quam vocat, Occidentalis ecclesia defendat quicquid impietatum meritò detestamur, sublata erit tota inquirendi libertas. Quantumuis enim probabili ratione oppugnes quod videbitur non esse rationi consentaneum, ingeretur clypei instar, maioris partis consensus. At sententiam hanc prudèter temperat censor, dum probabilem confirmationem exigit è sacris literis. Nunc. nulla enim tam crassa in quæstionem veniet absurditas: cui non inducant colorem. Missam si sacrilegium esse dicamus, in qua fingunt Christū immolari, probabilis suppetet ratio, q̄ Melchisedech obrulerit panē & vinum, & Propheta denuntiet ab ortu vsq̄ ad occasum gentes Deo purum sacrificiū oblaturas. Si fatuitatem hanc repudiemus, sufficiet aduersæ parti τὸ φαινόμενον, vt rata sit autoritas.

Quartum genus quæstionum quod enumerat, videtur quædam esse retractatio. Nam si qua doctrina neque tam claris Scripturæ testimonijs, neque tam antiquo & magno consensu Ecclesiæ nitatur, posterioribus tamen temporibus in præcipua Occidentis parte recepta sit: cum diuinis literis manifestè non repugnet, in eius confutatione neque pugnaciter agendum censet, nec ideo turbandam esse pacem. Quibus verbis etsi primo intuitu videtur recentioris Ecclesiæ placita à superioribus distinguere, quàm tamen flexilocus sit, hinc palàm liquet, quòd nuper dubitationem tollens de maioris partis consensu, nullam ætatem designauit. Sed in eo se prodit turpior nequitia, quod nūc claris Scripturæ testimonijs exornat, quæ prius ἀντιπίστα esse voluit. Quorsum verò tendit præclara eius sententia? Notemus de recentibus figmentis eum loqui, quæ carent omni antiquitatis suffragio. ea non vult pugnaciter confutari, nisi manifestè repugnent sacris literis. Cur istud suum manifestè inferuit, nisi vt ἀντιλογία nulla credatur, in qua verbum cum verbo non confligat? Ergo si quis Baalim adoret, eximere se poterit à manifesta repugnantia: quoniam articulatè non asserat plures esse deos.

Longius prouehitur arrogantia censoris: nempe si sententia aliqua omnino recepta, minus probabilis videatur, de ea tamen non pas-

sim & odiosè contendi oportere, sed cum eruditis & moderatis viris placidè inquirendum. Primò dubium non est quin verborum blãditijs mali grauitatem extenuet, dum sententias minus probabiles appellat falsa, peruersa, aut vitiosa commèta. Quid autem est odiosè certare, nisi populum ingenuè monere vt sibi caueat: Non patitur censor huius generis errores nisi inter doctos agitari: vt scilicet in vmbra confabulentur qui eruditionis opinione superbiunt: totus Christi grex à veri cognitione arceatur. Interea plus licentię quàm par esset, curiosis & proteruis hominibus concedit: vt in probabili disputatione libera sit quiduis sequendi facultas. Etsi enim nullus nobis est in terra fidei magister, cuius arbitrio stare & cadere nos oporteat, hic tamen aptior erit modestia & sobrietas quàm fouendis erroribus. Cæterùm quicquid hactenus dixit adeò venustè fucatum est, vt quęcunque in medium producta fuerit doctrina, ad tertiam, quartam vel quintam classẽ, pro cuiusque libidine referri queat. En synceritatis studium, quo se toties insinuat in Lectorum gratiam. qua iactantia aliquid proficeret, si cum bestijs esset negotium.

Nunc audire operæpretium est quid de sententijs pronuntiet, quæ & diuinis literis, & veteris Ecclesię traditioni aduersæ, & per errorem, vel imperitiam, vel ambitionem postremis his & corruptissimis temporibus inuectę sunt. Eas vt fermentum vitandas & cauendas non negat: sic tamen vt priuato homini temere apud quosuis contendendum non putet, vbi certa offensio: vrilitatis & profectus nulla spes. Expendant Lectores, in hoc ordine ex immensa errorum congerie quæ in mundo grassatur, nullum prorsus comprehendi. Nuper de posteriorum temporum corruptelis disseruit. eas; de quibus nunc habet sermonem, restringit ad postrema hæc & corruptissima tempora. Atqui ex tot erroribus, de quibus hodie nobis certamen est: & quos obstinatè Papistæ tuentur, fateor vix vllum reperiri qui non sit centenarius. Traditiones nondum attingo, quarum mentio paulò pòst fiet. Falsas & impias doctrinas, quibus adulterata est tora religio, iam ante nostrã & patrum ætatem fabricauit Satan. Ergo quacunque parte aggrediamur Papatum, hoc propugnaculo munitus erit, pro fermento non esse habendum nisi quod postremis annis inuectum sit. Dicemus puram & legitimam Dei inuocationem corrumpi, dum ad patrociniũ mortuorũ confugitur. faceffit omnis disceptatio: quia res tot seculis comprobata, traditio est. Dicemus tyrannicam esse legem, & sacrilegæ audaciæ plenam, imò diabolici furoris, dum quisque iuberetur quotannis proprio sacerdoti omnia peccata confiteri. atqui sæculum præterijt ex quo Innocentius tertius in concilio Lateranensi decretum hoc cõdidit. De

Transubstantiatione litem mouebimus: in promptu erit responsio, quadragintos annos non censi in hac postrema ætate. Videmus ergo vt bonus censor faceret scurrando fermenta omnia sepeliat, dum negat pro fermento habendum esse nisi de quo nulla mouetur controuerfia. Neque etiam dolo vacant exceptiones, per errorem, imperitiam, vel ambitionem: quia antè quàm pateat ad disceptationem aditus, vnum ex his tribus coarguendum erit. Quid autem si per auaritiam, vel cuiuspiam Epicurei vafritiem error obrepserit? Videmus ergo vt meris nebulis perstringat oculos. Iam qua seueritate phantasma suum persequitur? Doctrinas palàm impias, quæ heri emerferint, cauendas non negat vt fermentum: modò qui eas nouerint, non temere apud quosuis contendant. Quid hoc sibi vult? Nempe vt qui alijs præire debebat, perfido silentio prodat fratrum salutem. Paulò quidem honestius quod statim subiicitur: vbi gloria Dei, vel proximi vtilitas postulat, quod sentias, liberè & constanter dicendum esse. Sed facilius ignem cum aqua concilies, quàm flexuosas istas anbagas, quæ homines saniore intelligentia præditos nunc iubent sibi solis sapere, nunc ad liberè loquendum incitant: præsertim cùm in medio contextu laudetur calliditas, Non esse quod sentias, passim & vbique dicendum.

Ad ceremonias dum ventum est, quæ à Christo institutæ sunt ad colligendam noui populi societatem, & sacramenta vocantur, statuit castè & integrè obseruandas: nihil eorum institutioni tanquam mutilatis & imperfectis addendum, neque vt superfluis ad detrahendum. Eà hoc quidem aliquid, quanuis non totum: quia alios omnes ritus obliquo artificio in Ecclesiam admittit. Sed hæc dimidia veritas quam extorsit pudor, altero post versu euertitur, quando Apostolis eorūq̄ successoribus ius concessum esse credit ceremonias instituendi, quæ in sacramentis administrandis ornatus loco accederēt. ergo qui nihil addendum confessus erat, nunc aduentitias traditiones non modò admittit, sed etiam commendat. Verùm arguto effugio se expediet: modò ne sacramenta putentur mutila aut imperfecta, ferendas esse accessiones. Ita quibuscunq̄ mixturis propè in nouam figuram mutata fuerint sacramenta, nihil erit vitij: modò ne palàm Christo exprobetur, mancum esse vel mutilum quod instituit. Scio equidem quàm vetusta sit origo exsufflationis & Chrismatis, atque etiam Paschalis cerei: his postea accessit sputum sale mixtum, aliæque multæ insulfitates. Si quis hæc additamenta repudiet, vno verbo lis dirimetur, Optimo consilio Christi institutioni adiuncta fuisse: quoniam ipsa Baptisimi actio nullo splendore ornata per se frigeret. quasi verò per incogitãtiam hæc vti-

litas Christum fugerit, neque satis prouiderit, oleo & cerei lumine non minus quam aqua repræsentandam esse Spiritus gratiam. Porrò quæ ab ipsis Ecclesiæ initijs per vniuersum orbem summo consensu ad nos propagatæ sunt ceremoniæ, cum earum rationes perpetuæ sint, perpetuam quoque obseruantiam, cenforis iudicio, esse conuenit. Sed quomodo hoc cum proxima pagina conueniat non video: vbi dicit ritus quosdam, qui per vniuersum ferè orbem olim obseruabantur, quia non tantum habebant momenti, aut temporum commutatione vtilis esse desierant, aut intemperantia populi in abusione venerant, paulatim desuetudine esse abrogatos. Vbi igitur perpetua ratio, ex qua perpetuam obseruandi legem nuper ducebat: Itane homini arreptio, qui sui repente oblitus, secum pugnat, se totus orbis subiiciet ad diffensiones eius arbitrio sedandas?

At Augustinum habet patronum. Quid ille? Si quid Scripturæ diuinæ præscribit autoritas, non esse dubitandum quin ita facere debeamus vt legimus. ergo Scriptura per se conscientias stabiliet, nec iam erit inutilis, quanuis traditione *ἐπιπέσει* non adiuta. Si quid verò tota per orbem frequenter Ecclesia (idem Augustinus pronuntiat) vocare in controuersiam, insolentissimè esse insanie. Hoc sanctus vir consuit vtile esse pacis fouendæ causa, quod ad paucorum rituum consuetudinem de quibus nemo nostrum litigare vellet. sic enim habent verba sancti viri, Retineri quædam non scripta, vel ab ipsis Apostolis, vel Concilijs quorum est in Ecclesia saluberrima autoritas, statuta: sicuti quod Domini passio, & resurrectio, & ascensio in cælum, & aduentus è cælo Spiritus sancti, anniuersaria solennitate celebrantur. & si quid aliud tale occurrerit quod seruetur ab vniuersa quacunquæ se diffundit Ecclesia. Cuius, obsecro, pudoris est, ex hac paucitate immensam acervum conficere? quod impostor noster molitur. Atque hac modestia viam sibi sternere voluit ad liberam querimoniam qua postea vtitur, Ecclesiam, cui libertas à Deo concessa erat, seruilibus oneribus premi, vt tolerabilior esset conditio Iudæorum, qui sub iugo seruitutis, Legalibus tamen sarcinis, non humanis præsumptionibus subiecti fuerant. Verùm esto, plus detulerit Augustinus consuetudini quam par erat: an eius consilium fuit, Sacramenta à Christo tradita, humanis commentis inquinare? Neque enim de quibuslibet ceremonijs agit, sed quarum liber vsus Ecclesiæ relictus est, sicuti se ipse explicat. Nos quoque priscos ritus, quibus indifferenter vti licet, quia verbo Dei consentanei sunt, non rejicimus, modò ne superstitio & prauus abusus eos abolere cogat. Scimus enim quæcunque ad decorum & ordinem pertinent, non habenda esse pro humanis placitis quia diuinitus approbantur. Sed quid hoc

ad censoris astutiam: qui sub fallaci integumento corruptelas omnes occultat: quod nunquam sancto viro in mentem venit.

Additur puridius cauillum, Paulum & Barnabam non tantum Ecclesijs mandasse vt expressa Dei mandata seruarent, sed etiam vt parent Apostolorum & Seniorum decretis. Primò expendere conuenit, quænam decreta intelligat Lucas: deinde quorsum ad ea seruanda Ecclesias hortatus fuerit Paulus. Pacatæ fuerant contentiones, quæ omnibus Asiæ & Græciæ ecclesijs ex horribili dissipatione ruinam & exitium minitabantur. nihil autem decretum fuerat, nisi Dei verbo consentaneum. Ne scilicet gentes ad ritus Legales adigerentur, sed tantum à sanguine & suffocato abstinerent. Huic decreto obtemperandum esse Paulus docuit: sed ad tempus, donec adolesceret eorum fides, qui Mosi nimium erant addicti. Et certè paulò post abrogauit ipse Paulus quod pacis retinendæ causa seruare suadebat. Mirum autem est, exemplum obrudi à censore nostro, qui nihil ex communi veteris Ecclesiæ vsu remitti patitur. Dic mihi, bone vir, vtrum tibi sanctus est obseruatu quod Apostoli mandarunt, & Paulus firmum manere iussit, an quod ab ignotis authoribus profectum est? si Apostolos præfers, cur sanguine liberè vesceris, chrisma non credis abrogandum? & adhuc Paulum traditionum præconem citabis, quò inuiolabilis sit earum autoritas? Alios antiquos ritus, quorum vestigia & lineamenta apparent, quanuis à suo fine & vsu non nihil deflexerint, pacis & vnitatis studio obseruandos existimar, donec legitima autoritate aut restituantur prisco suo fine, aut ex vsu remoueantur. Quoniam asturè quid velit dissimulat, monendi sunt Lectores, ad hanc classem referri omnes histrionicos gestus qui simijs magis conueniunt quàm hominibus, & vix in actione profana essent tolerabiles. Vrcunque à fonte non vitioso manarint, constat nihil aliud hodie esse quàm sacrorum inquinamenta. Pax igitur tua, nugator, cuius studio quæuis pietatis ludibria obtegis, quando ter proditoria est, à nobis procul facestat. Quòd ritus quosdam antiquissimos, qui religiose olim fuerunt obseruati, & paulatim obsoleuerunt, rursus in vsum restitui cupit per legitimam autoritatem, & quàm minima fieri possit perturbatione, si palam fecisset de quibus loquatur, signū aliquod ingenuitatis dedisset. Vsum calicis in sacra Cœna populo, cui indignè ereptus est, reddi non modò rectum foret, sed omnino necessarium. Nec dubito quin hoc inserendo, fauorem captauerit. sed quàm dilutè restitutionem hanc procurat? Dimidia tantum Cœnæ pars residua est in Papatu. Hæc laceratio, an ad momentum ferenda esset? Et qui licet vel momentum discerpere quæ Christus indiuiduo nexu couiunxit? Nugator à putidi Cleri

Cleri nutu pendere nos iubet, & quasi in re leuicula cauere omnem perturbationem. sed minimè obscurum est, quin eadem qua prius malitia, species omnes subtricens, noua onerum mole opprimere tētet miserā animas.

Quantum ad ritus particulares, vigeat sanè Augustini sententia: vt singulis Ecclesijs liberum sit morem suum tenere: imò interdum vtile est, ne externis ceremonijs alligetur religio, aliquid esse varietatis: modò absit emulatio, nec aliq ab alijs nouitate illecti, diuersum aliquid habere affectent. Quanquam vt intelligant Lectores sincerum nihil ab hoc homine prodire: memoria teneant, longè aliam fuisse temporis illius rationem ac nostri, ex quo turmatim innumera superstitionum cōgeries ad obruendum Dei cultum exundauit. Expendere etiā conuenit quid valeat, neq̄ contra fidem, neq̄ contra bonos mores iniungi. Nam cum velit Deus ex præscripto Legis suæ coli, ac proinde fictitios cultus detestetur, fidei certè repugnat, quicquam eius mandatis addi, hominum arbitrio: nec bonis moribus consentaneæ sunt ludicræ ineptiæ, quibus tota religio sædata est in Papatu. Si qui ritus per se boni sint ac vtilis, errorem qui occupat quorundā mentes non obitare fateor, quo minus bono bene vtantur qui rectè sentiunt: modò ne communis sit error, quem vsus ipse confirmet. Multis enim cæremonijs per se non damnandis ita adhæret superstitio, vt quisquis eas vsurpat, exemplo testetur se vnum esse ex errantium numero. Ira sæpe falsa opinio que vulgò concepta fuerit, abusu contaminat ritus alioqui puros: vt non tantum priuata cautione vitandi sint, sed etiam liberè notandi, nè simplices magis ac magis obdurescant. Neq̄ enim Christiani zeli est, quenque sibi seorsum consulere, nisi moneantur aliq̄ quoque vt sibi caueant. Iraque quod ex scriptore Italico adducit, abusu non tolli bonum vsus, si absque exceptione intelligas, minimè verum erit: quando non minus prudenter attendere iubemur ne infirmos fratres lædamus nostro exemplo, quàm ne quid tentemus illicitum. et si enim vbi Paulus vetat carnem gustando quæ idolis fuerit immolata fratres offendere, de vna specie differit, generalem tamen præscribit regulam, ne malo aut noxio exemplo turbemus debiles conscientias. Ira rectius ac sanius dicitur: quæ Deus ipse instituit, nullo abusu aut vitio posse aboleri: quæ autem humanitus tradita sunt, postquam errore sunt vitata, si eorum vsus noceat, & pariat offendiculum fratribus, esse abstinendum. Ac miror censorem, vbi tandem concedit interdum eò vsque inualefcere superstitiones, vt publica autoritate tollendæ sint res ipsæ è medio (sicuti de serpente æneo à rege Ezechia factum legimus) non perspicere suam versutiam bonis omnibus exosam fore: quòd de
vsa

14 RESPONSIO ADVERSUS QVENDAM MEDIAT.

Num. 21.
6.9.
2. Reg. 18.
4.4.

vsu tolerabili subtiliter disputando, crassissimas quasque superstitiones obliquè saluas & intractas manere velit. Quid enim in Papatu non simile serpenti æneo, præter originem? Iussu Dei conflatus fuerat à Mose: seruatus fuerat in beneficij memoriam. inter Ezechia: virtutes numeratur, illum fuisse cōfractum & in cineres redactum. Magna pars superstitionum quibuscum hodie bellum gerunt veri Dei cultores, è lacunis nescio quibus manauit omnes impijs erroribus implicitæ sunt, inò delibutæ, qui nūquam elui possint, nisi abrogato illarum vsu. Cur non ergo simpliciter quod verum est agnoscimus, necessarium hoc esse purgandæ à sordibus Ecclesiæ remedium?

Coloss. 2.
Galat. 5.

Quod addit, constitutiones nonnullas, quanuis exiguum habeant vsum, tamen vnitatis retinendæ & scandali vitandi causa seruandas esse, etsi veri specie non caret, dolum tamen subesse ex contextu planum faciet. mox enim exceptionem addit, Si quæ vtilis plerunque sint, tamen earum obseruatio priuatim vel noxia sit, vel impossibilis, ad mentem legislatoris confugiendum esse. Ergo lex de ciborum delectu, qua interdicitur esus carnis, ouorum, lactis & buryri, publicè noxia non censebitur. Vnde colligere promptum est. susq; deq; facere bonum virum, si conscientia: humanis decretis seruiliter opprimantur, modò absque valetudinis iactura fiat. Denique quo ad onera tyrannidis commodè ferre poterimus, illis ferendis nos obstringit. Quid ergo illa Pauli sententia fiet? Nemo vos iudicet in cibo & potu. Item, Quid adhuc decretis tenemini? Item State, & ne iterum subiiciamini iugo seruitutis. En Reformationis studium, quod tam fastuosè iactat. Iam clausulam attexens, Cultus per se vitiosos priuatim posse caueri ab agnoscētib; vitium: etsi videretur non nihil dicere, malignè tamen extepuat quod summam detestationem meretur. Quid enim si & Dei cultum scelestè profanari, & fratres meos in exitium ire præcipites videãt? tacitū sine vtrunque patiar? Hæc scilicet ratio est cur peccari admoneat, si nimio superstitionum odio, ritus qui tolerari possunt, pro noxijs & impijs temere damnentur. Id quidem interdum contingit: sed quid ad præsentem causam, cū nemo abiiciendum contendat, nisi quod manifesta impietatis labbe turpiter corruptum est?

IOANNIS CALVINI RESPON-
sio ad Balduini conuitia.

35

Escio an frigidas rhapsodias, quæ rursus in lucem prodierunt ad leges De famosis libellis, ante annos quatuor ediderit Franciscus Balduinus. Nam vicesima quinta die Iulij anno quinquagesimo septimo priuilegium impetrauit. nunc opus retexens quo pleno gutture suam in me virulentiam euomeret, an iure priuilegium illud quod libro tunc composito datum erat nouè inuectiuę aptauerit, velim mihi respondeat Iurisconsultus. Certè beneficio Regis ante biennium mortui opus à quatuor mensibus scriptum ornare, absurdum fuit. Atq; vt apices iuris omitam, sicuti loquuntur, falsarium hic deprehendi sensus dicitur. Porro quanuis & audacia eius & improbitas pridem omnibus cognita fuerit, nunquam tamen putauit eò amentię prorupturum, vt mihi tam proteruè malediceret. Verùm vt eiusmodi homines ad rabiem incitat desperatio, præcipitem eum egit mala conscientia: vt cæco impetu in seipsum potius quàm in me rueret. Commotum eius intemperie me fuisse non negabo: quando fieri non potest quin hominibus cordatis & ingenuis stomachum moueat tanta indignitas: sed eius conuitia perinde ac si me non attingerent facilè despexi. Celebre est Socratis dictum, An asino, si me calce petiisset, corã Prætoris diem dicerem: etsi autem procul absum ab ea animi magnitudine qua excelluit Socrates, lōgo tamen vsu iam obdurui ad istorum canum latratus. atque ex meliore schola didici Deum probis & cōtume-
lijs seruos suos vt probet eorum tolerantiam, subijcere. De magnitudine quidem reuelationum, quasi ad Paulum accederem, non gloriabor. hoc tamen mihi commune esse cum Paulo agnosco, angelum Satan, ne extollar, mihi diuinitus missum esse, qui me colaphis cedendo ad humilitatem erudiat. Quoniam tamen nobis quotidie rogandus est Deus, vt diabolum eiusq; ministros compescat, nostrarum quoq; partium est, ne eorum mendacijs obruatur veritas, effreni eorum licentię obistere. Basileæ ante quinque menses editum fuit scriptum absq; Auctoris nomine: cui plausibilis inscriptus fuit titulus, ac si sedandis Ecclesię dissidijs optimum remedium afferret. Huic opposita fuit breuis refutatio, in qua perstrictus fuit Balduinus. hac occasione nunc me ag-greditur & ad capitale iudicium vocat, vel potius trahit, ac si iniuste à me traductus foret. Quid verò si negem libellum, cui tam ardentè in-

C festus

festus est, à me scriptum? Et certè si caillari libeat, negare promptum est. quia tamen magna ex parte ex meo sermone fuit exceptus, pro meo agnoscam. Hic velis expansis in me Balduinus inuehitur, seque falsa calumnia grauari conqueritur: & quamquam Authorem non nominat, alienum tamen opus dicit immeritò sibi ascribi. Ego autem eum libenter adiuuo: ac testatum volo esse Lectoribus, nãnas illas non ab vno consarcinatas fuisse. Est Cassander quidam ab hominum cõsuetudine, vt aiunt, remotus. nec vnquam innotuisset eius nomen, nisi Balduini impulsu nunc à me productus esset in theatrum. Is ex solitudine *ἀπομόνωση*, vt fieri solet, ita contraxit, vt omnes ferè eius sensus obstupescerit morositas. Quoniam olfecerat Balduinũs illum viginti annorum otio ad mediam quandam & flexuosam religionem dudam ab usum esse, ex eius sinu infausta commenta facile elicere potuit: quæ lucem tenebris miscendo sub pestifera concordia prætextu omnes in Ecclesia corruptelas fouerent. Vix enim credibile est quanta sagacitate quicquid pietati noxium est inuestiger. Qualiscunque autem erat illa farrago, eam suo artificio poluit. Nam si quis roget cur nulla in Refutatione facta fuerit Cassandri mentio, respondeo nullam fuisse rationem, cur lamia illa, vel Iarua, è suo antro, vbi hactenus bene latuit, extrahi deberet. Verum quia passim Balduinus non obscuras styli sui notas libello imprefferat, vt omnibus conspicuum esset non nisi ex eius manu prodijisse (nec Typographus negaret) ac quicumque mediocri præditi erant iudicio idem sentirent ac loquerentur: obliquè eum perstringere qui libellum vulgando venenum ex clausa pyxide effuderat, nulla, opinor, verabatur religio, vel æquitas. Atque hic crassi mendaci conuictus tenerur, se totius rei inscium fuisse simulans: quum longo ante tempore prædam hanc apud Cassandrum venatus esset. Adde quod is qui Coloniae tot annos in sterquilinio suo ad hunc vsque diem iacuit, ac si in medio Gallia sinu degeret, deplorat turbulentum regni statum. Quorsum hæc tam putida fabula? Et quis tam obtusus est, qui non Balduini penicillum agnoscat? nullo certè vnquam atramento hoc quicquid est delebit. Hæc enim prohi hominis & ingenui excusatio, dum histrionis in morem quærulando lachrymas stultis vult elicere: Cùm in intima essem Gallia, inquit, quidam in extremis Germaniæ finibus qui de Gallia neque sciebat neque cogitabat quicquam, libellum composuit & edidit. Quid ergò sibi vult quærimonia, in qua Gallia turbas deplorat ille quisquis est libelli Author? Iam quid attinet Coloniam Agrippinae locare in vltimo aliquo Germaniæ recessu? vt taceam de intima Gallia, quum emisso aculeo Rhe-

mos se contulerit ad venditandas Cardinali suas operas.

Porro cum duplicem quaestionem agitandam esse praefatus sit, Facti, an ipse librum composuerit: & Iuris, an dignus sit libertam acerba insectatione: quam feliciter priorem partem expediat, penes Lectores esto iudicium: nempe libelli culpam, cuius Author non est, immerito in se transferri. Inficiendo se purgat. si volet adiungat & periurium quò me temeritatis reum faciat: quia de re incerta libere pronuntiare ausus fuerim. Ego verò rem totam de qua tre-

pidè balbutit, ingenuè & familiariter aperio nec inui-

dia onerari volo, quantum res patitur. Editum est

scriptum quod mihi notam infamiae apud

omnes aspergeret: suppressum est Au-

thoris & Typographi no-

mè data opera, ut im-

pune me lacera-

re librum es-

set, &c.

C ii

DEFEN-

18 DEFENSIO IN-
SONTIS LIBELLI, DE
OFFICIO PII VIRI, ADVERSVS
iniquum & importunum casti-
gatozem.

Modestus.

Placidius.

P Adfero tibi scriptum nouum ex hoc merca-
tu Modeste, quod an uideris antè nescio. M.
Quod tandem? P. Titulus est multiplex,
sed hic capitalis, Iohannis Caluini responsio ad Baldui-
ni conuicia. M. Equidem uidi mi placidi & perlegi, tu
uero an aliquid in eo legisti? P. Non potui sanè, qua sum
nouarū rerum cupiditate, quin eum naetus statim per-
currerim, seu potius deuorarim. M. Dic amabo bona fide
quid tandē de eo iudicas? nam quamuis uirum illum
magnificere soleas, nō dubito tamen si te satis noui, quin
ueritatem cuiusuis hominis æstimationi anteponas. P.
Recte tu quidem de me iudicas, equidem uirum illum
ob insignes animi dotes, iam olim admirari & suspicere
sim solitus, maximè quòd abusuum & corruptelarum in
Ecclesia repurgationem, magno mihi, & heroica animo
aggredi sit uisus, nunquam tamen ita me illi addixi, ut il-
lum ab omni errore uindicandum, & non potius huma-
num aliquid aliquādo passum putarim, Ad id uerò quod
queris planè respondere non possum, quòd causa mihi

tota

tota cognita & perspecta nō sit. Itaq; ad te ueni, ut si modo tibi est otium & si uis, de hac re paulum conferamus, vidimus & anteriora scripta aduersaria, Caluini, alterū aduersus Versipellem moderatorem, in quo Balduinum auctorem facit libelli cuiusdam de Officio pii uiri in hoc Ecclesiarum dissidio, eoq; nomine illum atrociter proscindit. Balduini alterum, ad legem de famosis libellis, in quo inficiatione Caluini accusationem refellit, cui quod iam prodiit scriptum opponitur, totiusq; huius controuersia certamen in eo positum uidetur, sit ne Balduinus huius libelli uel auctor, ut primo scripto affirmauit Caluinus, an uerò, quo inficiatione Balduini impulsus confugit, impetrator adiutor & expolitor, de hac causa tu optimè iudicare potes, si modo uerum est quod aiunt, tibi auctorem libelli illius imprimis notum esse & familiarem. M. Est ita ut dicis Placidi; noui certè illum tanquam me, magnumq; hic errorem à tanto uiro admissum esse sanctè affirmare, ut qui certo sciam Balduinum neq; impulsorem neq; auctorem, neq; adiutorem illius opusculi, imo neq; conscium ullo modo fuisse priusquam in lucem emissum esset, ac ne tunc quidem de auctore quicquam præter suspicionem habuisse, quāuis argumentum illi non displicuerit, eaq; de causa exemplaria aliquot in nundinis oblata amicis distribuerit, atq; hinc fortassis illæ lachrymæ. P. Id si ita est non simplici errore, sed multis & grauib; modis à tam excellenti uiro (cogor enim uerum fateri) peccatum est. Prius

DEFENSIO LIBELLI,

mum enim grauitatem eius non decuit, quod tam leui-
 bus rationibus de auctore se passus est persuaderi, nec
 professione eius, hoc est Euangelicæ mansuetudini con-
 gruuit, quod tam impotenter, tantaq; uerborum atrocitas
 te, tot conuiciorum & contumeliarum aceruos in illum
 congefserit. Adhæc humana adhuc uideri possint, ut
 potè ex errore nata: illud uerò cuiusmodi sit, dicere non
 ausim, quòd tam serio ab illo quem falsò insimulauit ad-
 monitus, errorem nondum agnouerit, sed pertinaciter
 conatus sit errorem falsa asseueratione diluere, cum con-
 stanter Balduinū illum, si non auctorem, primū & deli-
 neatorem fuisse illius libelli, tamen ad eum perficiendū
 operam suam coniunxisset, & penicillo suo tanquā orna-
 tum, & colores addidisse cōfirmat. Sed ego hunc uirum
 potius importunitate quorundam huc raptū, quam sua
 sponte adductum existimo. M. Sit ita sanè, neq; ego ma-
 gnorum & illustrium uirorum obrectatione delector,
 sed tamē uitia illa dissimulanda non sunt, neq; em̄ æquū
 est ut pōdere auctoritatis cuiuscūq; hominis ueritas op-
 primatur. Enim uero multis modis hic iniurius est, tum
 in eum, quem falsò libelli auctorem est opinatus, tum in
 libellum ipsum, quem ob suspicionem auctoris imme-
 ritò est execratus, sed de his alias fortassis oportunius
 agemus, nunc autem quando in nouissimi huius scripti
 mentionem incidimus, multa in eo tanto uiro indigna
 admissa esse deprehēdi. Nam primum, quo animo qua-
 que fiducia hæc initio scripserit, intelligere non possum,

ego inquit testatum uolo lectoribus, nãnias illas non ab uno cõsarcinatas fuisse. At ignoscat tibi Dominus bone uir, falsum est hoc quod publice proferre audes testimonium. Ego uerò meliore conscientia, coram Deo & hominibus testatum uolo, auctorem harum quarumcunque nãniarum, neque cuiusquam impulsu ductum, nec cuiusquam mortalium opera ad earum consarcinationem adiutum fuisse. Eodem pertinet quòd Balduinum crassi mendacii se conuicisse putat, cum affirmet se totius rei inscium fuisse, cum prædam hanc apud Cassandrum longe ante uenatus esset. Poterit sanè hac de re Balduinus sanctissimo iurisiurandi sacramento libere se purgare, nec est quod periurii crimen quicquam metuat, si iureiurando affirmet se totius rei inscium fuisse, nec prædam uenatum, adeoq; libelli culpam, cuius auctor non sit immeritò in se transferri. Videant igitur æqui iudices an ne temeritatis reus sit, qui de re non modo incerta, sed prorsus falsa libere pronunciare sit ausus. Atque somnium quoque sibi fingit, cum queritur editum esse scriptum, quod notam illi infamiæ apud omnes aspergeret, eoq; Typographi & auctoris nomen suppressum, ut impunè illum lacerare liberum esset; cum sanctè deierare possim, nihil scripti illius auctorem, cum ea scriberet, peculiariter de Caluino cogitasse, sed oblata occasione obiter illius ut Lutheri & Pape mentionem fecisse. Simile huic est, quod ait non esse probabile quod is qui Colonix tot annos in suo
ster-

sterquilinio iacuerit, Galliā statum deplorarit, nam is qui libelli auctor est, cum eum scriberet nihil de Galliā præcipuè cogitabat, nam quod obiter florentissimi regni (quo nomine quidem Galliam intelligit) turbulentum statum deplorat, quid mirum est, si in tanta uicinitate, quæ ei parti Germaniā cum Gallia est, in Galliā mentionem inciderit? cum tum temporis, nulla ferè regio in terris fuerit, quam nõ Gallici tumultus fama compleuerat. Sed de his satis, quid uerò Placidi? qualia tibi illa uidentur, quæ de Cassandro homine sibi ignoto quem tibi puto nõ ignotũ effutiuit, num Christiano & Euangelico, imo graui probo & modesto uiro digna? P. Ego alis quoties eum cõueni, eumq; ut uerum fatear longè alium quam ab hoc, ex falsa haud dubiè delatione describitur, imo traducitur, expertus sum, nullam enim in eo morositatem, sed summam humanitatem & morum placiditatem deprehendi. Sed tu illius ingenium melius nosti, ut qui tibi penitus & intimè notus sit. M. Ita est Placidi. Et si fortassè illum nondum satis nosti, habet hõc uir ille peculiare, quod singulari desiderio pacis & concordiā Christianā & Ecclesiasticā tenetur: & in iudicandis religionis cõtrouersis recta regiaq; uia ingrediatur: & regulam scripturarum diuinarum, & intelligentiæ earum, per Catholicam traditionem ad nos propagatā, nulla habitu partium & personarum quamuis insignium ratione, sequatur. Eaq; de causa fit, ut apud non paucos partibus addictiores, & eius propositum non satis perspectum ha-

bentes, male audiat, & inconstantia, leuitatis & timiditas incusetur: qui certè aliter iudicarent, si eum penitus nossent, aut ex ipso potius, de se ipso audire, quam aliorum mendaciis credere, & suis suspicionibus indulgere mallent. Ego uerò hoc certo scio, quod in suo instituto, non gratiam cuiusquam hominum, sed conscientia tantum iudicium sequatur. Ac posset hic quidem hac potissimum tempestate aliquid operepretii ad publicam Ecclesie pacem conferre, si non creberrimis & penè continuis iisq; cum acerbissimis cruciatibus coniunctis morbis affligeretur & penè enecaretur. Quod uerò ad hoc scriptum attinet, in quo dicitur ab hominum consuetudine remotus, & ex solitudine *ἀυθάδεια* contraxisse, ita ut omnis sensus eius obstupesceret morositas, quam inepta, quam temeraria, quam uana hæc sunt, cum ipse Placidi iudicare potes. Quam uerò Euāgelicum hoc est quod hominem certè Christianum & Christi baptismo te cōsecratum lamiam & laruam appellat, huius rei Exemplum ex quo Euangelio sumpserit nescio, cum nostrum Euangelium contumeliosa uoce fratrem compellantem, homicidæ parem faciat, & gehennæ ignis addicat. Illud quidem uerum est Castandrum, iam inde ab aliquot annis uitam priuatam & ingloriam & penè solitariā ac desertam duxisse, non ita tamen ut tanquam lamia uel larua in antro semper delituerit: aut ut Timon ille *μισανθροπος* hominum consortia uitauerit, sed quod ob animi paruitatem, & corpusculi infirmitatem, quo-

rumuis hominum familiaritatem, cui se minus aptum sentiebat, minus affectauerit, neminē uerò unquā cuiuscunq; factionis ille fuerit, qui eius cōgressum expetebat, repulerit, eorū uerò in quibus moderationis aliquod uestigium, id est, ingenii sui similitudinē aliquā perspexerit (quā hodie exigua turba est) amicitia & familiaritate libenter est usus, tantū uerò abest, ut ex solitudine *αυθάδεια* & morositate cōtraxerit, ut nimia facilitate & credulitate, dum se quibusuis accedentibus exhibet, imo explicat & patefacit, in leuitatis potius uitium plerisq; inclinare sit uisus. Neq; uerò in tanta haectenus obscuritate uixit, ut nisi nunc primum in theatrum productus esset, eius nomen altis adhuc tenebris sepultum iaceret, cum & literarum professione & libellorum aliquot emissione (nam grauiora ædere & ualetudinis imbecillitas & temporum iudiciorumq; malignitas uetuit) iam inde ab annis amplius uiginti, studiosis & literatis passim hominibus, potissimū per hanc inferiorē Germaniam non fuerit prorsus ignotus. In hoc eodem scripto infimulat eundē quod uiginti annorū spatio, ad mediam quādam & flexuosam religionem cudendam sit abusus: itaq; ex eius sinu, facile infausta illa commenta elici potuisse, quæ lucem tenebris miscendo, sub pestiferæ concordie prætextu, omnes in Ecclesia corruptelas fouerent. Hic sanè mirari satis nō possum in eo uiro cuius scripta pleraq; summam grauitatem & eximiam cuiusdam pietatis speciem præ se ferunt, tantam in affirmādo de re incognita temeritatem,

& in iudicando, si fas est dicere, malignitatem. Nā quod dicit de uiginti annorum otio, longè secus se habet, cum bonam partem illius tēporis in peregrinationes insumpserit, & iam inde à tredecim circiter annis, quietam demum utcunque studiorum sedem coluerit, quod ipsum quoque tempus magna ex parte grauissimis & creberrimis morbis fuit impeditum. Initio quoque lectioni eorum, qui Ecclesiæ reformationem pollicebantur additior, iniquior fuit iis, qui pontificii dicuntur, ea potissimum de causa, quod lanienis & incendiis potius, quam argumentis & rationibus sua tueri & aliena refutare uiderentur. Mox uerò cum utriusque partis scripta, inter se conferre cœpisset, & utrosque post diuinas literas, plurimum præsidii in auctoritate ueteris Ecclesiæ, & præscorum Ecclesiasticorum scriptorum, (quorum utriq; crebra testimonia præferebant) collocare uidisset, constituit post diuinarum literarum lectionem, firmam constantemq; de religione Christiana sententiam, & unanimes antiquitatis consensionem (apud quam ueram Ecclesiam ueramq; religionem fuisse, nemo inficiari potest) diligenter inquirere: & ad regulam diuinarum literarum, & Catholicæ traditionis, qua uera sacrarum literarum intelligentia continetur, ex utrisque partium affectibus, quos plurimum iudicio officere deprehendit, quæstionum controuersarum disceptationem expendere, & obseruatis harum controuersiarum fontibus, de mediis ac rationibus, quibus hæc perniciosa

Ecclesia dissidia componi possint, dispicere & cogitare. Non igitur hoc otio suo ad mediam quandam & flexuosam religionem eudendam abusus est, uerum illud omne quantulūcunq; fuit otii, in recta uera firmaq; religionis forma inquirenda, à qua utrimq; deflexum uidebat impendit. Neq; talia unquam commenta emisit, quæ lucem tenebris miscendo, sub pestiferæ concordiaæ prætextu omnes in Ecclesiæ corruptelas fouerēt, sed eiusmodi potius commentaria est meditatus, quæ tenebras à luce remouendo, sublatis quæ Ecclesiam deformant corruptelis, salutaris concordiaæ uiam ostenderent. Nec satis modestiaæ meminisse uidetur, cum illū Coloniae tot annis in suo sterquilinio iacuisse dicit, cum iam aliquot annis media in urbe in edibus celeberrimis, quondam consularibus, beneficio ampliss. uiri Henrici Baers illustriss. princ. Du. Cluix etc. Cancellarii, & ornatiss. uiri Adolphi Baers eius filii ad quos hæc hæreditate perueniūt, diuersatus sit. Et quamuis priuatam nullaq; publica functione illustrem uitam duxerit, non tamen ita uel in antro delituit, uel in sterquilinio iacuit, ut non in ea urbe, si non multis, certè aliquibus iisq; præstantissimis & summi ordinis uiris, innotuerit, qui eū beneuolentia & omni humanitatis genere, sunt cōplexi. Hæc breuiter de Cassandro nostro dicta uolui, cuius cum mihi innocentia, & integritas perspecta sit, indignè certe tuli, eum im merito tam superbè & fastidiosè traduci. P. Ego quoque hoc loco prudentiam & modestiam in hoc scripto desiderare

derare cogor. Sed quoniam in libelli istius de officio pii uiri, qui caput est & occasio harum omnium turbarum mentionem incidimus, cupio tecum de eo latius agere, quandoquidem otiosus iam mihi uideris. M. Satis mihi nunc quidem orti suppetit, quod etsi minimè esset, libèter in tuam gratiam quoduis negotium sim postpositurus. Nihil enim mihi tua tuiq; similiarum præsentia & colloquio, iucundius & gratius accidere potest. Porrò quod libellum hunc, caput harum turbarnm appellasti, puto te intelligere, nullam in ipso libello culpam hærrere, sed causam omnem in errore illius, qui & de auctore falsam persuasionem, & de fine propositoq; scripti, uanam imaginationem in animum suum induxerat, postitam esse. P. Haud aliter sentio mi Modeste, nam & id ipsum res ipsa demonstrat, sed hoc est quod abs te uolebam. Cum scriptū illud aduersus versipellem moderatorem, partim in personam, partim in rem ipsam feratur, de persona quæ falsò infimulabatur, error iam satis detectus est, & ab ipso qui immerito impetebatur, satis strenuè confutatus. Hoc unum nunc restat, ut rei ipsius in libello compræhensæ, defensio suscipiatur, ad quam rem efficiendum neminem te magis idoneum esse scio, ut qui auctorem eius quisquis est (neq; enim id scire laboro) tanquam te ipsum penitissimè noueris, & eius mentem certissimè teneas, neq; dubito te in eam cogitationem incubuisse. Quare te pro nostra amicitia obtestor, ut quando iam otio abundamus, si quid ea de re in prom-

pru habeas liceat id mihi ex te cognoscere, nā uaria sunt
 de eo libello iudicia, & nonnulla sinistra, quæ sinistra iu-
 dicia huius uiri tam acerba insectatio (cuius apud multos
 quæuis dicta oraculi locum obtinent) mirum in modū
 auxit & confirmauit, quo fit ut ad audiendam reprehensio-
 num illarum refutationem magis accendar. M. Tu
 uerò Placidi prius quæso ingenuè mihi dicito, quod tuū
 de libello illo, cū in eum primum incideres iudiciū fu-
 it, tum ad id quod postulas ueniemus. P. Dicam, quam-
 uis exiguum in me iudiciū sit. Argumentū sanè ipsum
 mihi non displicuit, ut quod cum ingenio meo dissidio-
 rum istorum iam pertæso, & pacis Christianæ cupido
 congruebat, sed illud & ego & boni aliquot mecum uiri,
 imprimis desiderabant, quod in partibus doctrinæ & ri-
 tuum seu Cæremoniarū enumerandis, intra thesin & ge-
 nus se continuerit, neq; exēpla ulla, ex quibus mens eius
 propius cognosci totumq; negotium melius illustrari
 potuisset subiecerit. M. Id ego consulto & rectè ab eo fa-
 ctum arbitror; neq; enim illi hoc loco propositū fuit, de
 singulis his articulis, quibus fere tota religionis causa cō-
 tinetur, accuratè distincte q; differere, hoc enim alterius
 & maioris est operis; & si modo uita & otium suppetat,
 alibi fortassis ab eodem fiet opportunius) sed satis habuit
 hoc loco breui & tamen nō obscura descriptione, piorū
 & in studio religionis non prorsus rudium consideratio-
 nem excitare. Quod uerò ex me libelli defensionem cog-
 noscere cupis, equidem tibi fateor Placidi (quid enim

tantum amicum celem) aduersario illo scripto inspecto, temperare mihi non potui, quamuis graui languore impeditus, quin statim arrepto calamo aliquid sparsim & tumultuarie annotarem, quæ postea quâdo per otium licebat in ordinem aliquem & tanquam corpus redegei, quod si tanta tibi eas nugas cognoscendi libido est, atq; dignum putes, ut iis audiendis aliquid temporis impendas, puerum accersemus qui scriptum ipsum legendo tibi recitet, quamuis ne quid te fallat tenue est & ieiunū, nulloq; orationis ornatu comptum & expolitū, utpote ab ingenio exili, sed ex animo tamen pio bonaq; conscientia profectum. Neque uerò hoc scripto nostro totum illud aduersarium scriptum expendimus, nam id per graues occupationes nondum licuit, sed eam tantum partem attigimus, qua de doctrina & Ceremoniis disputatio continetur, reliqua quoque eadem ratione persequuturi, si uitam Deus & ualitudinem suppeditarit, uerum quicquid est tibi libenter communicabimus. P. Nil est quod cupiam magis. M. Heus puer adesdum, cape sis has chartas, & quæ in iis scripta sunt lege; at ut clarè, distinctè, & articulatè.

QVI nuper libellū de officio pii uiri in lucem emisit, ingenuè obtestatus est, ut si quis ei cōtradicens dū putet, uicissim æquum, moderatū amicum atq; fratrem animū exhibeat; quod cū postularet equissimam se rem & quā merito impetrare deberet, postulare uisus est.

Qua-

Quare nunquam fore putabat, ut libellus hic in tam ini-
 quum, acerbum & hostilem reprehensorem incurreret.
 Verum continuo atq; is in hominū manus uenisset, ex-
 titit quidam, qui plenis conuictorū & contumeliarū ue-
 lis, tū in eum quē falso auctore suspicabatur, tū in ipsum
 factum, quem opinati parentis causa extremè oderat, in-
 uectus est. Impulsus autem huc uidetur, imprimis odio
 quod iam in hominem cuius hoc opus esse putabat, con-
 ceperat, eo quod ab illius castris, ad partes moderatorū
 & pacificatorum: minimè sibi probatas, transfugisse sit
 uisus: tum etiam quod negotiū hoc studiose ad impedi-
 endum cursum atq; progressum instituti sui, susceptū fu-
 isse suspicaretur, quam etiam suspicionem tempus ipsum
 adiuuit. Sed quàm turpiter & longè falsus sit, res ipsa de-
 clarat, nam quod auctore qualis cumq; huius scripti atti-
 net: is sanè quāuis fortè in studio Ecclesiasticę uetustas-
 tis, & in rationibus pacificandæ instaurandæq; Ecclesiæ,
 cū eo quem falso auctore est opinatus cōueniat: tamen
 in uitæ instituto & genere profectuq; studiorū magna,
 inter eos dissimilitudo est. Nam ille ingenio & memoria
 præstās ea studia est secutus, quæ ei ad gloriā & nominis
 celebritatē aditum patefecerūt. Itaq; perpetuo in summa
 luce & illustrissimorū uirorū noticia & familiaritate uer-
 satus est. Hic uerò ingenio exili, animo paruo atq; deie-
 cto: adhęc corpusculo assidua infirmitate & crebris mor-
 bis fracto atq; exhausto, studia illa maiora, quibus gloria
 & nomen paratur, omittere coactus est: & si quid facul-
 tatis

tatis & temporis, ab inbecillitate corporis, & crebro recurrētib; morbis, reliquum fuit, quod sanè fuit per quā exiguum: id omne in cognoscenda memoria, ecclesiastica uetustatis, & in obseruandis fontibus controuersiarum, quibus hodie religio Christiana conflictatur, & rationibus ac mediis, quibus illæ componi possint, dispiciendis impēdit. Quare hæctenus uitam priuatam, obscuram, & ingloriam duxit: ab honorum uerò & opum cupiditate, longissimè semper abfuit, uitæq; tantum necessariis, quæ illi Deus honesta ratione suppeditauit, cōtēntus, obscuram quidem, at quietam & innoxiam hæctenus quantum non asidui morbi interturbant, uitam exegit, Quo fit ut criminum illorū, superbiæ, cupiditatis, ambitionis, uersutiæ, & adulationis, quorum uirum illum in simulat, in hoc homine ne suspicio quidem ulla hæere possit. Hæc de persona dicta sufficiant, de qua semel admissus error, alterum quoq; errorem peperit, de fine propositoq; libelli, quem ad impediendum ipsorum institutum, seu, ut loquuntur, ad abrumpendum Euangelii cursum, conscriptū euulgatumq; esse iudicabat. At rursus uehemēter errat: nam qui huius est auctor opusculi, cum illud meditabatur, neq; de Gallia, neq; de editione quidem, quicquam cogitabat. Nam disputatione quadam, quam fortè cum nonnullis uiris non malis, de antiquis Ecclesiæ Romanæ cæremoniis, omninoq; de Ecclesia Romana habuerat, motus, pauca quædā tumultuariè scripsit, quibus in genere sententiā suā, de Ecclesia eiusq;

E

doctri

doctrina & cæremoniis, tum de pii uiri, nullo publico in Ecclesia uel republica munere fungentis, officio explicaret; ut cum usus esset ea ad manum haberet, et bonis fidisq; hominibus ostenderet, atq; de iis placidè amiceq; conferret. Id cum fieret, euenit ut cum initiò ualde esset exiguum scriptum, obiectis nouis argumentis, subinde aliquid accederet, idq; nō ordine, sed ut quicq; obiectum erat, ita reliquis adnectebatur: quo fit ut nonnullis locis farraginis potiùs, quàm arte digestæ et collocatæ orationis speciem habeat. Quod tamē immeritò reprehenditur, cum in huiusmodi scriptis, non quàm compositè & ordinatè, sed quæ uerè, et rectè quid dicatur, spectandū sit. Ad editionem uerò non sua sponte, sed grauium quorundam et piorum uirorū quibus illud exhibebat, horreatu, inductus fuit, imò uerò non edidit ipse, sed arbitratui cuiusdam boni uiri permisit, ut si uideretur, prælo tradendum & publicandū curaret, suppresso tamen auctoris nomine, cuius expressio nihil conferre, imò eius instituto, nonnihil obesse posse uidebatur. Meminisse aut̄ hi homines debent, non ad ipsos tantum peruenisse, & intra ipsos conclusum esse regnū Dei, sed in ea quoq; communitate, quam uniuersam immeritò papatus nomine infamant, multos esse pios uiros, nō minore quàm quisq; ipsorum præ se ferat, reformandæ ecclesiæ studio, & corruptelarum ac superstitionum odio flagrantes. Id quod ingenuè agnouerunt et professi sunt, uiri quidam eo loco atq; fastigio apud eos collocati, ut eorum

aucto-

auctoritatem defugere non possint, quorum unus in-
 ter eos præcipuus, faterur in ea parte quæ Catholica uel M. Bucerus,
 Romana dicitur, multos esse spiritu Christi uerè præ-
 ditos, neq; deesse tales apud suos. Alibi scribit de his re-
 ligionis controuersis, cum iis demum conferendum et
 tractandum esse, qui in aduersa parte Deum timeant,
 & uerè filii Dei sunt: et quamuis ob probabiles causas
 ipsorum institutum non probent, quædam tamen apud
 suos correcta cupiant. Alius passim scribit ad harum cõ- P. Melancthon.
 trouersiarum diiudicationem arbitros et iudices esse de-
 ligendos, uiros doctos et pios, quales adhuc sunt in om-
 nibus nationibus, non partiales, nec uni parti addictos,
 ueritatem intelligentes & amantes. Alius uerò affir- L. Brentius.
 mat iudicandi auctoritatem non adimere se omnibus
 Prælati & Episcopis indiscriminatim, cum speret inter
 eos pios esse uiros, qui genua sua nõ flexerint ante Baal.
 Ex his & his similibus, quorum plura adducere pos-
 sim testimoniis necessariò conficitur, eorum quoque,
 qui Romanæ Ecclesiæ aduersarii habentur testimo-
 nio, in communione Romanæ, quam papisticam uo-
 cant ecclesiæ, esse homines uerè pios, et ad regni Chris-
 ti hæreditatem pertinentes. Hi certè inter extrema
 illa uitanda, medium obtinent, cum eos qui in sua par-
 te nihil correctum, sed omnes abusus & superstitiones
 defendere uolunt non probent. An si quis se ex ho-
 rum numero profiteatur ut impius & infidelis dam-
 nandus & repellendus erit, et non potius ut utilissimus

ecclesiæ, & ad pacem & concordiam conciliandam aptissimus, collaudandus & amplectendus erit? Et qui optat & studet ut quàm plurimi eo animo præditi sint, is Euangelii cursum remorari, & non potius iuuare & promouere dicetur? nisi fortè aliud quiddam peculiare Euangelii nomine intelligant. Quin potius nulli magis Euangelii cursum remorantur, quàm horum similes, qui probos & pios uiros, ad legitimam ecclesiæ instaurationem, studia sua & operam conferentes, contumeliis laceffunt, & calumniis, quod in ipsis est, opprimunt. Nos autem profiteamur in utraq; parte uiros esse pios & moderatos, qui ab utroq; extremo remoti, ad medium illud punctum, in quo purum germanumq; Catholicismum constituimus, proximè accedunt, quibusq; hæc extrema suorum acerbitas ex animo displicet, & Christianam moderationem in suis desiderant, & communem in Christo ecclesiæ pacem omnibus uotis exoptant. Atq; is finis nobis & huius libelli auctori propositus est, ut quàm plurimi tales reddantur; & qui eiusmodi sunt, in suo proposito confirmentur. Falsus est ergo castigator noster (aliud enim uocabulum modò non suppetit: & calumniatorè dicere modestiæ institutum prohibet,) qui libellum hunc quem flagellandum suscepit, turbati & interrupti Euangelici cursus arcessit, cuius pro defensione et purgatione, aliquid mihi dicendum esse putauit. Quamuis magna pars aduersarii huius scripti, in personæ, in quam per errorem ferebatur, insectatione consumitur, totaq;

ferè scriptio ex odio hominis et falsa suspitione profecta uidetur, sic ut putem eo errore sublato, illum aut styli acerbitatem mitigaturum, aut omnino à scribendo temperaturum fuisse. At ea quæ in hominem dicuntur, ad nos nihil attinent, ut qui patrocinio nostro nõ eget: cum et iurifconsultus sit, & summa eloquentia, dicendiq; copia instructus, & magnorum clarissimorumq; uirorum præsidio septus, quin et edito iam scripto, innocentiam suam, ingenuè strenueq; defendit. Ipse uerò libellus non alio egere patrono uidetur, q̃ erudito attento & æquo lectore, qui facillè quicquid in eo accusatur et reprehenditur, per summam calumniam dictum esse cognoscet: nihil uerò obiici, cuius non in ipso libello, si diligentius expendatur, cõfutatatio abunde subministratur. Hæc quamuis ita se habeant, tamen nõ inutilem, nec bonis & ueritatis ac pacis amantibus uiris, ingratam operam me suscepturum existimaui, si explicata libelli sententia, calumniarum et cauillationũ nebulas, discutiam atque depellam: qua in re eam modestiam, et orationis lenitatem, sequi statuimus, ut omnes intelligant, nos non alicuius personæ, aut partis odio impulsos, sed solo innocentia tuendæ, et ueritatis asserendæ studio huc inductos fuisse.

Cum igitur initio statim libellum uirulentum appellat, et mox auctori, superbiam, fastum, seruillem malitiam et uersutiam inauditam tribuit: librum uerò ipsum meras imposturas et præstigias spirare, tuendis impiis

erroribus esse compositum, calumniis et uirulentia refer-
 tum, asserit, in eo stomacho suo plus nimio indulget; at-
 que hæc bili commotæ, et consuetudini qua solemne il-
 lis est, scripta sua huiusmodi flosculis, siue emblematis
 exornare et insignire condonanda putamus. De auctoris
 aut animo, quàm illum æquū, moderatū, et fraternū ex-
 hibuerit, iudicabit melius Deus, & æqui placidique lecto-
 res, quàm hic castigato æstu quodam ut uidetur furoris
 incitatus. Et qui pacato tranquilloque libellum animo
 legerint, non impios errores, imposturas, calumnias et
 uirulentias, sed summum ueritatis studiū, ingenuitatē,
 candorem, simplicitatem moderationē atque modestiam
 deprehendent. Facile autem apparet, si recriminari libear,
 quāto iustius hæc omnia tela in illius, qui ea temerè eia-
 culatus est, caput retorquere liceat: sed nos nullius hor-
 minis immodestia et morositas à modestiæ lenitatisque
 proposito dimouebit. Post pauca scriptorem exagitat,
 qui se post uanas fluctuationes, portum tandē inuenisse
 dicat. Et cauendum monet, ne imagine quieti portus se-
 ducti, in arenas & Syrtes pertrahantur, imò satius esse inter
 quoslibet scopulos duriter uexari, quàm in hac palude
 qui portus loco ostentatur demergi. Quæso te pie lector
 quis alius commodior et securior portus inueniri et com-
 monstrari poterit, quàm si remotis et sedatis odiorum
 et contentionum procellis, animus uacuis et tranquil-
 lus in Christo acquiescat. Nam inter multiplices huius
 uitæ turbines et tempestates, in solo Christo, pacem, sa-
 lutem,

lutem quietem et portū inuenias, à quo Christo ecclesia, ut à capite corpus, separari non potest. Huic aut capiti cum suo corpore qui ut membrum uiuum, coniunctus, compaginatus, et tanquam incorporatus est, is tutissimum et quietissimum portum inuenit: ad quem portū non alia uia, quàm per ueram fidem et synceram charitatem patet, quæ uia cum nunc à duobus potissimum uoraginibus, tanquam scylla atq; charybdi intercludatur, qui rectum et medium inter eas cursum, qua ad portum perueniatur, ostendit, is sanè neminem in scopulos, Syretes et arenas abducat. Id quod certè sedulò hic scriptor conatus est, non arrogantia et superbia ulla, sed sola erga ecclesiam in charitate adductus. At uideant qui hæc rident, ne cantus suauitate illecti, neglecto portu ad Syreneos scopulos consenscāt. Addit post hæc unum hoc agere eos, qui per Galliam purum Dei cultum restitutū cupiant, ut à sordibus & inquinamētis, quibus est miserè fœdata purgetur. Et quidem miserè fœdatā esse ecclesiā negare nō possumus, neq; quicquā nobis lōgius est, q̄ ut illi succurratur, Verùm an hoc unū agāt qui id præ se ferunt, ut legitimè ad piæ antiquitatis exemplum ecclesia repurgetur, & non potiùs, quod multi opinantur, ut facie omni pristinæ ecclesiæ deleta, noua forma & nuper excogitata, ipsisq; propria & familiaris in ecclesiam inducatur, & an eam in ecclesiam induci expediat, nondum conuenit. Subiicit autem hoc pium studium ab hoc scriptore, quem ex falsa suspicione, conductitium

inter

intercessorem, appellat, impediri, qui censeat tanta de re diu deliberandum, & à grauissimorum morborum, quibus laborat ecclesia, curatione temperandum, ne uidelicet Romanæ ecclesiæ auctoritas conuellatur, & ecclesiæ occidentalis status labefactetur, et perpetua successio, quod sine schismatis & defectionis crimine fieri nequeat, uioletur. Verùm nihil tale in hoc libello reperias. Quamuis enim eius auctor, singulari ordinis, pacis & concordia studio teneatur, et ab omni turbatione & confusione abhorreat, non tamen hæc eò ualere putat, ut perniciosorum in ecclesia morborum curatio negligatur, modò id caueatur ne intempestiua remedia adhibeantur, quæ ipso sint morbo grauiora. Quapropter aperte scribit se nõ improbare, si qui necessitate uel eximia utilitate inducti, aliqua legitimè in ecclesiis suis seruato Catholica unitatis et charitatis uinculo immutarint, et repugnarint. Meminit em̄ scripsisse B. Augustinũ, Quod neq; contra fidem, neq; bonos mores iniungitur, indifferenter esse habendũ; ita his de causis, id est, aut propter fidem, aut propter mores, uel emendari oportere, quod perperam fiebat, uel institui, quod non fiebat.

Citant quidem illud imprimis optimi quicq; ut Rom. Pontifex auctoritatem et potestatem, quam certè tot seculorum & populorum consensu obtinet, ad generalem totius ecclesiæ quæ illi paret (& quis illi in tam pro instituto non pareat?) curationem & iam diu desyderatam & promissam reformationem, tandem aliquando conuertat,

tat, mirantur autem non parum cur id hæcenus differatur, cum ut ipsi existimant, ille pro ea, quam adhuc obtinet auctoritate, nulla iactura auctoritatis uniuersalis ecclesiæ, nulla suæ ac ecclesiastici ordinis dignitatis imminutione, imò et citra concilii fatigationem, simul & gloriæ Christi et publicæ ecclesiæ tranquillitati, et priuatim multorum piorum hominum cōscientiæ consuleret possit, idq; efficere, ut si non statim omnes motus, quibus hic noster orbis Christianus cōcutitur, compescantur, seminaria tamen & fomenta tollantur. Et contra nisi id primo quoq; tempore fiat, periculum esse ne hi motus, usq; adeò crescant & inualecant ut postea sedari & componi uix possint, in quo etiam ipsius Pontificis, omniumq; ei coniunctorum causa periclitetur. Verùm si Deus in cuius manu & regum et Pontificū corda sunt, nondum illi hanc mentem inspiret, ut in uniuersum ecclesiæ hac ratione in tempore prospiciatur, non æquum uideri, ut singula regna uel nationes, quæ instante iam & præsentè periculo urgentur, curam sui abiiciant, & non potius legitimis rationibus, publicæ ecclesiæ suæ tranquillitati, per eos quibus ecclesiarum cura diuinitus est commendata prouideant; non quidem noui aliquid, quo præsens ecclesiæ status frustra turbetur, aut uetustatis auctoritati detrahatur instituendo, sed quæ antiquitus tradita et modò necessaria sunt, ut in uera fide et disciplina Christiana populus contineatur, restituendo & reuocando. Nam ut patres Africani Concilii ad Cœle-

stinum urbis Romanæ Episcopum scripserunt, decretis Nicenæ Synodi prudentissimè iustissimeq; prouisum fuit, ut quæcunque negotia in suis locis ubi orta sunt finiantur, nec unicuique prouinciæ gratiam Spiritus sancti defuturam; quod non solùm ad causas clericorum, sed etiam ad fidei & disciplinæ negotia pertinere ex quarto Concilio Toletano perspicuum est, in cuius cap. tertio, definitur, ut si fidei causa sit, aut quælibet alia ecclesiæ communis, generalis totius Hispaniæ & Galliciæ Synodus cõuocetur. Ad quem locum ita Nicolaus de Cusa sua ætate Germanorum doctissimus appellatus, & rerũ ecclesiasticarum diligentiss. & perspicaciss. obseruator. Ecce inquit, quod istud Concilium disponit de prouinciis illi Concilio subiectis, ac etiam dicit, quia quæ fidẽ & generalem ecclesiam respiciunt, in tali uniuersali Concilio tractari debere, ex quo est mente tenendum quod uniuersalis multarũ prouinciarum Synodus est supra ipsas prouincias, generalesq; etiam fidei causas tractare possit. Multa fanè exempla magnorum & celebrium conciliorum, generali totius alicuius nationis seu regni Episcoporum cõuentu habitorum, proferri possunt, in quibus fidei causæ in iis locis exortæ & tractatæ sint, & definitæ, quæ & ipsa concilia generalia, uniuersalia & plenaria nominantur. Si igitur in aliquo regno, ubi imminens periculum præsens remedium exigat, sapientum et piorum uirorum synodus, siue conuentus, supremi administratoris iussu instituat, in quo de his religionis contro-

Lib. 1. de cõ-
cordan. Ca
sbo. cap. 22.

uersus utile aliquid & diuinis literis antiquaq; traditioni consentaneum constitui possit, in quod qui in utraque parte saniores sunt consentiāt: & ex quo Christiana tranquillitas in ecclesia nascitura speretur: non credo hic quenquam pium, nedum uerum huic uel opinatum auctorem, huic instituto intercessurum, neq; ut longa deliberatione res differatur, consulturum; sed ad eam perficiendam omne suum studium & operam adiuncturum. Neq; ideo Romanæ Ecclesiæ auctoritatē cōuelli existimandum est, si reliquis quoq; ecclesiis suum ius in cōstituenda religione & disciplina Christiana tribuatur. Neq; uerò ecclesiæ Occidentalis statum labefactari, si pars eius aliqua insignis ad pristinam dignitatē & formam instauretur & exornetur. Neq; successionem uiolari, si Episcopi apostolicum munus in constituendis & repurgandis ecclesiis hactenus ferè neglectum, sedulo exequantur. Neq; defectionis et schismatis crimen incurri, si urgente ecclesiæ necessitate, aliquid præsentibus moribus dissentaneum, diuinis uerò literis & antiquis moribus consentaneum instituat: modò per liuorem & odium à reliquo corpore non recedatur, neque temerario præiudicio reliqui cōdemnentur, sed ut sæpe dicitur, charitatis & concordiae Christianæ uinculū retineatur. Nunc ad alia transeamus.

Scribit auctor libelli nullum in his controuersis certius iudicium inueniri posse, quàm si ipsa scriptura sacra, eiusq; uera intelligētia adhibeatur; id eo torquet, quasi hoc dicto scriptura ita in

summo gradu locetur, ut pars tamen iudicii aliunde pendeat, imò hoc agatur ne quid momēti in se scriptura contineat, nisi hominum decretis adiuta, atq; adeò quamuis aliquid scripturæ deferrī uideatur, callidè tamen in eius locum hominum placita substitui. Hæc omnia quàm uana, et cum à ueritate, tum ab auctoris mente aliena sint, æquus per se lector iudicare poterit. Cum itaq; in iudicandis controuersis, non nudus scripturæ contextus, sed eius intelligentia proponitur, non propriè duo diuersa proponuntur; nam quod dicitur scriptura & eius uera intelligentia, perinde ualet ac si dicas, scriptura reuèrè & sanè intellecta. Eamq; fuisse mentem auctoris colligi potuit ex eo quod subiicitur, scripturam esse implicatam traditionem, & traditionem esse explicatam scripturam. Intelligentia ergo scripturæ, quæ ex traditione percipitur, non est ab ipsa scriptura separanda, cum in ea contineatur, uel tanquam definitio in definito, uel tanquam conclusio in præmissis. Idem significat libellus cum inquit in fidei præsertim quæstionibus nihil esse, quod non in scriptura contineatur. Atque hoc est quod inquit Nazianzenus, Quædam esse & dici in scripturis, quædam uerè esse in scripturis tametsi non dicantur. Cum igitur huic seu traditioni Catholicæ, seu ueritati, non scripturæ, auctoritas in controuersiarum diiudicatione tribuitur, nihil ipsi scripturæ detrahitur: cum nihil aliud sit quàm mens & intelligentia scripturæ antiquitus nobis tradita, quæ ut scripta non sit, in iis tamen quæ scri

scripta sunt continetur. Quemadmodum cum in scriptis legibus, ubi de Republica constituenda agitur, ipsum aliquando τὸ ἔνθα in controuersiam uenit, ita ut ^{δ' ἁπορία} & sententia inspicienda sit, atq; ex ea iudicandum, nihil tamen auctoritati legis detrahitur, sed omnis auctoritas penes leges manet; ita cum dicimus nudam ut proposita est scripturam, quæ in alienum sensum trahi possit, non satisfacere ad omnes controuersias diiudicandas, sed eius mentem atq; sententiam esse spectandam, nulla in rescripturæ auctoritas imminuitur, sed omnis auctoritas illi soli defertur; nam scriptura sacra non est ipse literarum & syllabarum contextus, sed ipsa intelligentia quæ in iis continetur. Quid, an non ipse Christus aduersus Sadduceos intelligentiam legis potius, quàm ipsa uerba attulit? Non enim illis uerba hæc, Ego sum Deus Abraham, Isaac & Iacob ignota erāt, sed sensum qui in iis latebat, ignorabant. Ideoq; & ignorantia scripturæ accusantur. Quare illi demum scripturam nouisse dicendi sunt, non qui eius uerba tantum, sed sensum et intelligentiam tenent: quod breuiter dicitur à B. Hieronymo & ante eū à B. Hilario, scripturæ nō in legendo, sed in intelligendo consistunt. & pulchrè ab Ireneo dictum, aptaq; similitudine expressum est, hereticos in his Apostoli uerbis, Caro & sanguis regnū Dei non possidebunt, nudas ipsas dictiones tenuisse, nec sensum Apostoli perspexisse, nec dictionum uirtutē scrutatos esse. Quid: quòd multa sunt loca scripturæ, quæ prima fronte absurdam & impiam

Hierony.
cont. Luci.
ser. Hilar.
ad Constan.
Lib. 5.

sententiam præ se ferunt, ut cum humana mēbra & affectiones Deo tribuuntur, cum beati pronunciantur, qui se castrauerunt propter regnū Dei; oculus scandalizans erui & abiici iubet: & his similia; an non in his necessariò à uerbis ad mentem & sententiam est transeundum? Sunt igitur quod ad hūc locum attinet, duplicia scripturæ loca, quibus necessaria religionis nostræ capita continentur. Alia enim ex ipsis uerbis manifestum sensum habent, de quibus nemo unquam controuersiam mouit nisi qui ipsam scripturam simpliciter negarit, deprauarit, uel mutilarit, ut Christum natum è uirgine, crucifixum, mortuum, resuscitatum. Alia sunt quorum sententia, nō statim cuius tam obuia & plana est, quin in alienam & contrariam sententiam trahi possint, ex quorum uaria & peruersa interpretatione, uariæ hæreses natae sunt. Verùm his opponitur, una, plana, certa, cōstansq; sententia, quæ antiquitus ab ipsis Apostolis & eorum auditoribus tradita, ad nos usq; manauit. Vt quod dicitur, in hac oratione, In principio erat uerbum, uocem λόγος non de cogitatione uel proposito, sed persona intelligi debere. Cum igitur hanc intelligentiam, in nonnullis uerbis diuinæ scripturæ spectandam dicimus, non humanis decretis subiicimus diuina scripturam; neque auctoritatem eius totam ad hominum arbitrium trāsferimus. Nō enim cuius homini, imò ne uniuersali quidem concilio, talem intelligentiam comminisci licet. Eam enim tantummodo recipendam constat, quæ antiquitus (ut

diximus) cum ipsa scriptura, ab ipsis apostolorum temporibus est tradita. Neq; uerò ideo ab hominum iudicio pendet hæc intelligentia, quòd ex traditione & testimonio prisca & Apostolica ecclesie sit petenda; nò magis quàm ipsa scriptura sacra, ideo ab hominibus pendet, quia eiusdem ecclesie traditione, has tantum quas recepimus ueras esse apostolicasq; scripturas ceteris reiectis, cognoscimus. Quemadmodù enim hæc intelligentiam, ita & ipsam scripturã, de cuius intelligentia agitur ex ecclesiastica traditione primum accepimus: quæ tamen traditio, quamuis nobis scripturã ipsiusq; intelligentiam annuntiarit, auctoritatem tamẽ ei quam habet diuinitus insitam, non contulit. Nã à quibus hæc traditionẽ accepimus testes tãtummodo sunt cœlestis doctrinæ, nò auctores. Frustra igitur quidam tam iniqui sunt huic traditioni, qua ueram scripturæ intelligentiam confirmamus. Neq; enim aliam uim tribuimus traditioni in uera intelligentia à falsa discernẽda, quàm habeat in ueris scripturis à falsis & adulterinis dignoscendis. Omnino enim noticiam uerorum Euangelicorum, & Apostolicorum scriptorum ecclesiasticæ traditioni, quam per manus ecclesia ab Apostolorum discipulis accepit, acceptam ferre debemus. Quomodo Origenes scribit se in traditione de quatuor Euangeliis accepisse, quæ sola sine contradictione, in uniuersa quæ sub cœlo est, ecclesia Dei recipiuntur. Et Eusebius post enumerationem receptorum & dubiorum scriptorum, necessariò inquit horũ Catalogum

Tomo 1. in
Matth. apud
Euseb. lib. 5.
cap. 25.

gum confecimus, ut discernamus inter ea scripta, quæ secundum ecclesiasticam traditionem, nec facta, nec dubia, sed uera sunt. Pulchrè uerò eodem loco duabus notis falsa scripta deprehendi asserit, tum quòd nemo ecclesiasticæ successione scriptor eorum mentionem faciat, tum quòd phraseos character à consuetudine Apostolica uariat; quas etiam notas in falsa interpretatione & intelligentia scripturæ deprehendenda adhibere licebit. Si et nemo ueterum qui Apostolis apostolicisq; uiris successerunt eius sensus meminerit; & ipsa sententia à uera compertaq; apostolica doctrina dissentiat. Eo enim argumento Ireneus in cõfutanda Florini cuiusdam praua doctrina utitur. Hæc dogmata, inquit Florine quæ asseris, confidenter dico, non sunt sanæ sententiæ. Hæc dogmata non sunt consona ecclesiasticæ fidei; hæc dogmata sancti illi presbyteri, qui ante nos fuerunt, nunquam protulere, illi qui & apostolos uiderunt. Eodem modo & Tertullianus ait, Doctrinam hæreticorum, si eum ea doctrina, quam Apostoli institutis à se ecclesiis tradiderunt conferatur, deprehendi non esse Apostolicam. Contra quoque notæ Vincentianæ, quibus ille Catholicam traditionem agnosci dicit, ad scripta Canonica cognoscenda accommodari possint. Ea enim uerè Canonica scripta habenda sunt, quæ antiquitus per omnes ecclesias omnium consensu sunt recepta, quomodo supra ex Origene ostendimus. Cum igitur huiusmodi traditio pariter & scripturæ, & eius intelligentiæ seruiat,

Enseb lib. 5.
cap. 20.

uiat, non est quod ab huiusmodi traditione, aliquid auctoritati scripturæ detractum iri metuamus. Et quòd timeamus, ne falsæ traditiones pro ueris & apostolicis obtrudantur, facilè his notis diligenter exploratis & adhibitis, propulsatur. Verùm hoc loco admonendum illud est, cum tria sint traditionum genera, aliæ enim doctrinam fidei; aliæ ritus & cæremonias, aliæ rerum gestarum memorias continent: nos hoc de dogmaticis tantum (ut ita loquamur) loqui, quæ certæ & perpetuæ sunt, non de ritualibus; quæ pro temporum conditione uariari possunt, non de historicis quæ incertæ plerunq; sunt, & ad salutem non conferunt. Cum autem traditionem & ueritatem non scriptam dicimus, non intelligimus sententiam humano ingenio excogitatam, et à scripturis sacris extraneam & alienam; uerùm intelligimus sententiam, in scripturis sacris ad uerbum non expressam, sed ex eius uera interpretatione, quam apostoli uiua uoce predicauerunt, et eorum auditores et successores nobis tradiderunt, exceptam et conseruatam; cuius rei inter multa exempla sunt, *λόγον* significare personam: diuinā naturam in filii persona humanæ naturæ esse unitam: filium patri esse coæternum atq; *δμοίσιον*; spiritum sanctum cum patre & filio, simul adorandum et conglorificandum, et cætera huius generis, quæ non expressa in scripturis sacris legimus, sed ex mente & intelligentia scripturarum intelligenda esse priscorum patrum, & grauissimorum conciliorum auctoritate didicimus.

At dices, nos de intelligētia scripturæ, quin necessaria sit non contendimus, uerū eam ex scripturis ipsis, non ex traditione petendam affirmamus. Est quidē hæc ratio interpretandæ scripturæ longè optima atq; certissima, quā etiam priscos patres & cōmendasse et usurpasse aduersus hæreticos, in primis Hilarium Pietauiensem cognoscimus: sed cū ea ipsa ratione, qua sunt subtilitate & pertinacia, in falso sensu astruendo abutantur hæretici, fit nō rarò ut ad finiendas controuersias, hæc ratio minus ualeat. Exempli causa, Catholicis aduersus Arrianos obiectantibus, hunc Euangelii locū, Ego & pater unū sumus, ad unitatem substātiæ confirmandā, illi ex aduerso similem locū quasi huius, ut uolebant, interpretē adferentes, ut sint unū sicut & nos, unitatē uoluntatis & sensus significari cōtendebāt. Quā uero hæc ratio nō sufficiat, acerbissima illa, quæ inter quosdam de Eucharistia hodie flagrat contentio, abunde testatur: in qua summo studio utraq; pars uerborū sensum, de quo solo quæstio est (nā de uerbis cōuenit) his quas diximus è scripturis ipsis petitis probatiōibus inquirat. Ea uerò ratio, qua intelligētia dictorum, ex ipsa Apostolorū interpretatione, antiqua & continuata traditione, ad nos deriuata petitur, sæpenumero ad uera dogmata confirmanda et hereses confutandas, plurimum momenti habet, utpote qua hæretici ipsi prorsus destituuntur & quā nisi aperta cōtumacia & impudentia eludere & improbare nequeunt. Vtrumq; autē genus ad redarguendos hæreticos adhibendum Ireneus testa-

testatur scripturam uidelicet sacram & traditionem, quæ est ab apostolis, quæ per successionem presbyterorū in ecclesiis custoditur. Est inquit plenissima hæc ostensio, unam & eandē uiuificatricem fidem esse, quæ in ecclesia ab apostolis usq; nunc sit cōseruata, & tradita in ueritate. Et de Polycarpo mox inquit, uenisse eum Romam, multosq; hæreticos conuertisse, annunciantem solam hanc ueritatem, quam ab Apostolis acceperat, & ecclesiæ tradiderat. Idem quoq; alibi inquit eodē libro. A gnitio uera est apostolorum doctrina, et antiquus ecclesiæ status in uniuerso mūdo, & caractere corporis Christi, secundū successiones temporū, quibus illi eam, quæ in unoquoq; loco est ecclesiam tradiderunt, quæ peruenit usq; ad nos. Quamuis autē idem Ireneus affirmat fuisse quosdā hæreticos, qui neq; scripturæ, neq; traditioni assentiebātur, nō minor sanè eorū impudentia in neganda traditione certatur. Cū em̄ scripturis urgebantur, scripturas accusabāt, Lib. 3. ca. 2. ut non rectè se habentes, & uariè dictas, ex quibus ueritas inueniri nō possit, ab iis qui traditionē ignorēt; eam autē traditionem nō per literas traditā, sed per uiuam uocem, de qua Paulus dicat, sapientiā loquimur inter perfectos, atq; eam sapientiā unusquisq; eorū inuentam à se fictionē affirmabat. Cum autē ad apostolicam traditionē prouocabantur, iactabant se non presbyteris modò, uerum etiam apostolis ipsis sapientiores, synceram ueritatem reperisse, apostolos uerò saluatoris uerbis legalia miscuisse, quo quid arrogantius & impudentius fingi potest?

Mirum autem est quæ de intelligentia & traditione scripturæ sacræ adiungenda dicuntur, ea tam acerbè & odiosè ab isto sugillari. Cum eadem propemodum nõ à Symmystis modò et sectatoribus, sed ab ipsis eorũ du-
 cibis proferantur. Multorum instar nobis erit unus M. Bucerus, quo nemo istarum partium Catholicæ pa-
 cis studiosior fuit, & ad eam accessit propius. Obiectum
 fuit illi, quòd in Reformationis libro non satis ecclesiæ
 Catholicæ consentaneè, de prioribus ecclesiæ signis scri-
 psisset. Ecclesiam enim Cathol. uelle scripturam intel-
 ligi debere secundum traditionem uniuersalis ecclesiæ,
 & exigere concordiam doctrinæ in traditionibus, quas
 ecclesia sine scriptis recepit; librũ uerò solam nudamq;
 scripturæ literam intueri. Ad ea hunc in modum respon-
 dit. Liber inquit, sic loquitur. Primum signum ecclesiæ
 est uera doctrina, quomodo eam Deus per Christum
 et apostolos in Euangelio in uero suo intellectu tradi-
 dit. Et paulò post, primum in quo ecclesiæ coniunctio
 et unitas consistit, est consensus de doctrina Euangelii,
 & uero eius intellectu. In his inquit uerbis uerus intelle-
 ctus Euangelii disertè commemoratur, cum ipso Euan-
 gelio, qui uerus intellectus, solùm per Christum & apo-
 stolos in initio fuit traditus, & ab ecclesia ut uniuersalis seu
 Catholica traditio conseruatus. Cum igitur in libro to-
 tidem uerbis positum sit, doctrina quam Deus per Chris-
 tum & apostolos in Euangelio tradidit in uero eius in-
 tellectu, sanè in eo comprehenduntur omnes Christianæ

nã doctrinã partes, quę ecclesiã à Deo siue scripto, siue non scripto traditã unquam fuerunt. Hęc ille in apologia Germanicè scripta aduersus Colonienfiũ antididagmã. Idẽ in libro cõtra Latomũ, duo ecclesię auctõritati tribuit, Traditiones sine scripto traditas, & interpretationes legitimas scripturarũ, ex quo genere esse dicit, præcipuorum articulorum intellectum uerum. Verbi causa. Cũ scriptura nobis prædicat, patrem, filium & spiritum sanctum, sentimus tres personas & unam substantiam, de his inquit & huiusmodi omnibus, quarũ cognitio ad salutem est necessaria, obtinet ecclesia ueram scripturarum interpretationem, receptam iam inde ab apostolis, & uindicatam contra hæreticorum sophisticen. Quamuis autem dicat patres confirmandis ueris sententiis & falsis refellẽdis, diuinis maximè scripturis usos, fatetur tamen eos & traditiones obiecisse. Item Ireneum Tertull. Augusti. ecclesiã traditiones, in intelligentia præcipuorum dogmatum extulisse; sed quid Bucerum cõmemoro: cũ Caluini ipsius uerba in promptu sunt, quã aduersus Pighium de lib. arbitrio scripsit. Non difficulter inter se & Pighium in hac de traditionibus contentione conuenire posse, si modò ecclesiã traditionem ex certo & perpetuo sanctorum & Orthodoxorum consensu demonstraret, atq; iis simpliciter & candidè ad ueram & germanam ecclesiã doctrinam comprobandam uteretur. Certè nihil aliud huic libello propositum fuit. Quod autem addit, Nũc si ex priuato paucorũ consensu

communem ecclesiæ consensum facere uelit Pighius, non recipiã, in eo quoq; consentimus. Hæc libenter ex huiusmodi scriptoribus cōmemoro, quæ ad pacē & conciliationē accedūt. Et utinã eam moderationē perpetuò retinerent, facilius multarū & grauissimarū quæstionum concordia iniri possit. Sed uideo nihil magis, quã implacabile & hostile odiū utrinq; contendentiū animis insitū concordia & cōciliationi obsistere: quo fit ut omnia ad uersariorū dicta in deteriorem partem torqueantur, despræuentur, exasperentur. Facilius haud dubiè cōueniret, si hæc charitatis regula ab utrisq; adhiberetur, ut qualem quisq; uelit interpretem suorū scriptorū, talem se exhibeat aliorum; & qua moderatione utuntur in eorū scriptis cōmoda interpretatione mitigandis, quos sibi coniunctos suæq; partis studiosos uiderint, aut à quorū disjunctione sibi metuunt, eandem ad exploranda scripta dictaq; eorū, quos aduersarios ducunt, accommodarent. Sed hæc obiter, nunc ad reliqua orationem cōuertamus. Non fuit sanè causa cur tam accuratè testimonia de perspicuitate & certitudine scripturarum congereret, eaq; tam insolenter nugis, imò sacrilegis figmentis se opponere iactitaret. Sunt autem omnia, quæ in medium adfert testimonia, aut ex uetere, aut nouo Testamēto sumpta. In lege quidem & prophetis præcepta piæ uitæ, ueriq; diuini cultus manifestè proponi dubium non est: mysteria uerò salutis nostræ per Christum, in ueteris legis decretis, & prophetarum oraculis, recondita & abstru-

abstrusa, paucisq; diuinitus ad hoc delectis nota fuisse manifestum est. In nouo uerò Testamento hæc omnia mysteria, quorum ad uitam æternam noticia opus est, diligentissimè et planissimè primum quidem iussu mādatoq; Christi uinæ uocis prædicatione ab apostolis explicata, mox ad posteriorum memoriã literis consignata fuisse, omnibus perspicuum est. At qui eorum, quæ literis prodita sunt, sensus & intelligentia primis illis discipulis & apostolorum auditoribus manifestissima et notissima fuit, ut quorum explicationē ab ipsis apostolis Euangeliiq; præconibus acceperant. Quamuis B. Petrus agnoscat in scriptis Pauli inesse quædam intellectu difficilia & obscura, quæ imperiti infirmi; ut cæteras quoque scripturas in suam ipsorum perniciem detorserint. Illud sanè uerum est, nonnulla non tam planè aperteq; dici potuisse, quin posteri, quibus apostolica phrasis, non tam nota & familiaris erat, ad eorū intelligentiã explicatione & interpretatione à maioribus accepta opus haberent. Accessit postea hæreticorum uersutia, qui huiusmodi aliquot scriptis, nouos, alienos & peruersos sensus affinxerunt. Huiusmodi sanè apostolicorum scriptorum loca, quamuis ab apostolis, disertis, propriis & tunc omnibus, qui eos audierunt, notis uerbis exposita fuerunt, & in se quidem manifestam certamq; sententiam continuerint, posteris tamen qui ab apostolorum ætate longius recesserunt, præsertim rudioribus & imperitioribus, non tam plana & aperta fuerunt,

ut

ut non probabili aliqua expositione, uerus illorum sensus obscurari & deprauari potuerit, & non aliqua explanatione iuuari & illustrari opus habuerit. Certè tot contentiones omnium seculorum, de summis quoq; articulis fidei, inter eos qui iisdem utebantur scripturis habite, illud manifestè conuincunt. Quòd si simpliciter omnia, quæ ad fidem pertinent, tam manifesta & obuia sunt, ut nullus prorsus interpretationis indigeant, qui sit quæso ut hodie de grauissimis articulis, & quos ad religionis puritatem imprimis pertinere putant tantoperè deceretur, idq; ab iis qui utrinq; & scripturæ testimonia producunt, atq; inter prima dogmata, hanc scripturæ claritatem & certitudinem ponunt, neq; tamen adhuc de eius sensu in iis de quibus contendunt, inter se conuenire possunt: cum tamen utrinq; manifestis se clarisq; scripturæ locis sententiam suam tueri clament?

Manet ergo hoc fixum et certum, pleraq; scripturæ noui testamenti loca, etiam ad fidei causam pertinentia, non tam esse nobis ex ipso uerborum contextu nota, quin de eorum sensu controuersia nasci queat, nec alio, ad id probandum, quàm ipsa experientia argumento est opus. Quæ tamen ipsa loca ea potissimum in quibus saluti necessaria sententia continetur, piis omnibus clara nota & certissima sunt; quod eorum intellectum non ex proprii ingenii inuestigatione, non ex quorumlibet hominū probabili ratiocinatione, sed ex ipsa uiua apostolorum prædicatione & explicatione, à maioribus ad nos usque

que deriuata acceptum teneant. Atq; ad hūc uerum germanumq; intellectū apostolicorū dictorum assequendū in primis consensum uetustatis pertinere, certissimū est: id quod ex uestris quidā neq; ii uulgares perpetuis hisce & infinitis disputationum conflictationibus impulsī atq; coacti, aliquando ingenuè confitentur. Ita enim Philip. Melanchthon quodam loco asserit, sententiam diuini uerbi, consensu Catholicæ ecclesiæ perspicuam esse & illustratam. Et in Epistola quadam anno eo, quem ultimū uitæ habuit. Scio inquit, carnificinam non solūm seuam, sed etiam perniciosam esse dubitationem. Existimo autem ad confirmandas mentes, consensum uetustatis plurimum conducere. Adiciam his confessionem apertissimam, nostræq; sententiæ prorsus congruentem, quamuis ad alium finem relatā uiri in academia celebri, non in celebri diuinarum literarum professoris, & dogmatū uestrorum non instrenui propugnatoris. Magnam inquit hodie esse sectarum uarietatem, qui aliquo sunt ingenio norunt. At ne una quidem est tam inepta, tam impia, tam profana, quæ uerbum Dei non uenditet, iactet, sibiq; uendicet, imò ueritati etiam opponat. Hæc ratio satis monet minimè stupidos, & eos qui aliquo desiderio salutis afficiuntur, ne nudis uerbis statim fidem adhibeant. Quomodo igitur examen hoc sit instituendum attentè est considerandum. Non poterit autem meo quidem iudicio certior, aut compendiosior adinueniri methodus, quā ut eruditæ antiquitatis uestigiis insistamus,

*De causis re-
cusatæ sy-
nodi.*

*Ad Ioā. Cra-
tonem medi-
cum Vratif-
lauiensem.*

Optimi magistri atq; duces nobis esse possunt. Ireneus Tertull. August. qui plurima huius generis certamina posteritati reliquerunt. Ex his monumentis quibus cognoscere potest ipsos inprimis adhibuisse fidei quam uocabant regulam, huic iungebant piorum atque eruditorum antecessorum suffragia, consensumq; apostolicarum ecclesiarum, hoc est earum, quas uel ab ipsis apostolis uel ab apostolicis ut uocabant uiris originem dixisse, constabat. Audis'ne æquismè lector sententiã quã hactenus tuemur, quãq; extremæ impietatis & sacrilegii accusatur, à socio eiusdem disciplinæ manifestum asseueratorem, nullam esse sectam tam profanam, quã non uerbum Dei sibi uindictet, ex quo conficiatur, nudis uerbis non statim fidem esse adhibendam, ad examen autem ueritatis certissimam & compendiosissimam methodum esse, si eruditã uetustatis uestigiis insistatur. Ad Philippum quoq; ut redeamus, si ut ille & quidam uerissimè confirmat, ad mentes in uero intellectu diuini uerbi confirmandas, & ad illustrãdam diuini uerbi sententiã ualet inprimis Catholicæ ecclesiæ & uetustatis consensus, non igitur sacrilegũ & impium figmentum est dicere, scripturæ sacræ nudis uerbis, eius intelligentiam ex testimonio uetustatis & consensu Catholicæ ecclesiæ esse adhibendam.

Facilè autem quibus animaduertere potest, ea quæ iam diximus, cum scripturæ locis ab aduersario adductis minimè pugnare. Sunt quidem prophetici sermones in-

star Lucernæ in caliginoso loco apparentis, sed eorū sermonum sententia nō omnibus statim cōspicua est. Quapropter idem Petrus continuò admonet, Propheticam scripturam nō esse priuatā interpretatiōis. Est item scriptura omnis diuinitus inspirata, utilis ad doctrinam. Sed tamen ad eam intelligendam institutione & doctrina opus esse idem Paulus testatur, cū inquit, persistito in his quæ didicisti, sciens à quo didiceris. Breue quidem compendium Euangelii sui à Ioanne propositum est, ut ea quæ ab ipso scripta sunt credamus, & credendo uitam habeamus. At si omnino nullo alio opus est, cur frustra huius Euangelio aliquorum Euangelistarum & apostolorum scripta adiecta sunt? Lex quoque quæ obseruantibus diuina mandata, uitam, transgresso-ribus mortem denunciat, clara est atque certissima; manserunt tamen in ea multa fidei mysteria usque ad tempus reuelationis abscondita. Porro quod scriptorem infimulat, quasi hac ratione scripturam dubiam, flexibilem, perplexam, ambiguam, & inuolucris tectam affirmet, tale quicquam neque sensisse unquam neque dixisse hunc scriptorem credo, neque ex iis quæ ab ipso dicta sunt, tale quicquam consequitur. Non enim diffitetur controuersiam omnem quæ de scripturæ sensu nascitur, non uitio scripturarum, quasi illæ de industria obscurè & ambiguè proditæ sint, sed hominum uitio accidere: qui aut tarditate & ignauia, non eam quam debent diligentia & studium ad eius sensum percipiendū

adferunt, aut animi superbia paratum & promptum ex maiorum traditione sensum aspernantur, aut deniq; malitia alienum & coactum sensum affingunt. Vt uerò ad conclusionem huius loci ueniamus, non negamus, ex sola scriptura peti certam definitionem, neq; tamen ideo à scriptura ueram eius intelligentiam ueramq; eius intelligentiæ consequendæ rationem separamus. Ea quoque quæ scripta sunt, ad solidam fidem sufficere profiteamur, sed ad ea, quæ scripta sunt intelligenda, uera & apostolica traditione nos non parum iuari necessariò confitemur. Quin & fides illa, qua una salutem cõsequimur, per uniuersum diuinæ scripturæ corpus diffusa, ab ipsis, ut est probabile apostolis, in breue compendium est redacta, quod apostolorum Symbolum dicimus, quod certè Symbolum non scriptura, sed traditione accepimus. Imò maiores nostri atramento illud chartis illini, atq; aliter quàm uiua Catechistarum uoce Catechumenorum animis inscribi religioni duxerunt, qua de re Isidorus Hispalensis. Symbolum inquit, hoc fidei & spei nostræ, non scribunt in charta & atramento, sed in tabulis cordis carnalibus, cuius rei rationem, alibi reddit. Iccirco autem patres nostri hoc non scribi, sed retineri cordibus tradiderunt, ut certum esset neminem hoc ex lectione, quæ interdum peruenire etiam ad infideles solet, sed ex apostolorum traditione didicisse. Hæc certè breuissima fidei confessio, qua nos in patrem, filium & spiritum sanctum credere profiteamur, quæ nihil est aliud, quàm dominico-

Etymolo. lib.
6. cap. ult.

De ecclesia.
stic. offi. lib.
2. cap. 23.

rum uerborum, quibus baptismi formam præscripsit, explicatio neq; ullo scripto prodita, sed sola traditione ad nos deducta, Apostolica tamen auctoritate, consensu & testimonio perpetuo omnium ecclesiarum firmata. Ad obiectionem censoris, ut appellat, qua dicit hæreses paulò post apostolorum mortem exortas non scriprurę uerbis, sed sana intelligentia profligatas; respõdet. Ego ut hoc posterius concedo, ita fortiter cõtendo aper-
tis scripturæ uerbis deuietos fuisse hæreticos. Cui nos uicissim paucis respondebimus. Constat sane Orthodoxis certamen omne cum hæreticis, non de uerbis scripturæ, sed de sensu fuisse. Et quamuis Orthodoxi ueram certamq; sententiam ex ipsis scripturis afferrent, hæretica tamen pertinacia, disputationis acumine, quo pollebat, freta, alias scripturas, aliosq; sensus opponebat, ita ut certamen infinitum existeret. Vidit hoc uir acutissimus Sisin-
niius, quamuis Nouatianus, de homouisio tamen Orthodoxis consentiens. Cum enim Theodosius Imperator cum Nestario Episcopo Constantinop. de quæstione controuersa tandem explicanda & concordia ecclesiis restituenda ageret, Sisiniius hic quem Agelius Nouatianorum Episcopus, cuius tum lector erat, postea successor, ut hominem scientissimum & eloquentissimum adduxerat, consultus respondit; Dialecticas disputationes, ut quibus schismata non modò nõ unirentur, sed ad uehementiores contentiones magis hæreses accenderentur, prorsus fugiendas; Testimonium potiùs ex traditio-

Socrat. hist. ecclesia. c. cap. 10. Tris part. histo. lib 9. ca 19 Nicep. lib. 12. cap. 15.

ne ueterum adhibenda; sciebat enim ueteres omnes in eo conuenire, quod initium essentia nullum Dei filio attribuerent. Interrogandos igitur hæresiarchas (nam plurimum sectarum duces conuenerant) probēt ne eos doctores, qui ante diuisionē floruissent; & an eorū de proposita quæstione testimonia recipiant: Quod cū fieret, probare quidem se eos, & ut præceptores ac doctores uenerari uno ore responderūt; de eorum uero testimonio recipiendo cum interrogarentur, ita confusi turbatiq; atque inter se ipsi diuisi separatiq; sunt, ut certi nihil ex illis cognosci potuerit. Quare imperator animaduerso quod sola disputatione, non autem ueterum expositione niterentur, recta fide suscepta & cōprobata, reliquas omnes fidei professions improbauit. Ex qua historia satis apparet ad ueram fidem stabiliendam & falsam labefactandam, traditiones & expositiones antiquorum nonnihil momenti & ponderis habere, sed de his satis.

In iis uero quæ sequuntur maiorem sibi insectandi & bilem suam in innoxium auctorem euomendi, materiam & occasionem habere uisus est. Dixerat auctōr, cū necessitatem intelligentiæ scripturarū ex Catholica traditione petendæ, demonstrare uelle, de intellectu uocis λογός, ingens esse certamen, & qui diuersam ab ecclesia sententiam sequuntur, nō minus probabilibus rationibus niti. Hoc dictū Castigator noster, non humani castigatoris & monitoris officio contentus, sed capitalis accusatoris, imò Sophistici calumniatoris personā indutus, ad atrocissimam

cissimi criminis infimulationē detorquet. Apponam autem eius uerba, in quibus nullam, in monendo humanitatis legem seruatā esse constabit. Ea sic habēt. Quod Arrianos dicit dum negāt uoce τὸ λόγου hypostasin uel personam significari, rationibus uti æque probabilibus atq; Orthodoxos, in eo se patronum detestandæ impietatis prodit. Nā si admittimus quod uult, deitas Christi in solo concilii decreto fundata erit, Quis non uideat hominem profanum, aliud simulando hoc fidei principium malitiosè conuellere? Hactenus castigatoris uerba audiuius, Quod itaque initio Arrianos commemorat, non ignorantia sed incogitantia tribuendum est. Neq; enim de Arrianis ulla fit à scriptore mentio, sed in genere de iis loquitur, qui diuersam ab ecclesia sententiam sequuntur. Nam quod de peruerso intellectu uocis λόγος dicitur, id olim Samosateno, photino & nostra ætate Serueto conuenit, non Arrio, qui non negauit uoce τὸ λόγους hypostasin uel personam apud Ioannem significari, sed hanc personam non esse natura Deū, nec eiusdem cum patre substantiæ pertinaciter asseuerauit. Qua de re piè, & copiosè differit Philip. Melanchthon in locis communibus, probatq; λόγους in narratione Ioannis significare personam, tum ex aliis scripturæ locis, tum ex consentientibus, ueterum scriptorum, qui ante Synodum Nicenam fuerunt, dictis, ac perpetuo ecclesiæ Catholicæ consensu. Quod addit dicere illum Arrianos rationibus uti æquè probabilibus, uerba auctoris sic

sic habent. Qui diuersam ab ecclesia sententiam sequuntur, non minus probabilibus rationibus nituntur. Quod de rationibus probabilibus dicitur, æquiores interpretem requirit, uox enim probabilis duplicē habet sensum. Sunt enim & uerè probabilia quæ Græcis ἐνδοξα, sunt autem in speciem & non re ipsa probabilia quæ φαινόμενα dicuntur, ex quibus syllogismū ἐριστικόν nimium multis hodie notum & ulitatum Aristoteles confici docuit. Quare si cui hæc oratio castiganda uidetur, addat illud ut dicat, in speciem probabilibus. Quamuis nec ipsa, ut est posita oratio, quicquam habet incommodi, si commodè intelligat. Nā & Aristoteles scripsisse fertur quōdam falsa probabiliora esse quibusdam ueris. At nostro castigatori magis ea interpretatio placuit, quam in occasionem atrocissimæ criminationis torqueri posse putauit. Neque tamen ex ipsis, ut posita sunt uerbis, tam atrocem criminationem, nisi sycophaticæ artis scientissimus & experientissimus ullus hominum conficere potuisset; quæ ars potius sanguinario inquisitori, quàm Euangelicæ mansuetudinis professori conuenit. Quid autem atrocius in quenquam dici potest, quàm si dicas illum detestandæ impietatis Arrianæ patronum se proderet: & hominem profanum aliud simulando hoc fidei principium de diuinitate Christi malitiosè conuelleret? Sed nā istis importunè effutiendis, magis ipse, quisquis horum auctor est, animi sui, odii, maleuolentiæ, & iracundiæ æstu laborantis morbū prodidit, quàm ut uulnus ullum scripto-

ri innocēti inflixerit, imò uel labeculam ullā asperferit.

Ad rem autem ut ueniamus, ostendunt sanè hoc scripta hæreticorum, si nuda ipsa Ioannis uerba intuearis, atque ipsam uocem, λόγος in se consideres, non minus probabilibus humanæ sapientiæ uerbis eos usos fuisse, quàm Orthodoxos, qui uocis huius uerū intellectum, non ex probabilitate rationis, sed ex comparatione & exploratione aliorum locorum, tum etiam perpetuo & concordi testimonio ueterum scriptorum, attulerunt. Atq; fuit, & est hodie quoq; hæc firma demonstratio. Apostolorum auditores, quorum auctoritate & testimonio credimus Ioannem hæc uerba scripsisse, In princip. erat uerbum, iidem nobis tradiderunt, eundem apostolum per hanc uocem λόγος non cogitationem & propositum, sed personam & naturam subsistentem significasse. Errant igitur ignorantes scripturas atq; uirtutem Dei, qui quamuis probabilium rationum specie adducti hac uoce λόγος hypostasin significari negant. Quinetiam hæc uerba Ioannis quum scribit, uerbum quod ab initio uita erat, & Deus erat apud Deum, carnem esse factū, satis apertè essentiam & hypostasin sonant, sed non ita quin hæreticis probabiles in speciem rationes suppetant, quibus uerbi nomine aliud intelligi, sectatoribus suis persuadeant, ut nostra ætate in Adamo pastore uidimus. Quare plurimum apud eos ualet uel certè ualere deberet, cūm eis ad ueram huius uocis intelligentiam probandam, scripturarum testimoniis, ipsam apostolorū explicationem, ex

eorum uiua prædicatione, acceptam & posteris traditam,
 adiungimus. Quo demonstrationis genere Ireneus Ter-
 tull, Basil, August, non rarò usi sunt. Id si quis nūc quoq;
 faciat, an ille se detestandæ impietatis patronū proderit
 & ut homo profanus hoc fidei principiū malitiosè con-
 uellet; & Christi essentiam & Hypostaticam à patre dis-
 tinctionem scripturarū testimoniis spoliabit; aut deitas
 Christi in solo Concilii decreto fundabit; ut hic im-
 pudētissimè calūniatur. Aduersus quā calumniā, cum
 fidei causam attingat, grauius & copiosius esset dicendū,
 nisi eam non iudicio, sed implacabili odio & impotenti
 calumniandi libidine expressam esse oēs intelligerēt. Ve-
 niam mihi ab æquis lectoribus dari postulo, si hic paulò
 acerbior & uehementior uisus sum; eam enim uehemē-
 tiam inuito, & ab ea imprimis abhorrenti rei indignitas
 extorsit. Intolerandū enim mihi uisum est, hominē in-
 nocentiss. & immeritissimū horum tam atrociū criminū
 quocunq; modo insimulari, cuius tamē eam mansuetu-
 dinem esse scio, ut si modo illū erroris sui & incogitantie
 pœniteat, libenter culpam oēm sit remissurus, præsertim
 cū uerisimile sit, hæc nō ex animo dicta esse, sed affecta-
 tione Rhetorici cultus, ut hac uehemētia quā σφοδρότητα
 uocant Græci, orationi magnitudinē, & ut ita dicā tumo-
 rē (ὄγκον dicunt Græci) adderet, qua tamen oportuni-
 us alio loco uti potuisset. Sed ad institutum reuertamur.
 De hac autem oratione, Verbū caro factum est, quā pro-
 bables in speciem rationes hæreticis suppetant, quibus

eam in suā & peruersam sententiā trahāt, nimis manifesta exempla & ueterū & recentiū Eutycheianorū declarant. Quā ingens hodie hominū numerus est, neq; ingenio neq; zelo Dei carentiū, & in lectione scripturarum exercitatissimorū, qui damnatā olim in Eutyche, & nūc ab infelici Hofmanno & Mennone resuscitatam de uerbi incarnatione sententiā obstinatissimè sequūtur: cū asserunt uerbum nō accepisse è uirgine carnē, sed propria uirtute in uirginis utero carnē & hominem effectū. Atq; ad eam sententiā confirmādam, hæc Euangelistæ uerba, uerbum caro factum est, assiduè ingeminant, & tanquam clarissimè & apertissimè dicta, omnibus rationibus, quæ ex aduerso obiici possint, cōfidenter opponūt: & scripturæ loca, quibus hæc uox, factū est, ad hāc significationem accedere uidetur, diligenter conquirūt. Huius pertinaciæ exemplū, quod hodie in huius generis hominibus experimur, Theodoretus in primo aduersus hæreticos dialogo in Eranistæ persona clarissimè expressit. Nā cū ab Orthodoxo firmissimis è pluribus scripturarū locis rationibus urgeretur, ille perpetuo eādē cantilenā occinebat, Ego dico ut edoctus sum. Ego credo Euangelistæ qui dicit, Verbum caro factum est, Idem hodie & Mennofactitat. Pulchrè quoq; in eodem dialogo, & sequentibus hæreticorū ingenium describit, qui cū soli se diuinæ scripturæ fidem habere dicant, tamen testimonio uetustatis se plurimū tribuere dissimulare non possunt, cum si quid in aliquo antiquorū scriptorum inuenerint quod

illorum sententiæ, suffragari uideatur, dici non potest, quàm magnificè & insolenter illud iactèt. Quare & apud Theod. Eranistes post firmissimas è scripturis diuinis ab Orthodoxo allatas rationes & explicationes, probabiliter quidem inquit interpretatus es, ego aut scire uelim, quomodo antiqui Ecclesiæ doctores illud dictum, Verca fact. est intellexerint, & post perspicuam aliquot sanctorum patrum expositionem allatam, mirari se ait, eorum uirorum concordiam & consensionem, qui omnes Euāgelica dicta sic interpretati sunt ac si simul conuenissent, & suam communiter sententiam cōscripsissent. Et in altero dialogo post longam è scripturis disputationē, sequi se sanctos patres, qui olim in ecclesiis fuissent Eranistes profiteretur. Et in tertio dialogo pollicetur Orthodoxus ostensurum se sanctos patres, eadem cum iis quæ ab ipso affirmata sunt, sensisse. Ad quæ Eranistes. Gratā sibi & expetendam eam narrationem fore; certam enim & mirè utilem esse huiusmodi doctrinam. Ex his certè apparet, quantum pondus auctoritatis hæc consensio antiquitatis, etiam in hæreticorum animis, tametsi id aliquādo sedulo dissimulent, obtineat. Quantum etiam traditioni maiorum in quæstionibus fidei tribuere uideri uelint hæretici, ut qui eius auctoritatem etiam perniciosissimis erroribus confirmandis seu potius colorandis obtendant, exēplo Eunomii à Basilio demonstratur. Fidem enim suam, seu potius perfidiā expositurus Eunomius, affirmat se traditionem piam, quæ ab initio apud patres

Lib. 1. Apologetici ad
uerj. Eunom.

obtinuit uelut amufsim ac regulam præmissurum, ipsaq; exacti iudicii loco, ad eorum quæ dicuntur iudicationem usurum. Quid hic aliud egit Ennomius, quàm quòd hostes circunuerti callidi duces facere solent: ut hostium, quos fallere statuerunt, arma, clypeos, & insignia sibi accommodent, ita Ennomius cum sciret hoc clypeo traditionis imprimis fidere Orthodoxos, suosq; maximè eodè urgeri, eum ipse sibi aprauit, sed eius fraus diu peritiss. antagonistam Basilium latere non potuit. Deprehendit enim ille, quam ante piam patrum traditionem, regulã, amufsim, ac secum iudicium, Orthodoxos imitatus nominauerat, postea instrumentum fraudis & artè figmenti ab eodem significari. Patet igitur ex hac Eunomii simulatione, quo loco apud Orthodoxos huiusmodi piæ traditiones habitæ fuerint. De loco autem illo, Ego & pater uuum sumus, ingentes quoq; contentiones fuerunt, cum hinc Catholici, illinc Sabelliani de eius sententia acerrimè decertarent, illis unitatem substantiæ, his unitatem personæ eo significari affirmantibus: Arriani uerò utrisq; eum extorquere conantibus, & uoluntatis tantum unitatem notari uolentibus, uicit uerò Orthodoxorum sententia, qui eo loco *ὁμοῦσιον* uocem antè paucis notam confirmauerunt. Atq; ad eam sententiam confirmandam, præter firmissimas è scripturis diuinis allatas rationes, etiam antiquitatis testimoniis, qui eam interpretationem apostolicam esse testati sunt, uehementer adiuti fuere. Cum hæc quæ uerissima esse constat dicuntur,

tur, nō sensus apertissimis uerbis detrahitur, nec cōfusus spiritui sancto sonus tribuit, ut hic cauillatur, neq; ideo huiusmodi pronūciata scripturę ambigua & ænigmatica putāda sunt, quōd maiorū traditione & perpetuo ecclesię consensu illustrent, neq; doctrinę q̄ in lege, prophetis & Euangelio traditur, infirma & mendendis erroribus inutilis asseritur. Quin potius in oīni disputatione de fidei cōtrouersia, soli diuinę scripturę summa auctoritas & iudiciū deferret. Quāuis cū de eius sensu, ut sæpe, quæstio oritur, hanc de qua iam frequēter diximus, apostolicā & ecclesiasticā traditionē, multū præsidii & adiumenti adferre, negari nō potest. At inquit Paulus cū ad oēs pugnas ecclesiam instituit, satis habet uocare uerbū Dei gladium spiritus, traditionis uerò non scriptæ, nullam mentionē facit. Quid quæso hoc loco Paulus uerbi Dei nomine intellexit. nō certē scripturā noui testamenti, quæ nondū scripto prodita erat neq; solam scripturā ueteris testamenti, sed haud dubiè doctrinam Euangelicā à Christo traditā, ab apostolis reliquis & ab ipso prædicatā: quæ sane præter pauculas ipsius epistolas magna tum ex parte sola nō scripta traditione cōstabat. Traditionis uerò nō

1. Cor. 11. scriptæ, an nō satis apertè meminit cū inquit? Laudo uos quod omnia mea meministis, & quemadmodum tradidi uobis, traditiones tenetis, & alibi? Tenete traditiōes quas didicistis, siue per sermonem, siue per Epistolam nostrā, quæ testimonia à B. Basilio adferuntur, ad cōfirmandam glorificationē cum spiritu sancto, quam nōnulli ut scrip-

pto

pro non expressam reprehendebāt. Quarū inquit traditionū una est & præsens hæc, quā qui ab initio cōposuerunt posterisq; tradiderunt, usu semper simul cum tēpore progrediente per longam consuetudinem ecclesiis irradicarunt. Hastenus Basilius. Monet deinde castigato noster lectores, ut sibi ab impostore caueant, qui eos in labyrinthum conicere conetur. At quis tandem est hic Labyrinthus? Veram & Catholicam esse doctrinam, quæ sacris literis est expressa; sed pari fidei integritate eam amplectendam, quæ ex earum mente, ab ipsis usq; apostolis tradita, ad nos peruenit. Atq; hic nullus labyrinthus est, sed certissima & expeditissima omnes perfidiæ ambages euadendi ratio & uia. Id enim uerissimum esse neque is ipse qui nos notat, negare poterit. Cum multos ipse fidei articulos, non expressos in scripturis, sed ex earum intelligentia nobis traditos, pari religione, si modo Christiani hominis nomen tueri uelit, amplecti cogatur. Quid enim ut apostolicum Symbolum taceam, de quo supra dictum est, an non primariorum illorum & sacrosanctorum conciliorum Niceni inquam. Constantino. Ephes. & Chalcedo. symbola & decreta de summis fidei nostræ quæstionibus, adhæc quod Arhanasio inscribit Symbolū religiosè ac certa integrāq; fide haud aliter atq; ea quæ scripturis exprimuntur, amplecti se & credere profitentur? Atqui horum pleraq; in nullo noui testamenti libro conscripta leguntur; sed mentem & intelligentiam eorum quæ scripta sunt, ex diligenti
scri

scripturarū collatione & scrutatione haustam, fideliter explicant: & acceptam ab apostolis, & antecedentium patrum perpetua traditione receptam Euangelicorum & apostolicorum scriptorum sententiam continent. Verū de his nō magna, seu potius nulla inter nos dissensio est, dum illud inter nos conuenit, nihil esse huiusmodi non scriptarum traditionum, quæ non cum eis, quæ scripta sunt conueniunt: atq; adeo, ut supra quod dictum est, in iis quæ scripta sunt comprehenduntur. Illud uerò nūc consideremus, quòd existimat ex iis, quæ de traditione & intelligentia à scriptore libelli dicuntur, absurdū sequi. Videlicet è scripto, quia flexibile sit, cōtrouersiam, si qua forte oriatur, absq; traditionis subsidio definiri nullam posse. Verū scriptoris mentem, aut non intellexit, aut intelligere noluit. Non enim in se ipsam flexibilē sentit esse scripturam, sed à peruersis hominibus, nōnulla eius loca aliorum detorqueri posse: atq; ad firmam, certam, constantemq; scripturæ sententiam obtinendam & retinendam, traditionis apostolicæ & antiquitatis ac confessionis ecclesiasticæ præsidio, fideles multum adiuuari. Id quod & conscientiæ stimulo coactos nonnullos ex eorū sodalitis principes uerò fateri supra ostendimus. Exempla uerò adfert, quibus ostendere nititur non omnium cōtrouersiarum explicationem ex uetustis scriptoribus sumi posse. Neq; de illo pugnare uolumus, tantum dicimus, ad grauissimas nonnullas controuersias explicandas, multum momenti in monumentis ueterum positū esse:

esse: de quo certè nemo paulò rerum ecclesiasticarū peritior dubitabit. Quæ uerò ab eo proferuntur exempla, cum magna & intolerabili uetustatis infamia & ignominia coniuncta sunt. Audet enim affirmare, ex præcipuis nostræ fidei capitibus tria hæc non minima. De naturæ nostræ corruptione, Gratuita iustificatiõe, & Christi sacerdotio, ita obscurè à uetustis scriptoribus attingi, nulla ut inde certitudo elici possit. At ego ut huic calumniæ occurram, ex amplissimo illo uenerandæ uetustatis senatu, quoniam longum esset tam multos adducere, unum producam summa auctoritate & fide præditum, qui unus & suo & omnium collegarum suorum, hoc est omnium Orthodoxorum patrum, qui secum & ante ipsum fuerunt nomine, uerba faciat. Is erit Leo urbis Romæ Episcopus; ^{ANNO 444.} in epistola ad Leonem Augustum, qua illū in fide ^{epistola 19.} Orthodoxa de humana Christi natura, cuius rei gratia concilium, Chalcedonense coactum fuit, aduersus Eutyche-
tis insaniam, confirmabat. Eius uerba ita habent: Quicumq; sunt ita obæcati & à lumine ueritatis alieni, ut uerbo Dei à tempore incarnationis humanæ, carnis dene-
gent ueritatem: ostendant in quo sibi Christianum no-
men usurpent, & cum Euangelio ueritatis, qua ratione concordent, si per beatæ uirginis partum, aut caro si-
ne deitate, aut deitas est orta sine carne. Sicut enim ne-
gari non potest, Euangelista dicente, quòd uerbum caro
factum est, & habitauit in nobis: ita negari non potest
B. Paulo prædicante, quòd Deus erat in Christo mun-
K dum

dum reconcilians sibi. Quę autem teconciliatio esse posset qua humano generi propitiaretur Deus, nisi omnium causam mediator Dei, hominumq; susciperet? Qua uerò ratione ueritatem mediatoris impletet, nisi qui in forma Dei æqualis est patri, in forma serui particeps esset & nostri; ut mortis uinculum unius præuaricatione contractum, unius morte (qui solus morti nihil debuit) solueretur? Effusio em̄ pro iniustis sanguinis iusti Christi, tam potens fuit ad priuilegium, tam diues ad precium, ut si uniuersitas captiuorum in redemptorem suum crederet, nullum diaboli uincula retinerent. Quoniam sicut Apostolus ait, ubi abundauit peccatum, superabundauit & gratia. Et cum sub peccati præiudicio nati, potestatem acceperint ad iustitiam renascendi, ualidius factum est donum libertatis, quam debitū seruitutis. Quā itaq; sibi in huius sacramenti præsidio spem relinquunt, qui in saluatore nostro negant humani corporis ueritatem? Dicant quo sacrificio reconciliati, dicant quo sanguine sint redempti. Quis est (ut ait Apostolus) qui tradidit semetipsum pro nobis oblationē & hostiam Deo in odorem suauitatis? Aut quod unquā sacrificiū sacratius fuit, quàm quod uerus & æternus pōtifex altari crucis per immolationem suę carnis imposuit? Quamuis enim multorum sanctorum in conspectu Domini preciosa mors fuerit, nullius tamen insontis occisio, redēptio fuit mundi. Acceperunt iusti, non dederūt coronas, & de fortitudine fidelium exempla nata sunt patientię, non dona iu-

stitiæ. Singulares quippe in singulis mortes fuerunt, nec alterius quisquam debitum suo fine persoluit, cum inter filios hominum unus solus Dominus noster Iesus Christus, qui uere erat agnus immaculatus, extiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, oēs sunt etiam suscitati De quibus ipse dicebat. Cùm exaltatus fuero omnia traham ad meipsum. Fides enim uera iustificans impios & creans iustos, ad humanitatis suæ tracta participem, in illo acquirit salutem in quo solo homo se inuenit innocentem, liberum habens per gratiam Dei de potētia eius gloriari, qui contra hostem humani generis in carnis nostræ humilitate cōgressus, his uictoriam suam tribuit, in quorum corpore triumphauit. Obsecro te æquissime lector quid de hisce præcipuis, fidei capitibus, in quibus humanæ naturæ per Christum mediatorem instauratione continetur, clarius certius & religiosius dici potuit? Naturæ nostræ corruptionem, & sub peccati tyrannide seruitutem, an non satis expressit cum inquit, mortis uinculum unius præuaricatione cōtractum, unius morte solutum, sanguinem iustum pro multis effusum, uniuersitatem captiuorum precio sanguinis C H R I S T I à diaboli uinculis solui, item solum Dominum nostrum I E S V M Christum uerè agnum immaculatum extitisse, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes sunt etiam resuscitati, hominem in solo Christo se inuenire innocentem? De gratuita uerò iustificatione quid apertius, quàm quum inquit

fidem ueram iustificantem impios & creantem iustos in illo acquirere salutē, in quo solo se homo inuenit innocentem, qui homo iam per gratiam liberum habeat, de eius potestate gloriandi, qui contra hostem humani generis in carnis nostræ humilitate congressus his uictoriā suam tribuit, in quorū corpore triumphauit. At de Christi sacerdotio an præclarior quicquam expectas? cum uadis affirmari solo hoc sacrificio quod in humani corporis ueritate obtulit Christus, Christianos esse reconciliatos, solo eius sanguine redemptos; qui (ut ait Apostolus) tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. Item nullum unquam fuisse sacrificium sacratius, quàm quod uerus & æternus pontifex altari crucis per immolationem suæ carnis imposuit? Quid an non etiam uirtutem & efficaciam mortis Christi à morte sanctorum hominum satis manifestè distinxit, & gloriam redemptionis solius Christi morti asseruit? cū inquit: Quamnis multorum sanctorum in conspectu Domini pretiosa mors fuerit, nullius tamē infontis occisionem propitiationem fuisse mundi; sibi quæque sanctorum mortuum, nec quemquam suo fine alterius debitum persoluisse. Hęc quidem Leo Romanus Episcopus, quem uides thesaurum hunc præclarum fidei, à præcipuis apostolis apud suam ecclesiam depositum & commendatum, diligenter hætenus conseruasse et fideliter dispensasse. Atq; hic non unum te Leonem, sed uniuersam Synodum Calchedonensem, quæ eius aduersus Eutichem

tichem scripta summa ueneratione & approbatione cōplexa est, imò uniuersam Orthodoxam antiquitatē, cuius hi interpretes & os fuerunt, te audire existimato.

Quòd si hoc interprete & tanquam Legato uetustatis contentus non es, adducam tibi ex ipsa antiquitate, uirum pietate & eruditione imprimis uenerandū, Ireneum inquam, qui Galliam Lugduni, ubi episcopatu functus est, Euangelica et apostolica doctrina imbuit. Cuius quę ad nos uenerunt scripta, quamuis in refutandis fanaticorum hominum, qui tunc ecclesiam turbabant, deliriis plurimum occupentur: tamen doctrina hæc de corruptione naturæ nostræ, & salute per Christum restituta, non obscurè in iis explicatur: cuius doctrinæ specimina aliquot proferemus, Dominus inquit pollicitus est mitere se paracletū, qui nos aptaret Deo. Sicut enim de arido tritico massa una fieri non potest sine humore, neque unus panis: ita nec nos multi, unum fieri in Christo lesu poteramus, sine aqua, quæ à cælo est. Et sicut arida terra, si non percipiat humorem nō fructificat: sic & nos lignum aridum existentes primum nunquam fructificemus uitam, sine superna uoluntaria pluuia. Item. Quē ipsum spiritum dedit ecclesię in omnem terram mittens de cælis paracletum, ubi & diabolum, tanquā fulgur proiectum ait Dominus. Quapropter necessarius nobis est ros Dei, ut nō comburamur, neq; infructuosi efficiamur, & ubi accusatorem habemus, illic habeamus & paracletum, commendante Domino spiritui sancto suū, homi-

Lib. 3. ca. 19

Cap. 20.

nem qui inciderat in latrones, cui ipse misertus est, & ligauit uulnera eius Item; Solus uerè magister Dominus noster & bonus, uerè filius Dei, & patiens uerbum Dei patris, filius hominis factus. Luctatus est enim & uicit; erat enim homo pro patribus certans, & per obaudientiam, inobaudientiam persoluens: alligauit enim fortem, et soluit infirmos, & salutem donauit plasmati suo, destruens peccatū. Est enim piissimus & misericors Dominus, & amans humanū genus: hærere itaq; fecit & aduniuit, quæadmodū prædiximus, hominē Deo. Si enim homo non uicisset inimicum hominis, nō iustè uictus esset inimicus. Rursus autē nisi Deus donasset salutē, non firmiter haberemus eam: & nisi homo coniunctus fuisset Deo nostro, non potuisset particeps fieri incorruptibilitatis. Oportuerat enim mediatorem Dei & hominum per suam ad utrosque domesticitatem, in amicitiam et concordiam utrosq; reducere, & facere ut Deus assume. et hominem, & homo se dederet Deo. Qua enim ratione filiorū adoptiōis eius participes esse possemus, nisi per filiū eam, quæ est ad ipsum, recepissemus ab eo communionē, nisi uerbū eius cōmunicasset nobis, caro factū? Et mox; Propter hoc enim uerbum Dei homo, & qui filius Dei est, filius hominis factus est, cōmixtus uerbo Dei; nō eīm poteramus aliter incorruptelā & immortalitatē accipere, nisi aduniti fuissemus incorruptelæ & immortalitati. Itē: Quoniam ipse Dominus erat, qui saluabat eos, quia per semetipfos nō habebāt saluari; & propter hoc infirmitatē

Cap. 21.

Cap. 22.

homi

hominis annuncians, ait. Scio enim quoniam non habitat in carne mea bonum, significans, quoniam non à nobis, sed à Deo est bonum salutis nostræ. Et iterum: Miser ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Deinde infert liberatorē, gratia Iesu Christi Domini nostri. Et alibi: In Abrahamā inquit prædicerat, & assuetus fuerat, sequi uerbum Dei. Etenim Abraham pronò animo unigenitum & dilectum filium suum cōcessit sacrificium Deo, ut Deus beneplacitum habeat, pro uniuerso semine eius dilectum & unigenitum filium suum prestare sacrificium in nostram redemptionem. Propheeta ergo cum esset Abraham, & uideret in spiritu diem aduentus Domini, & passionis per quem ipse quoque, & omnes qui similiter, ut ipse credidit, credunt Deo, saluari inciperent, exultauit uehementer. Nō incognitus igitur erat Dominus Abrahamæ, cuius diem cōcupiuit uidere: sed neq; pater Dñi: didicerat em̄ à uerbo Dñi, & credidit ei. Quapropter & deputatū est ei ad iustitiam à Dño. Fidesque est ad Deum, iustificat hominē. Hęc & his similia ex iis libris colligi possint, in quibus apostolicam grauitatē in prædicādo beneficio incarnationis & mortis Christi, fac ille agnoscas. Plurima q̄dem eodē opere de libertate hominis, in eligendo bono & reprobando malo differit; sed hæc aduersus eos dicuntur, qui natura quosdam esse bonos, quosdam uerò malos asserabant, ut ostendat Deū, neminem per uiolentiam cogere; sed credentibus & obtemperantibus uitā, non credentibus & absistentibus

ut loquitur ac Deo æternam mortem constitutam: hæcque confirmantur testimonio apostoli ad Romanos. An diuitias bonitatis eius & patientiæ et longanimitatis contemnis? ignorans quoniam bonitas Dei in pœnitentiam te adducit, &c. Quòd si ea, quæ de libertate uoluntatis, tum à Christo, tum ab Apostolo, tum ab hoc apostolico uiro dicta sunt, quidam ad eleuandam Dei gratiam torserunt, hanc culpam illi præstare non debent; et Dei gratia effectum est, ut errori illi nascenti, statim à doctissimis et sanctissimis uiris, apostolicam, & apostolicorum uirorum doctrinam apud se conseruatam retinentibus, occurreretur. Sed nunc ad institutum reuertamur.

Nemo sanè tam insanus est, ut dicat cognitionem salutis non ex diuinis literis, sed ex traditione tantùm maiorum hauriendam, uerùm maiorum traditionem ad cognitionem salutis è diuinis literis percipiendam multum habere mōmēti dicimus. At illud falsissimum et in sanctos patres contumeliosissimum esse iam uidimus, nūquam ex patribus disci posse, quomodo Deo reconciliemur, quomodo illuminemur à spiritu sancto, quomodo gratis accepta nobis feratur obedientia Christi, quid ualeat sacrificium mortis eius, et continua pro nobis intercessio. Nam si horum cognitio ad salutem est necessaria, et eorum (ut eius uerbis utamur) luculenta explicatio in scriptura passim occurrit, aut supinæ negligentiae accusandi erunt, qui in tanta multitudine scriptorum, quibus populum ad pietatem instituendum susceperunt, ea præ-

terierint, quæ ad salutem comparandam imprimis sint necessaria; aut crasse ignorantia, qui ea quorum in scripturis tam luculenta explicatio extat non intellexerunt; aut detestandæ perfidiæ, qui si ea intellexerunt populo Christiano exponere noluerunt: aut deprauata corruptaq; tradiderunt. Si dicas sanctissimis illis & eruditiss. uiris fanaticorum hominum deliriis intricatis rerum tam necessariarum tractandarum occasionem defuisse. Fateor equidem eos hæreseon importunitate coactos, magnam partem scriptorum suorum in eorum deliriis refutandis consumpsisse, quæ potissimum in contemplatione diuinæ essentia & œconomia incarnationis dominicæ uersabantur, è cæteris uerò quæ tunc controuersa non erant, quædam tunc non tam accuratè subtiliterq; persecutos fuisse, quod (ut Augustinus loquitur) sine aduersario securi fuerint, Quo tamen aduersario fortè oblato, uidemus quanto studio ueram & Euangelicam, apostolicamq; doctrinã, de gratia Dei, & beneficio Christi defenderint & explicarint, ut ex Augustino, Innocentio, Zosimo, Prospero, Fulgentio, à Pelagio & Celestio eorumq; sectatoribus excitatis, manifestum est. Adhæc fieri non potuit cum omnes hæ quæstiones, quarum cognitio ad salutem est necessaria inter se aptæ & connexæ sint, ut non aliquando in tot & tam multorum patrum scriptis, non aliquando etiã aliud agentibus aliquis etiam locus hisce explicandis inciderit, quod sanè factum esse commonstrauimus, & si res postulet, pluribus commo-

strare possimus. Præterea miror eum nō uidere, si id uerum sit quod affirmat ex uetustis illis patribus nūquam addisci posse ea quæ ad salutem apprimè cognitu necessaria sunt, consequens esse uniuersum populum Christianum, iam inde ex quo tempore extat ecclesiasticorū scriptorū memoria usq; ad hanc nostram ætatē, cognitione rerum ad salutem imprimis necessariarū destitutū fuisse, cum certū sit populum oēm Christianū, præfectorū suorum doctrinam secutum, eos aut non aliter docuisse quàm scripserint, neq; ea quæ docuerunt, in suis scriptis omnino prætermisisse. Quod addit de erroribus tunc nō dum exortis, de libero arbitrio, de operum meritis, de satisfactionibus, aliàs aptior erit dicēdi locus. Neq; incipiamur controuersiam quoq; hodie incidere posse de qua in scriptis ueterum dilucidior explicatio desideretur, nec certa aliqua sententia ex antiquo & uniuersali consensu constitui possit, ita ut scripturæ sensus ex sola collatione & inspectione scripturarum inuestigari debeat. Sed contrà negari non potest, hodie quæstiones, easq; non leues excitatas, in quibus explicandis præcipuum ex perpetuo hoc consensu & uniuersali ecclesiæ traditione momentum accedit. Quæritur enim hodie iure ne baptizentur infantes, qui id negant, manifestis se ac clarissimis Euangelii uerbis niti iactant, qui crediderit & baptizatus fuerit: qui uerò id affirmant, ad sententiam horum uerborum prouocant, & quamuis multis è scriptura ductis rationibus, iisq; sane firmissimis utantur, tamen ad
suam

suam ueram Catholicamq; sententiam comprobendam multam quoq; in hoc antiquitatis consensu præsidii esse agnoscunt. Id quod inter alios Philippus Melancthon ingeuuè cōfessus est, quū de paruulorū baptismo loquēs In locis con-
m. anno 4. ait, uniuersalis cōsensus ecclesiæ omniū temporū est testimoniū, quod hæc ordinatio est apostolica, quæ hisce dictis Augustini ubi de eodē argumento loquitur, cōsentanea sunt, Quod, inquit, uniuersa tenet ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentū est, non nisi auctoritate apostolica traditum rectissimè creditur. De Baptif.
contra Do-
natist lib. 4.
cap. 24.

Ad illud quòd dicit in eo pestiferam esse labem quum dicitur pari integritate amplectenda quæ ab exordio Euangelii recepta sunt dogmata atque ipsam scripturam, iam supra respondimus, Neque enim de aliis dogmatibus loquimur, ut iam aliquoties dictum est, quàm quæ scripturis diuinis consentanea sunt: & quæ quamuis in scripturis sacris ad uerbum non exprimantur, tamen ex iis quæ scripta sunt consequuntur; neque alio loco habenda sunt, quàm diffusiores explicationes & interpretationes eorū quæ breuius & rectius scripta sunt, quæ interpretationes & ante euangelium scriptum uiua uoce pleræq; traditæ, & ab auditoribus acceptæ posteritatiq; per successionē traditæ & expositæ, nōnullæ uerò & amplissimorum conciliorum decretis declaratæ fuerunt. Atque hæc sunt illæ traditiones seu ueritates non scriptæ quarum gratia hic noster castigator tantoperè tumultuatur. Horum exempla iam supra posuimus ut λόγος

significare personam; filium patri esse coæternum & cō-
 substantialem; in diuina natura tres esse hypostases &
 unam eandemq; essentiam; in Christo Domino duas
 esse naturas, personas unam: Spiritum sanctum cum pa-
 tre & filio simul adorandum & conglorificandum; Chri-
 sti carnem nobis esse consubstantialem: infantes iure ba-
 ptizari, & cætera huius generis, quorum nonnulla ho-
 die à nouis hæreticis, iam olim sepultas hæreses reuo-
 cantibus, impugnantur, eo potissimum nomine, quod
 in scripturis totidem uerbis expressa non legantur: de
 quibus nobis uobiscum nulla controuersia est, quum &
 ipsi pari fidei integritate ea amplectamini, atq; ea quæ
 scriptis prodita sunt; & hæreses cum iis pugnantes pari-
 ter detestemini, atq; in iis hæresibus oppugnandis eun-
 dem arietem, id est, uetustatis & uniuersitatis consensum
 admouere soleatis. Sed aduersarium ut uideatur, ina-
 nis metus percellit, timentem uidelicet ne prætextu hu-
 iusmodi dogmatum hominum placita obrudantur.
 Nam ut interim notas illas à Vincētio commemoratas
 seponamus, certè Martini Buceri auctoritatem & testi-
 monium refutare non poterit, quo uim huius consensus
 & insignem notam quo impia commenta à ue-
 ris dogmatibus discernantur, ostendit. Nam sententiam
 de perpetua B. Mariæ uirginitate probans, ita loquitur.
 Ad quod credendum consensus perpetuus ecclesiæ mo-
 mentum præcipuum adfert. De quo sanè dubitare, dum
 nullum id cogit certum oraculum scripturæ, non est eo-
 rum

*Comment. in
 Matthæum
 cap. 2.*

rum qui quid sit Christi ecclesiæ didicerunt. Ex hoc uero consensu nemo uereatur ut impia sibi hominum commenta obtrudantur; illa enim semper deprehendes cum expressis scripturæ oraculis pugnantiæ ex diametro. Hæc Buceræ uerba sunt.

Neq; uerò absurdum est, neq; Pauli scriptis aduersum si dicamus uerbum Dei esse quod approbatum sit communi ecclesiæ consensu; cum fateamur illam esse ueram scripturam diuinam, quæ approbata sit communi ecclesiæ consensu. Neq; enim hic consensus est placitum hominis, sed necessaria & à rei ueritate expressa confessio & testificatio. Postulat ut inter nos conueniat quid sit uerbum Dei, id uero difficile non erit. Dicimus enim uerbum Dei (de uerbo Euangelii seu noui testamenti loquimur) esse uoluntatem Dei à Christo & apostolis uiua uoce prædicatam, cuius prædicationis (quæ propriè Euangelium & uerbum Dei dicitur) summa ab apostolis eorum uel discipulis nullo quidem expresso diuino mandato, sed piorum hominum rogatu, & salubri cautione ad posterorum memoriam literis consignata fuit, quorum scriptorum explicatio & interpretatio uera ab auditoribus obseruata, ab ecclesiis quas apostoli instituerunt cõseruata, & posteris per manus tradita fuit, quæ etiam magna ex parte, & in monumentis priscorum scriptorum & primariorum conciliorum decretis est prodita. Non absurdè igitur respondebitur esse uerbum Dei aliud scriptum aliud non scriptū, quod tamen uerbū non scriptū,

nō est aliud, hoc est diuersum & alienū à scripto, sed ideo (sæpè enim repetendū est) nō scriptū dicitur, quòd quāuis sententiam scripti cōtineat, scripto tamen nō exprimitur. Cū hæc ita se habeant, causam nō uideo cur se tātopere torqueat, & piorū conscientis tam anxie metuat ob hoc uerbū, nō scriptū, cū pleraq; omnia quæ ad hoc genus pertinent, iā olim ut diximus priscorū patrū monumentis, & primariorū conciliorū decretis, quibus ipsi quoq; auctoritatem se deferre profitentur, satis luculentè expōsita sint. Neq; enim conciliorum propositum fuit, nouum Dei uerbum cudere, sed acceptum à maioribus aduersus hæreticos illud impugnantes uindicare, quem finem conciliorum seruus Dei peregrinus (ita enim se ipsum appellauit) in suo aduersus prophanas hæreseonouationes libro, diserte exposuit: Quid inquit unquam aliud conciliorum decretis enīsa est ecclesia, nisi ut quod ante simpliciter credebatur, hoc idem postea diligentius crederetur? &c. Hoc inquam semper, neque quicquam præterea, hæreticorum nouitatibus excitata, conciliorum suorum decretis Catholica perfecit Ecclesia, nisi ut quod prius à maioribus sola traditione susceperat, hoc deinde posteris etiam per scripturæ Chirographum consignauit. Quibus consentanea sunt, quæ in libro de iudiciis Synodorum, siue is Crucigeri siue Melanchthonis sit, leguntur, Synodus inquit, non gignit nouum articulum, aut nouam interpretationem: sed testis est ueræ & incorruptæ sententiæ, traditæ in scriptis

Vincentius
Lirinensis.

ptis et uoce apostolorum. Neque uerò parum momenti ad deprehendendam ueram & solidam Catholicæ traditionis effigiem, non autem eius inane spectrum, ut suo more ludit castigator, in his tribus notis à Vincentio Lirinensi dicto commemoratis positum est, antiquitatis, uniuersitatis & consensus: quas tamen notitas nimis argutè imò uerò sophisticè & pueriliter cauillatur: quæ omnes cauillationes cum ad auctorem potius, quàm recitorem pertineant, ipsum auctorem producemus, ut suis ipse uerbis causam suam aduersus reprehensorem, iam tandem post mille amplius annis extantem tueatur, si primùm illud castigatorem nostrum admonuero, cum dicit non multum apud sanæ mentis homines profecturum malum dialecticum, qui membrum unum in duo discerpar, ipse uicissim meminert, multò minus se apud sanæ mentis homines profecturum, quamuis bonum et excellentem sophistam, qui benedicta temere conuellat. Esto nihil sit aliud uniuersitas & consensus, quàm uniuersalis consensus, an ideo rei explicandæ causa separatim poni non poterunt? Quid enim ad rem interest, siue hoc siue illo modo dicas, quænam quæso hæc improbitas est, & cauillandi immoderata libido, tã minuta sectari, & in commẽtario theologico tam exactam dialecticarũ præceptionũ obseruationem exigere? Verùm ipsius auctoris mentẽ, atq; adeo rem ipsam non satis obseruasse uidetur. Nam hæc consensus ab auctore, ut ex eius explicatione patet, nõ ad uni-

uniuersitatem tantum sed etiam ad antiquitatem referenda est, ut si hæc breuissimè complicare & cōplecti uelis, dicendum sit, Antiqua & uniuersalis consensio, siue, ut ipsemet auctor in anacephaleosi prioris sui libelli loquitur, uniuersitatis & antiquitatis cōsensus. Sed hæc docendi causa separare maluit, neq; id etiam præter rem, cū re ipsa separentur. Inueniri enim potest uniuersitas sine antiquitate ut Arrianismi tēpore; & antiquitas sine uniuersitate ut Hebionis insania: & utraq; simul sine consensu, ut diuinitatis & resurrectionis abnegatio: et consensus sine utraq;, ut hæresis de baptismo infantium, in quam ingens hominum multitudo consentit, nunquam tamen et nondum per omnes ecclesias dispersa, et ante annos quingentos prorsus ignota, ac primū sub Bernardi aetate nata uel certè diuulgata, sed mox oppressa, quā nunc proh dolor, non paucis ante annis resuscitatam et renouam uidemus. Sed nūc ipsum auctorem uerbis suis suam causam agentem audiamus (ea autem uerba extant in libro quem pro Catholicæ fidei antiquitate & ueritate dissimulato suo, peregrini nomine supposito conscripsit, cū iam ex uariis ut inquit ipse & tristibus militiæ turbinibus euolutus, in portum et quietem, ut tunc quidem erat, monasticæ et religiosæ conuersationis se contulisset. idq; eo tempore cū iam ecclesiam multis et acerrimis, hæreticorum certaminibus defunctam uidisset) uerba eius ita se habēt: Sæpe magno studio et summa attentioequirens à quā plurimis, sanctitate et doctrina præstantibus

tibus uiris, quonam modo possim certa quadam ac quasi generali ac regulari uia Catholicæ fidei ueritatem, ab hæreticæ prauitatis falsitate discernere, huiusmodi semper responsum ab omnibus ferè retuli, quod siue ego, siue quis alius uellet exurgentium hæreticorum fraudes deprehendere, laqueosq; uitare, & in fide sana sanus atq; integer permanere, duplici modo munire fidem suam domino adiuuante deberet, primò scilicet diuinæ legis auctoritate, tum deinde ecclesiæ Catholicæ traditione. Hic fortasse requirat aliquis, cum sit perfectus scripturarum Canon, sibiq; ad omnia satis superq; sufficiat, quid opus est ut ei ecclesiasticæ intelligentiæ iungatur auctoritas? Quia uidelicet scripturam sacram pro ipsa sua altitudine non uno eodèq; sensu uniuersi accipiunt, sed eiusdem elogia aliter atq; aliter alius atq; alius interpretatur, ut pene quot homines sunt, tot illinc sententiæ erui posse uideatur. Aliter namq; Nouatianus, aliter Photinus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit, aliter Arrius, Eunomius, Macedonius, aliter Apollinaris, Priscillianus, aliter Iouinianus, Pelagius, Cælestius, aliter postremò Nestorius. Atq; idcirco multū necesse est, propter tantos tam uarii erroris anfractus, ut propheticæ & apostolicæ interpretationis linea secundum Ecclesiastici & Catholici sensus normam dirigatur. In ipsa item Catholica ecclesia magnoperè curādum est, ut id teneamus quod ubiq; quod semper, quod ab omnibus creditum est; hoc est etenim uerè proprièq; Catholicum. Quod ipsa uis nomi-

DEFENSIO LIBELLI,

nis, ratioq; declarat quę omnia uera ac uniuersaliter cōprehēdit. Sed hoc ita demū fit, si sequamur uniuersitatē, antiquitatem, cōsensionem, Sequimur autē uniuersitatem hoc modo, si hęc unam fidem uerā esse fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur ecclesia, Antiquitatē uerò ita, si ab his nullatenus sensibus recedamus, quos sanctos maiores ac patres nostros celebraſſe manifestū est, cōsensionē quoq; itidem si in ipsa uetustate omnium uel certē penē omniū sacerdotum pariter & magistrorū diffinitiones sententiasq; ſectemur, Nō possum hic præterire eiusedē huius auctoris pulcherrimā digressionē qua & Catholicę traditionis auctoritatē & fidelis expositoris diuinarum literarū munus exponit. Enarrās em̄ hunc locum Pauli ad Timotheū, ô Timothee depositū custodi. Quid est inq; depositū, id quod tibi creditū est, nō quod à te inuentū, quod accepisti, nō quod excogitasti, rem nō ingenii sed doctrinę, nō usurpationis priuatę, sed publicę traditionis, rem ad te perductā non à te prolatā, in qua nō auctor debes esse, sed custos, nō institutor, sed ſectator nō ducens sed sequēs, depositum inquit custodi, Catholice fidei talētum inuiolatum illibatūq; cōserua, quod tibi creditum est, hoc penes te maneat, hoc à te tradat. Aurum accepisti, aurū redde, nolo mihi pro aliis alia subiicias, nolo pro auro aut imprudēter plumbum aut fraudulēter æramēta supponas, nolo auri speciē sed naturā planē ô Timothee, ô Sacerdos, ô Tractator, ô Doctor, Si te diuinū munus idoneū fecerit, ingenio, exercitatione, do-

Arina, esto Spiritalis tabernaculi Beseleel, preciosas diuini dogmatis gēmas exsculpe, fideliter coapta, adorna sapienter, ad iuce splendorē, gratiā, uenustatē. Intelligatur te exponente illustrius, quod antea obscurius credebatur: per te posteritas intellectum gratuletur, quod ante uetustas nō intellectum uenerabat. Eadē tamē quę didicisti, ita doce, ut cū dicas nouē nō dicas noua. Sed longū esset omnia quę huic nostro instituto seruiunt cōmemorare, suffecerit autē si huius prioris libri seu cōmonitorii (ut ipse appellat) anacephaleosim ut ab ipso auctore est cōprehēsa, in mediū adducam. Diximus inquit hāc fuisse semper & esse hodię; Catholicorū cōsuetudinē, ut fidē uerā duobus his modis approbent. Primū diuini Canonis auctoritate, deinde ecclesię Catholicę traditione; nō quia Canon solus non sibi ad uniuersa sufficiat, sed quia uerba diuina pro suo pleriq; arbitrato interpretantes, uarias opiniones, erroresq; concipiant; atq; ideo necesse sit ut ad unam ecclesiastici sensus regulam scripturę cęlestis intelligentia dirigatur, in iis duntaxat pręcipuē quęstionibus, quibus totius Catholici dogmatis fundamenta nituntur. Item diximus in ipsa rursus Ecclesia uniuersitatis pariter & antiquitatis consensionem spectari oportere, ne aut ab unitatis integritate in partē schismatis aberrumpamur, aut è uetustatis religione in hęcreson nouitates pręcipitemur. Item diximus in ipsa ecclesię uetustate, duo quędam uehementer studiosę; obseruanda, quibus pœnitus inhærere deberent, quicumque

hæretici esse nolint. Primum si quid esset antiquitus ab omnibus ecclesiæ Catholicæ Sacerdotibus uniuersalis Concilii auctoritate decretum. Deinde si qua noua exurgeret quæstio ubi id minimè reperiretur, recurrendum ad sanctorum patrum sententias, eorum duntaxat qui suis quique temporibus & locis in unitate communionis & fidei permanentes, magistri probabiles extitissent. Et quicquid uno sensu atque consensu tenuisse inuenirentur, id ecclesiæ uerum & Catholicum absque ullo scrupulo iudicaretur. Hactenus ipsum auctorem loquentem audivisti optimè lector, eiusque sententiam satis intellexisti. Sed ne ipsius proprium esse hoc commentum putes, alios ante ipsum insignes in ecclesia uiros eandem uiam & rationem commonstrasse paucis indicabimus. Tertullianus itaque de hæreticorum præscriptione primam hanc notam antiquitatis commendat, cum ait, per æquum iam aduersus uniuersas hæreses præiudicatum esse, id esse uerum quodcumque primum, id esse adulterum quodcumque posterius, eodem libro sic inquit: Cæterum quod apud multos unum inuenitur, non est erratum sed traditum. An non hic aperte ad traditionem ueram ab errore discernendam, uniuersitas & cōsensio seu uniuersitatis cōsensio adhibetur? Basilius quoque libro de spiritu sancto, ad confirmandam traditionem de glorificatione cum spiritu sancto, quam quod scripto non constaret, nonnulli infestabantur duas has notas antiquitatem & cōsensionem adducit, in quibus & tertia continetur. Nam in cōsensio

ne uniuersitas quoq; intelligitur. Num inquit si uelut in iudicio probatione per scripta destituti, testiū multitudinē uobis produceremus, suffragium uestrum consequeremur? Ego quidem arbitror. Nam in ore duorū uel triū testium stabit omne uerbum. Quòd si etiam diuturnitatem temporis à nobis stare, uobis palam demōstrauerimus, num uobis probabilia dicere uidebimur? Nō posse uidelicet litē hanc iure cōtra nos intendi, persuasiua eīm quodammodo sunt uetera dogmata, in antiquitate uelut canicie quadam reuerendum quiddam habētia. Tres etiā has notas Catholicæ traditionis in hoc dicto Augustini aduersus Manicheos deprehendere licet cū inquit, Palam est quòd in re dubia ad fidei certitudinem ualeat ecclesiæ auctoritas, quæ ab ipsis fundatissimis apostolorū sedibus in hodiernum diem succedentiū sibimet episcoporum serie, & tot populorum cōsensione firmatur. Quāuis hic & quarta nota elici possit, quæ est perpetuitas & continuatio doctrinæ, quæ per successionem propagatur, uerū eam noster Vincentius in antiquitate comprehendit, Est igitur in hoc Augustini loco, antiquitas in fundatione, perpetuitas in successione, uniuersitas in populorum uarietate, cōsensus in multorum approbatione. Ex his itaq; auctoris & aliorum excellentissimorū uirorum illi consentientium uerbis, facilè iudicare potes æquissime lector, quanta sanctissimi & eruditissimi uiri manibus iniuria inferatur, cū puerilibus quibusdam atq; sophisticis argutiis, eius sententia exagitur, cū hac

ipſius diſtinctione fucus fieri & inanes præſtigie ſimpli-
cium oculis obtendi, ac ſub fallaci traditionis titulo con-
fuſum chaos obrudi pronunciat, hoc eſt ut apertè lo-
quamur, ſimulator, præſtigiator & impoſtor nominatur.
Quamuis autem hæ contumeliæ in ipſum exſcriptorem
iaci uideantur, tamen conſtat eas in ipſum potiſſimum
auctorem redundare.

Quod autem fingit roganti quæ ſit uetuſtas cuius decre-
tis parendum ſit, auctorem infulſas nenas obiecturum,
quæ ſub Ignatii, Clementis, Lini & ſimilium nomine cir-
cunferuntur, falſo certè eum ex eorum numero eſſe ſu-
ſpicatur, qui ambiguus, falſis & ſuppoſitiſ ſcriptis nitæ-
tur: Quamuis enim præſtantiſſimorum quorundam &
antiquiſſimorum monumenta aliqua interierint, tamen
adhuc ſatis multa tanquam è naufragio uel incendio re-
liqua ſunt, ex quibus ueritatis teſtimonia ſumi poſſunt:
Satis autem intelligimus cuiuſmodi ſcripta ab iſto notètur,
quamuis ſatis negligèter exempla protulerit. De Ignatii
enim epistoſis illis duodecim, præfertim quæ Græcè ex-
tant, non eſt quod dubitetur, quarum etiam Eusebius me-
minit, Lini quod ſciam nihil extat niſi quod ſcripta quæ-
dam de paſſione Petri & Pauli illi adſcribuntur. Clemētis
ad Corinthios epistoſa ab Eusebio cōmemoratā, à Cle-
mente Alexādrino citatā, deſideramus. De reliquis quæ
Clemētis, Anacleti, Euaristi, Alexandri, Teleſphori &c.
nomine circunferuntur, qui credi poſſit ut ea homo ue-
ritatis & ſinceritatis amantiſſimus tantopere prober cum
ple

pleraq; eorum & olim ab ipsis pontificibus inter apocrypha sint reiecta, & postremis hisce seculis, nostraq; etiam ætate, à uiris prudentissimis & doctissimis adiectis grauiissimis & firmissimis rationibus in dubium sint uocata, in quibus est Nicolaus Cusanus uir rerum ecclesiasticarum peritissimus, acerrimiq; iudicii, cuius hac de re uerba ex libro tertio de concordantia Catholica adscribimus. Sunt inquit, meo iudicio illa de Constantino apocrypha, sicut etiam fortassis quædam alia lōga & magna scripta, Sanctis Clementi & Anacleto papæ attributa. Si quis illas scripturas diligenter perlegeret & eorum tempora ad eorum scripta applicaret, ac deinde in opusculis omnium patrum, qui usq; ad Augustinū, Hieronymum & Ambrosium fuerunt, ac etiam de gestis conciliorū ubi auctentica scripta allegantur usum & memoriam haberet, hoc inueniret uerum: quia nec in illis omnibus scripturis, de illis præfatis epistolis mentio habetur, & etiam ipsæ epistolæ applicatæ ad tempus eorum sanctorum se ipsas produunt & reliqua. Hæc quidem ille, Erasmi uerò nostri de his scriptis iudicium omnibus notum est, quare illud adducere nihil attinet. Suspiciosum certè hunc hominem esse oportet, qui tam inepta de auctore libelli suspicetur, cū eius suspensionis in toto scripto nulla occasio offeratur.

Qui eo quo supra diximus modo de traditiōe & anti-
 quitatis, uniuersitatisq; consensu in explicandis scriptu-
 ris diuinis loquuntur, nequaquam lucem in scripturæ
 sim

simplicitate refulgentem ex confusa densaq; priscorū interpretum caligine peti iubent, ut hic suo more cauillatur: sed ueteres diuini uerbi interpretes, faciē ad dispellendas tenebras diuinis literis ab hæreticis illatas præferentes, sequēdos esse docent. Neq; uerò est, quod eos qui ita sentiunt tanquam turpitudine aliqua admissa quicquā pudeat; ipsum potius, si quis modo est pudor, cū uir grauis & religiosus haberi uelit, cuius sermonē omnem sale conditum esse conuenit, huiusmodi puerilium nec diuicam scurriliū facetiarum merito pudere deberet.

Eiusdē quā hæctenus præstitit ingenuitatis & cāoris est, qd hinc, hoc est ex ea ratione tractādē scripturę, quæ ex traditione uetustatis sumitur, cabalā ludæorū sectāq; pharisæorum originem traxisse scribit; & ex eadē lacuna, (agnoscis lector modestiam sermonis) emeruisse papatum; neq; alia fultura niti Mahumetis religionem. Vides quos socios paparui adiungat, ludæos effascinos, Phariseos, & Mahumetanos, quod fortassis ferri poterat, si papatus nomē ad eos tantū qui dignitatis uel quæstus sui causa crassos & manifestarios abusus prætextu Romani pontificis defensos & confirmatos uolunt, omnēq; quod in se est ecclesię instaurationem impediunt, astringeret. At nunc cū papatus nomine uniuersum ferè totius occidentis, qui iam olim episcopi Romani administrationi & procurationi subiectus est, Christianismum designet, paulò reuerentius & modestius de eo loquendū uideatur. Sed hic loquendi modus tam inolitus & infixus est

est his hominibus, ut iam radices firmissimas egisse, neque facile euelli & elidi posse uideatur. Quare eo dissimulato ad rem ueniamus. Iudeorum itaque Cabala magis hominum uitio, eius nomine ad ineptissimas nugas abutentium, quam sua ipsius natura & conditione malè audit. Quod idem & aliis præclaris rebus, ut Mathematicæ, Philosophiæ & Dialecticæ accidit. Nam ut doctissimi uiri auctores sunt, uera Cabala nihil aliud erat quam doctrina uiua uoce tradita, continens certissimam mysticorum quorundam diuinæ legis scriptorum interpretationem, quam oraculo diuino Mosem suscepisse, ac deinceps selectis senioribus tradidisse, eoque modo ad posteros propagatam existimant. Nihil autem aliud Cabale nomine quam huiusmodi traditio declaratur, habetque nomen ab accipiendo, ut hæc à tradendo. Sunt enim hæc cõiuncta, quomodo Paulus inquit, Ego accepi à Domino quod & tradidi uobis. Tradidi uobis quod & acceperam. De hac Cabala & traditione meminit Iosephus cum inquit, Phariseos multas traditiões à maioribus, per manus acceptas tradidisse populo, quæ non sunt scriptæ inter leges Mosaicas, quibus Sadducæi auctoritatem abrogent, dicentes ea tantum obseruari oportere quæ scripto continentur. De hac Cabala, multa præclare differit Iohannes Picus Mirandulanus, uir uaria multiplicique scientia præsertim abtrusiore illa & reconditiore insigniter præditus, in oratione de homine, eam uidelicet esse ueram diuinæ legis interpretationem Mosi diuinitus traditam:

1. Cor. 110.
2. Cor. 15.

Antiq. Iud.
lib. 1. cap.
18.

Cabalam id est receptionem ideo dictam, quod non per literarum monumenta, sed ordinariis reuelationum successibus, alter ab altero quasi hæreditario iure doctrinam illam reciperet. Hanc ab Esdra diuino iussu, habito Septuaginta seniorum consilio in Septuaginta libris comprehensam, ne cum propter exilia, fugas, & captiuitates gentis, institutus ille à maioribus per manus tradendimos seruari cōmodè non possit, cœlestis illius doctrinæ arcana penitus interirēt. Hos cōmentarios hodieq; apud Iudæos magna religione obseruari, sibiq; diligenter esse perlectos atque in illis se non tam Mosaicam, quàm Christianam religionem comperisse: illic de Trinitatis mysterio, uerbi incarnatione, Messix diuinitate, de peccato Originali, deq; illius per Christum expiatione consentanea Pauli, Dionysii aliorumq; ecclesiasticorum auctorum scriptis extare. Illud quidem certum est, quicquid apud Pharisæos rectæ sententiæ ueræq; legis intelligentiæ, id omne ex hac Cabala uel traditione manasse. Ex hac Cabala uaticinium propheta, Et tu Bethleem terra Iuda, de Messie ortu intellexerūt. Ex hac Cabala Christus Pharisæos tentans sumpsit, Dauidis hunc Psalmum Dixit Dñs domino meo &c. ad Christum referri, Ex hac quoq; Cabala Christus Sadducæos redarguens, scripturam hanc Mosis, Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, de resurrectione mortuorū interpretatus est. Ex hac Cabala Pharisæi à Saducæis dissidentes, animorū immortalitatē & mortuorū resurrectionē, lege quoq; diuina signi-

significatam crediderūt. Non igitur hac Cabala fascinati fuerunt Iudæi; nec Pharifæi legem adulterinis cōmentis contaminarunt; sed hinc potius Sadducæi animorū immortalitatē & resurrectionē negarunt, & scripturā ignorasse à Christo dicti sunt, quòd nudis scripturæ uerbis affixi, hęc diuinā Cabalam quā illis Christus exposuit, repulerunt. Et Pharifæorū omnis error ex eo natus est: quia eam Cabalam uel malitiosè deprauarunt, uel cōtumaciter repulerunt: & eius prætextu abutētes, multas ineptas, imò & diuinæ legi contrarias traditiones excogitarunt. Ita & posteriores Iudæi & Rabini multas absurdissimas fabulas, Cabalę nomine, quibus reuera miseros effascinarunt scriptis suis prodiderunt, quæ omnia ueræ Cabalæ uerèq; traditioni nihil quicquam derogant. Si etiam tale aliquid apud nostros factū est, nihil ad nos, qui de ueris tantū certisq; traditionibus loquimur. Nō igitur errores & sectæ hinc nascuntur, quum in scripturarū explicatione, huius traditionis subsidiū adhibetur; neq; ea traditio causam ullam præbet ut à puro genuinoq; Dei uerbo deflectatur; sed ideo potius assumitur, ut purus & genuinus scripturarum sensus conseruetur. Quin potius sectarum omnium & errorum causa hinc tanquā è capite ducitur, quòd hac perpetuæ traditionis regula & amulsi neglecta, unusquisq; pro suo ingenio scripturæ sensum ad suum institutum detorquet.

Quæ deinceps in explorandis quæstionum generibus ab isto scribuntur, pleraque omnia tam apertè

captiosa & sophistica sunt, ut præter solam libelli inspectionem & lectionem æquus & utcunq; attentus lector aliam nullam responsionem & confutationem requirat. At ipsemet castigator iniquitatem censuræ suæ subinde prodit, cum aliqua è libello (quæ uideri poterat) absurditate producta, eius mitigationem & temperamentum quod statim adiicitur, cum dissimulare non posset, calumniandum suscepit. Ad insigniores igitur aliquot calumnias obiter respondebimus.

In ordine quæstionū, quæ ad doctrinam pertinet tertio loco cōstituitur ea doctrina, quæ ab omnibus ecclesiis uel maiore eius parte est recepta, & probabilibus rationibus è sacris literis confirmata. Hanc pio cuiq; suscipiendā existimat; quamuis ingeniosis hominibus, rationes occurrere possint, quibus probabiliter, refutetur. Ad quod doctrinæ genus auctor hæc & huiusmodi referenda intellexit. Animas beatas corporibus solutas, statim diuina uisione frui, quod Ioannes xxii. negauit. Angelos & beatorum hominum spiritus, qui iam diuina uisione fruuntur, pro conseruis, uel (ut ita dicam) commembris suis, in terra peregrinantibus apud Deū intercedere, quod Zuuinglius improbauit. Animas è corporibus excedentes, statim à Deo, uel suppliciiis æternis uel cœlesti regno adiudicari; quod Græcis neq; in hunc usq; diem, olim nec Latinis quidē omnibus uidebatur, & si qua his similia sunt. Hanc doctrinam igitur suscipiendā auctor monet, quod iam ab omnibus penè ecclesiis sit recepta; addit autem, &

pro

probabilibus è sacris literis rationibus confirmata. Hoc temperamentum de confirmatione è sacris literis, nugas hic noster appellat. Quid ita? Quod nulla tam crassa in quæstionem ueniat absurditas, cui non hac ratione color aliquis è sacris literis induci possit. Quin potius hæ uanissimæ nugæ sunt. Nam si tam crassa sit hæc absurditas, haud dubiè apertis diuinæ scripturæ testimoniis confutabitur. Quomodo igitur probabiles rationes dici poterunt, quæ apertis diuinæ scripturæ testimoniis aduersantur? At si hoc temperamentum non sufficit, adde & illud, Et apertis diuinarum literarum testimoniis non repugnât. Quòd si cui nec illud satisfacit, iam cū Bucero commenta. in Matth. cap. 1. illi res erit, qui monet ex hoc consensu ecclesiæ non esse cuiquam uerendū, ne impia hominum cōmenta sibi obtrudantur. Illa enim semper hac nota deprehēdi. Quod expressis scripturæ oraculis ex diametro repugnent. Quod exempli loco adfert, Missam sacrilegiū dici, quod in eo fingatur Christus immolari, de eo nō est nunc disputandi locus; hoc certè constat, hanc loquendi formam, ut in legitima celebratione corporis & sanguinis Domini (quæ iam inde usq; ab Ambrosii ætate Missa nominatur) in qua immolationis Christi in cruce factæ memoria repræsentatur, Christus offerri & immolari dicitur, non esse nuper in aliqua ecclesiæ parte repertam: sed iam olim à grauissimis uiris utriusq; orientis & occidentis ecclesiæ, summo consensu usurpatam, & si rectè explicetur, quod ab illis doctissimis uiris fit, nihil habe-

re, quod diuinis literis aduerfetur. Testimonia uerò illa quorum meminit, quibus id probetur, nō à nuper exortis, leuibus, indoctis & impuris papiftis; fed ab antiquiffimis, grauiffimis, doctiffimis, fanctiffimisq; fcriptoribus, in hanc fententiam effe producta: quod fi opus fit facile ex Iuftino præfertim & Cypriano demōftrare poffimus. Non igitur fatuitas eft, hæc testimonia pro comprobando myftico facrifício produci; nifi fortè hi grauiffimi uiri ab eo fatui iudicentur; quos cum multis aliis eruditione & pietate præftantiffimis, his testimoniis, ad comprobandum myfticum in legitima adminiftratione facramenti Dominici corporis, facrificiū, ufos conftat.

Miror aut cur illud reprehendar, quod dicitur nō effe pugnaciter agendum in confutatione earum quæftionū quæ iam receptæ funt, etiam fi neq; tam claris fcripturæ testimoniis, neq; tam firmo & antiquo ecclefiæ confenſu nitantur, modo diuinis literis manifefte non repugnent. An non idem à Bucero dictum fuiſſe fupra oftendimus, cum ait, Impia hominum commenta hoc modo deprehendi, quod cum expreffis fcripturæ oraculis ex diametro pugnent. Quæ igitur à multis & grauib; uiris recepta funt; neque apertis fcripturæ oraculis confutari poffunt, non ftatim inter impia hominum commenta reiici debent; neque de iis temerè odiofum certamen cum quoquam fulcipiendum erit. Modestius autem uir quidam eruditus, ex eo hominum ordine qui proteftantes uocantur, cum de fanctis hominibus iam Chriſto

Ioachimus
Camerar. de
pijs Catholi-
cæ ecclefiæ
precib;

sto fruentibus loquitur, pia inquit affectio erga illos, & uotum communium precum non possit ut opinor, damnari: cum neque aduersetur doctrinæ ueritatis cœlestis, & exempla uerustatis extent. Nimis autem ineptum est, quod hic noster adorationem Baalim hac ratione defendi posse scribit, quasi non satis manifestè in scripturis sacris alieni Dei adoratio prohibeatur.

Cum in libello dicitur, si qua sententia iam omnino recepta, minus alicui probabilis uideatur, de ea tamen non passim neque odiosè contendendum, sed cum eruditus uiris placidè inquirendum, nescio quam hic arrogantiã obseruarit. Affirmat non esse dubium quin uerborum blanditiis mali grauitatem extenuet, dum falsa, peruersa aut uitiosa commenta, sententias minus probabiles appellat. At quis spiritus tibi hanc auctoris mentem fuisse reuelauit, ut nomine minus probabilium sententiarum falsa, peruersa & uitiosa commenta intellexerit: nisi is spiritus, qui etiam rectè & simpliciter dicta falsis suspicionibus deprauare consueuit: Certè auctor ipse inter sententias minus probabiles, & eas quæ diuinis literis & ueteris ecclesiæ traditioni aduersant (ea enim sunt falsa, peruersa & uitiosa commenta) manifestè distinguit. Ac si scire uis quid hoc loco nomine sententiarum huiusmodi, quæ quamuis receptæ sunt tamen alicui minus probabiles uideri possint, auctor intellexerit, ego tibi paulò sincerius & uerius auctoris mētem declarabo. Recepta est iam olim sententia, & Augustini
omni

omniumq; eius & sequentium ætatū consensione firmata, infantes etiam Christianorum, qui citra baptismum moriuntur, æternis suppliciis damnari, uel certè regno Dei in perpetuum excludi. Quid si cui hæc sententia durior minusq; probabilis uideatur, & probabilibus rationibus moueatur, ut existimet huiusmodi infantes qui iam uoto & uoluntate parentum Deo ad baptismum oblatis & consecrati sunt, si ante expirent, quàm baptismi sacramentum cõsequi possunt, à Deo recipi, & à baptismi gratia, à quo non uoluntate sed necessitate prohibentur non excludi, sed uotum & uoluntatē pro facto deputari? Quo modo sine dubio adultis sublata baptismi facultate fides & baptismi uotum pro baptismo deputatur, & infantibus Hebræorum ante octauum diem mortuis fides parentū ad ipsorum salutem suffecisse putatur: qua in sententia superiore seculo fuit uir doctiss. Ioan. Gerson, & nostra ætate uir acutissimus Thomas Caietanus. Quod cum ita sit, existimamus multo eum qui ita sentiat, rectius prudentiusq; facturum, qui de hac sua opinione atq; sententia cum doctis uiris & ingenii moderatioris inquirat, & placidè moderateq; disceptet, quā qui eam passim & contentiosè apud quosuis obtrudat, & aliter sentientibus pertinaciter & odiosè oblectetur. Quam quæso hic acquisime lector arrogantiam & non potius summam modestiam animaduertis? At uideat prudēs & pius lector quid de iis iudicandum sit, qui salutem huiusmodi infantium ut certissimum fidei articulum publicè priuatimq; per-

tina

tinacissimè tuentur, idq; noua & inaudita ratione, cum promissionem firmamētumq; salutis huiusmodi infantium nō ad baptismi gratiam, ut omnes ecclesiastici, sed ad generationem & ortum carnalem referūt; & quod intolerabilius est, contrariam sententiam tam multorum & antiquorum patrum testimoniis firmatā, ut grauissimū & intolerabilē errorē, publicis scriptis & cōcionibus insectantur.

Parem hic animi cādorem adhibet, cū & illud arrodit quod in libello uerissimè dicitur. Quæ probabilibus rationibus doctorum hominum in utramq; partem differūtur, de iis liberam esse cuiq; quid uelit sequendi potestatē, quo dicto asserit curiosis & proteruis hominibus plus licentiæ quàm par sit concedi. Quàm autem id falsò asserat exemplo id manifestum fiet. De origine animæ eruditæ & graues extāt iam olim hominū in utramq; partem disputationes, aliis arbitrantibus eas ex traduce propagari, quam sententiā ut à primordiis fidei acceptam, Aethiopes hodie constanter retinent: aliis asserentibus animas singulas à Deo creari & corporibus iam conformatis infundi, quam sententiā iam maxima pars scholasticorum doctorum sequitur. Quid hic quæso periculi est, si dicamus unicuiq; fas esse citra odiosam contentionem & pertinacem asseuerationem utrum ex iis uelit, eamq; quæ sibi magis probatur sententiā sequi?

Nunc ad eas tandem sententias uentum est, quæ diuini literis & ueteris ecclesiæ traditioni aduersæ postremis

his temporibus per errorem, imperitiam uel ambitionem inuectæ sunt. Eas libelli auctor ita cauendas nō negat, ut tamen priuato homini temerè apud quosuis de iis contendendum non putet, ubi certa sit offensio, utilitatis & profectus nulla spes. Adiunxit autem tres Christianæ prudentiæ regulas, quarum prima est, non temerè & passim ubiq; dicendum quicquid sentias; altera, nunquam dicendum contra quàm sentias; tertia, ubi gloria Dei & proximi utilitas postulat, liberè & constanter dicendum quod sentias. Atq; his cautionibus et præscriptionibus om̄em se calumniæ aditum interclusisse ut nulla ad eū parte adspirare possit, putabat. Sed castigator noster, qua est subtilitate, rimas adhuc aliquot, per quas penetraret, inuenit. Primūm quod errores & corruptelæ quæ ut fermentum uitandæ monentur, ad postrema hæc tantūm & corruptissima tempora restringātur. Quasi uerò hæc postrema tempora triginta tantūm aut quadraginta annorum spatio definiantur. Certè consueuerunt ipsi suas sententias piæ uetustatis patrociniō & testimonio commendare: Papisticos autem, ut uocant errores nouitatis nomine condemnare: ut qui à trecentis uel quadringentis circiter ab hinc annis ab indoctis sophistis uel ab auaris & ambitiosis pontificibus inuecti sint. De istis erroribus non est nunc hic disputandi locus. Grauis enim res est, & diligētiorē inquisitione opus habet. Illud tantūm hoc loco admonendum, nonnulla ab his pro capitalibus & exitialibus erroribus damnari, quæ si re-

Et æstimentur, tam grauius damnanda non sunt; cum & antiquitus per omnes ecclesias sint recepta & diuinis literis non aduersentur, imò probabilibus rationibus ex iisdem diuinis literis non destituantur. Quem admodum contrà fatendum est piè initio receptis & creditis, postea superstitiosas opiniones & obseruationes accessisse, quas nonnulli ecclesiasticæ auctoritatis præposterè studiosi, defendendas sibi putauerunt, cuius rei exemplum in cultu et ueneratione sanctorum, cuius hic fit mentio maximè cernitur. Nam ueteres adducti scripturæ testimoniis et exemplis, quibus manifestum est preces iustorum hominum pro aliis susceptas plurimum apud Deum ualere, adhuc certo persuasi homines non extingui morte, sed Christo coniunctos beatam uitam agere: eorum quoque precibus in cælo regnantium, se in hac uita peregrinantes iuari magnopere optarunt ac postularunt; atque uotum illud suum ac desiderium uel omnes in uniuersum, uel nominatim quoque aliquos ex iis, tanquam spiritu & animo præsentibus appellando, tum in publicis tum in priuatis precibus declararunt: non quo illos mediatores summos et propiciatores apud Deum constituerent; sed ut precibus illorum, quas plurimum apud Deum ualere credebant, nostris quoque precibus adiunctis, facilius à Deo patre per unicum mediatorem et propiciatorem CHRISTVM, quod uellent impetrarent. Quomodo Chrysostomus, Quando, inquit, quod ex nobis est simul offerimus,

& accedit intercessio sanctorum, plurimum nobis confert. Neque per hoc puram & legitimam Dei inuocationem ullo modo corrumpi censebant, non sanè magis quàm cum in hac uita exemplo apostolico, fratres nostros Christianæ professionis uinculo nobis coniunctos impensius & enixius obsecramus, ut nos precibus suis apud Deum laborantes adiuuent. Hoc autem uel ipsi scholastici uiderunt, in quibus Alexander Alesius disputans de eo qui sit orandus, solum Deum simpliciter orandum & inuocandum asserit, ut à quo solo sit omne bonum, sanctos uerò magis se habere ex parte orantium quasi coadiuuantes, quàm illius qui oratur. Hęc nemo sanus impietatis damnare poterit. Sed hominum superstitio hos limites paulatim excessit. Tantum enim hęc sanctorum interpellatio excreuit, præsertim uirginis matris, ut aduocati & mediatoris Christi officium propemodum obscurarit. Maiore enim studio, & pleniore fiducia pleriq; matris & aliorum sanctorum, quos sibi patronos & aduocatos delegerunt, nonnunquam etiam obscurorum & incertorum, quàm ipsius Christi patrocinio & intercessione se commendarunt, ac proprios Christi, tanquam iam aduocati & intercessoris officio defuncti titulos, ad matrem tanquam potiolem uel certè leniorem & mitiorem transtulerunt. Neque id à uulgo tantum imperito factitatum est, sed etiam doctorum Theologorum scriptis & concionibus comprobatum. An nō aperte scribit Gabriel Biel uir alioqui non indoctus nec ineptus,

Quæst. 9.
memb. 1.
art. 4.

in Cano.
Lect. 80.

eprus, patrem cælestem dimidium regni sui dedisse beatissimæ uirgini cælorum reginæ, idq; in Ester significatum fuisse, cui dictum sit ab Assuero, etiam si dimidium regni mei petieris dabitur tibi; ita patrē cælestem cum habeat iustitiam & misericordiam tanquam potiora regni sui bona, iustitia sibi retenta, misericordiam uirgini matri concessisse. Eandem sententiam ab insigni quodam Theologo publicè aliquando pro concione Luteciæ Parisiorum proponi audiui. Eadem in urbe cum adulescens quidam ad supplicium illud exquisitum & horrendum fidei nomine duceretur; ac palo inspecto subinde exclamaret, Domine Deus habe miserationem mei, magni quidam nominis Theologus mulę insidens, identidē increpantis uoce & gestu occlamauit, dic inquit Maria mater gratiæ, mater misericordiæ &c. Sancta Maria ora pro me. Hęc & similia plura proferri possint, ut quod nonnullis in locis in precibus ecclesiasticis canitur. *Ora patrē et iube filio.* Item; *O felix puerpera / nostra piã* In profaciã
initium. Ma-
ria preconiã. *scelera; iure matris impera / redemptori.* Hęc ut colorem aliquem inuenire possint, eiusmodi tamen sunt, ut piã aures non immeritò offendant; et ab optimis quibusq; & minimè superstitiosis improbantur. Quinetiam publicè ab iis quorum ad officium hoc spectat, corrigenda: ac sanctorum et imprimis uirginis matris ita ueneratio cõmendanda, ne Christi seruatoris honori aliquid derogetur, neue (ut Bonauēturæ uerbis utamur) dum matris excellentia ampliatur, filii gloria minuatur, & sic in illo In Tert. dist.
3. q. 2.

O iii mater

mater prouocetur, quæ magis uult filium extolli quàm seipsam, utpote creatorem creatura. Et mox, obiicientibus quod honor matris referatur ad filium, respondet idem ille Bonauentura. Verum id quidem esse, non tamen ex eo sequi, quòd omnis honor qui attribuitur filio, tribuendus sit matri; quia sic non esse filium honorare, sed potius filio contumeliam facere, dum honorem ipsi debitum quis alii attribueret. Hæc ille & quidem piè, quæq; aliorum incommodè dictis corrigendis rectè opponi & adhiberi possint. Verùm illis tam absurdis erroribus alii offensi, nō se intra abusuum & superstitionum reprehensionem continuerunt, sed simpliciter omnem interpellationem sanctorum cum Christo regnantium impietatis, blasphemix, & idololatriæ damnauerunt: ac ut eam magis odiosam ac tetram redderent, sanctos iam beato xuo cum Christo fruētes, mortuos homines, præter ecclesiæ consuetudinem appellarunt. Atq; hanc mortuorum, ut uocant, appellationem inter præcipuos errores Papisticos, ob quos uidelicet illorum communio suscipienda sit, posuerunt. Eam potissimum damnationis huius sententiam adferentes, quòd per eam pura, & legitima Dei inuocatio corrumpatur; & ad homines mortuos gloria soli Deo debita transferatur, cum iam supra satis ostenderit, hac sententia si rectè intelligatur & usurpetur, nihil Christi officio, & gloriæ Dei derogari: cū & Christo ueri intercessoris & capitis ecclesiæ ac unici redemptoris ac propitiatoris officium relinquatur: & oratio

tio omnis ad Deum tāquam ad unicum fontem & largi-
torem omnis boni referatur. Quare & principibus in ea
societate uiris aliquando hæc sententia non tam absurda
uifa est, Lutherum & Oecolampadium omitto, quorum
aperta testimonia proferri possint: unū modò Bucerum
proferam, qui in defensione ad Abrincensem Episcopum
sic loquitur. Si quis per pensa infinita illa Dei in sanctos
indulgentia & facilitate & simul illorum in nōs miseros
adhuc conseruos suos & cōmembra charitate, animi ar-
dore huc prorumpat, ut illos ceu præsentes præsens ap-
peller, proq; se intercedere Deū roget, id licet in nulla scri-
ptura doceatur, si sic tamē fiat, nulli damnamus. Huius-
modi enim primū ipsum Deum orāt, & tota fiducia Dei
bonitate & Christi merito nitunt. Sanctos uerò inuocāt
ut unā orent, nō ut pro se orent, ipsis orare aut nō auden-
tibus aut negligētibus. His certē multū dissentanea sunt
illorū scripta, qui hanc appellationē sanctorū quocunq;
tandē modo fiat, blasphemix & idololatriæ cōdemnant.
Sed de hac re obiter dixisse sufficiat, ut intelligamus non
rectē à plerisq; nec eodē ab omnibus modo falsas istas &
impias doctrinas æstimari. Indignū autem refutatu est,
quòd enumerationē illam per errorem, imperitiam uel
ambitionē doli insimulat: neq; em̄ qui causas aliquot er-
rores aut facti alicuius adducit, reliquas excludit, sed po-
tius reliquas eiusdē generis in iis intelligi & includi uult.
Nō igitur negare uoluit auctor errores aliquos per aua-
ritiam uel per uafriciem obrepere potuisse.

Iure

Iure se reprehendere putat quod dicitur, ita doctrinę palam impię fermentum cauendum, ut tamen non temerę apud quosuis de eo contendatur: quo quid uerius & sanius dici potuit? Pręsertim cum de homine priuato loquatur; & expressę addatur, ubi certa offensio, utilitatis, nulla spes; & regula proponatur, ubi gloria Dei & proximi utilitas postulat, liberę et constanter dicendum esse quod sentias. Mirum autem cur dicat calliditatem laudari, cum dicitur. Non passim et ubiq; dicendū esse quicquid sentias. Quid, an non extremę temeritatis est passim & ubiq; sine ullo hominum et temporum delectu, quicquid sentias effutire? Est igitur hoc Christianę prudentię proprium & pręcipuum officium, neq; solum a priuatis sed ab ipsis quoq; diuini uerbi ministris obseruandū. Idq; mādato & exemplo Christi et Apostolorum cōprobatur. Prohibuit em̄ Christus sanctum dari canibus, et de doctrina sua a pontifice interrogatus obtulit. Quare rectę ab Augustino differitur, aliud esse uerum occultare, aliud falsum dicere uel mentiri; illud enim nō semper uitiosum esse, hoc uerō semper. Sic enim de uerbis Domini scriptum reliquit. Quoniam potest nōnullos Dei pręceptis obtemperare cupientes nomē simplicitatis decipere, ut sic putent uitiosum esse aliquando uerum occultare, quomodo uitiosum est aliquādo falsum dicere, rectę subiūgit. Nolite sanctum dare canibus: quia Dominus quamuis nihil mentitus sit, uera tamen aliquando occultare se ostendit, dicens. Adhuc multa habeo

beo uobis dicere, *Ibidem*; Qui ergo mundum & simplex cor habet, non debet sibi reus uideri si aliquid occultet, quod ille cui occultat, capere non potest, nec ex eo arbitrandum est licere mentiri: non enim est consequens ut cum uerum occultatur, falsum dicatur. Haec tenus Augustinus. Si ergo uerum occultare licet, etiam ubi occasio aliqua eius proferendi offerri uideatur, quanto magis tacere licet ubi non modò utilitas nulla inuitat, sed certa etiam noxa & offensio expectatur.

Haec tenus in iis quaestionibus quæ doctrinam spectant De caeremonijs & ritibus ecclesiasticis. uersati sumus; nunc quem candorem & qualem tandem æquitatem in explorandis iis, quæ de caeremoniis & traditionibus ecclesiasticis ad disciplinam populi Christiani pertinentibus dicta sunt, adhibuerit, uideamus. Primum itaque scribit auctor libelli sacramenta à Christo instituta, castè & integrè obseruanda, nihil ut eorū institutioni tantquam mutilis & imperfectis addatur, neque ut superfluis detrahatur. Hoc cum simpliciter reprehendi non possit, aliud quod mox subiicitur dictum inuadit, quo scribitur, Apostolis, eorūque successoribus ius potestatemque cōcessam esse, ut pro tempore, & utilitate ecclesiae ritus quosdam instituerent, quibus in publicis illis ecclesiae conuentibus sacramenta illa diuinitus instituta administrarentur. An hic quicquam animaduertis cædide lector, quod non & uerissimum sit, & à grauissimis uiris & ducibus illius etiam societatis confessum & affirmatum; Cuius rei exempla proferre haud difficile esset, nisi prolixitas pro-

hiberet & minus necessarium esse scirem. Quis enim unquam non ingenuè agnouit, in celebratione publica sacramentorum, iam inde ab ipsis apostolis, & antiquissimis ecclesiarum temporibus, ritus quosdam ad ordinis & decori in iis conuentibus conseruationem, & ad dignitatis & uirtutis illorum commendationem & explicationem, institutos, & summo consensu per uniuersas totius orbis ecclesias obseruatos fuisse. Quid, an hæc pugnare putas & contradicere iis, quæ supra a firmata sunt, nihil sacramentorum institutioni tanquam mutilatis & imperfectis addendum? atqui hoc castigator noster persuadere conatur. Verum uel pueri primis dialecticæ elementis imbuti faciliè hoc sophisma deprehendent, & prauè uirtoseque hunc elenchum institutum esse clamabunt. Non enim hæc re ipsa pugnantia sunt, nihil addi licere sacramentis diuinis, & addi licere, modo illud diuersa ratione fieri intelligatur: uidelicet nihil addi licere, quo sacramenta ut mutila suppleantur: addi uero licere, quibus homines ad sacramenti dignitatem considerandam excitentur & commoueantur. Verum qua parte eum calceus urat satis apparet, cum de quibus additamentis loquatur mox aperte declarat. Agnoscit uetustam esse originem exufflationis, Chriftatis, & cerei paschalis, quibus accesserit sputum sale mixtum, aliaque, ut inquit, insulfitates. De hoc sputo, cui iniquior esse uidetur, aliàs erit dicendum. Non autem sine magna contumelia antiquitatis & totius priscae ecclesiæ, hanc & eius simili-

les cæremonias, insulsitates appellat. Cur autem non has modò quæ leuiores uideri poterant, sed antiquissimas illas & sanctissimorum uetustissimorumq; patrum testimoniis commendatissimas, exufflationes & Chris-
 matis cæremonias repudiauerint, ipsi uiderint: illud certè tolerandum non est, quod non modò illas ut minus utiles uel superuacaneas omiserunt, sed ut ineptas, ludicras, ridiculas, imò noxias & perniciosas plarique damnandas & profligandas ducunt: eosq; qui eas antiquitatis reuerentia, & præsentis ecclesiæ charitate, ac publicæ pacis studio adducti colunt atque obseruant, ut Papi-
 stas et Antichristianos insectantur: quæ insectatio non modò ad præsentem ecclesiam, iam proh dolor multis sordibus inquinatam, sed ad uniuersæ ecclesiæ, quatenus rerum ecclesiasticarum memoria repeti potest, infamiam et contumeliam pertinet. Rectè autem uidit, aduersus eos qui contumaciter hæc repudiant, uno uerbo litè dirimi et finiri posse, si dicatur, optimo consilio, Christi institutioni hæc à maioribus adiuncta fuisse: quæ sententia ut uerissima et certissima est, ita qui eam negant, summa impudètia et extrema arrogancia, maioribus nostris ignorantiam et stoliditatem, imò temeritatem et blasphemiam impingunt, qui sacramenta diuina quasi per se frigida et imperfecta, his additamentis et humanis inuentis corrigere et perficere uoluerint: Christoq; quodammodo incogitantiam et negligètiã exprobra-
 rint. Atqui pii homines, et de maiorum institutis sincere

DEFENSIO LIBELLI,

reuerenterq; iudicantes, facilè uident & ex ipsorum scriptis obseruant longè alio consilio has cæremonias à maioribus institutas. Quare & hi qui inter istos saniores & moderatiores fuerunt, longè mitius et religiosius de huius generis cæremoniis senserunt. Ac imprimis operæ precium me facturū puto, si huius hominis importunitati excellentissimi & nominatissimi inter ipsos & summæ auctoritatis uiri sententiam opposuero, is erit Martinus Bucerus, cuius hæc sunt uerba; Exorcismi, exufflationes, Chrisma, alba uestis, benedictio aquæ baptismatis, et si quos alios ritus ueteres ad baptismum usurparunt, ubicunq; adhuc in uera fide absq; ulla superstitione seruantur, pro bonis & piis exercitiis habeantur, Idem. Cōsultū inquit esset, si in essentialibus articulis religionis conciliatio fieri possit, ut etiā in his & similibus ritibus, quos uetus ecclesia communiter & singulari attentione coluit, cōformes nos exhibeamus. Hæc certè uerba et maiorem reuerentiam erga hæc maiorum instituta declarant, longèq; meliorem firmæ concordix spem ostendūt. Impudens igitur calumnia est, oleum & cereum aliter adhiberi non posse, nisi Christo incogitantia exprobetur, qui nō satis prouiderit hisce materiis non minus quàm aqua, spiritus sancti gratiam representari debere. Neq; enim eorum qui hæc adhibenda primū instituerūt, longoq; tempore in hanc usq; ætatem adhibuerunt, ea mens fuit, ut iudicarint ea ad sacramenti huius substantiam & perfectionem necessaria esse, uirtutemq; aliquam baptismo adde-

In libro Germanice scripto Lypsiæ anno 82.

addere, sed ut his signis tanquam uisibilibus uerbis, ut ab Augustino appellantur, homines de sacramenti huius conditione, dignitate et uirtute admoneantur; quando ita comparatum est, ut plerunq; homines magis signis in oculos incurrentibus, quàm uerbis aures personantibus moueantur. Quamuis non satis deplorari potest nostri temporis corruptela, quo sacramentũ hoc negligentissimè & indignissimè fere administratur. Nulla em̄ uel certè minima in eius administratione reuerẽtia adhibet, nulla institutionis præsentũ ratio habetur, cæremoniæ omnes ut muta & inania simulachra exhibentur, quo fit ut apud alios in ludibrium et contemptum, apud alios uerò in abusum et superstitionem abierint. Hæc quæ uitiatio hominum accidunt, utinã corrigantur, sperarem inter saniores de ipsis cæremoniis ad legitimũ suum et priuatum usum restitutis non tantam contentionẽ fore.

In rituum et cæremoniarum diuisione monet libellus quasdam cæremonias per uniuersum orbem iam inde ab ipsis ecclesiæ initiis summo consensu obseruatas, et ad nos usq; propagatas fuisse, quarũ cum rationes perpetuæ sunt, perpetuam quoque obseruantiam esse conueniat. Mox uerò addit, ex iis qui per uniuersum fere orbem iam olim obseruabantur ritibus, nonnullos desuetudine paulatim abrogatos fuisse; atq; exempli gratia triplicem huius abrogationis causam apponit; uel quia nõ tantum momenti habere putabantur; uel quia temporum commutatione utiles esse desierunt; uel quia popu-

li intemperantia in abusum uenerant. Hic castigato-
 dum in scirpo quærit, et pugnam ostendere conatur, ubi
 non modò pugna nulla, sed etiam summa consensus est.
 Si quis enim candidum animum adhibuerit, non modò
 hæc non pugnantia, uerum etiam maximè consentanea,
 nec consentanea tantùm, sed etiam consequentia esse de-
 prehendet. Nam ex traditionibus & cæremoniæ obser-
 uationibus, quæ ob antiquitatem ad apostolos refe-
 runtur, quasdam uidemus in hunc usq; diem summa re-
 ligione ab omnibus gentibus Christiani nominis cul-
 tas & obseruatas; quasdam uerò desuetudine paulatim
 abolitas: nonnullas uero quibusdam locis commuta-
 tas; cuius rei quæ alia causa est, quàm quòd ratio ob
 quam initio cæremoniæ huiusmodi institutæ sunt & in-
 ductæ, in illis firma & immota permanferit, in his uerò
 debilitata uel extincta uel commutata sit. Consequitur
 ergo si huiusmodi consuetudines & cæremoniæ ideo
 perpetuam obseruationem retinuerunt, quod earum
 rationes perpetuæ sint, ut quarum cæremoniæ non
 sit perpetua ratio, earum neque perpetuam esse obser-
 uantiam necesse sit, sed ratione cessante & ipsam cære-
 moniam seu consuetudinem, quæ legis instar habet, ces-
 sare posse. Porro rationem hic intelligi existimo utili-
 tatem, quæ non modò in fine utili ad promouendâ in po-
 pulo pietatem, sed etiam in accommodatione & colla-
 tione ipsius cæremoniæ ad eum finem, spectatur: uideli-
 cet si ea actio & obseruatio momentum aliquod & pon-
 dus

us ad eum finem consequendum obtineat, ut exempli causa Aniuersaria Paschæ, id est, Dominicæ passionis et resurrectionis obseruatio, quæ non tantum in memoria eius quod mortuus est Christus et resurrexit, sed etiam in sacramento quo transitus è uita mortali ad uitam im mortalem significatur ab omnibus, qua patet nomen Christianum gentibus celebratur. Atq; hic finis, id est, memoriæ Dominicæ resurrectionis et sacramenti huius felicitis transitus frequens repetitio, quàm sit utilis dubium non est: ad eum uerò finem plurimum conducit, si in singulos annos sub ipsum quod resurrexisse creditur diem, celebris populi conuentus habeatur, atque in eo conuentu psalmis, hymnis, canticis, lectionibus sacris et earum expositionibus, adhæc mysteriorum diuinorum, solemniore participatione ac splendidore quadam sacrarum cæremoniarum publicam in C H R I S T O lætitiæ significantium pompa, tanti beneficii memoria, tantæ que eo beneficio nobis partæ beatitudinis sacramentum, fidei populo inculcetur & quodammodo repræsentetur. Eadem ratio in aliis quoque ecclesiasticis ritibus in hunc usque diem inde usque à primis ecclesiæ C H R I S T I temporibus ubique seruatis facillè perspici & explicari possit; cuiusmodi sunt celebratio Dominicæ Ascensionis, Auentus Spiritus sancti, Natalis dominici, Ieiunii uel abstinentiæ quadragesimalis, Exorcismorum, abrenunciationum & cõsignationis in baptisate, psalmodum & hymn

hymnorum decantatio, solennium precum et lectio-
 num in sacra synaxi recitatio, mulierum uelatio et silen-
 tium in ecclesia, facinorosorum hominū à fidelium cō-
 munionē legitima separatio, hæc enim omnia perpetu-
 am habent rationem, quare non mirum si earum quoq;
 obseruatio perpetua fuerit. De superstitionibus et abusi-
 bus quæ pastorum negligētia et imperitia, et populi ma-
 litia in eas irrepsērunt, nihil nunc aliud dicimus, quā nos
 cum optimis quibusq;, eas defendere nolle: sed prudenti
 consilio, eas omnes abusiones ab iis remoueri et tolli sum-
 mopere cupere, & quantum in nobis est, suadere, neq; ta-
 men propter agnatum & inductum rei per se bonæ ui-
 cium, rem ipsam abiiciendam ducimus; sed ad rem uti-
 lius conseruandam, uitia tollenda & rescindenda puta-
 mus. Porro cæremoniæ quædam & ritus sunt antiquis-
 simi quidem, & aliquanto tempore per ecclesias latè usura-
 ti, quos paulatim obsoleuisse & in desuetudinem uenisse
 uidemus; ex quibus alii prorsus extincti sunt, aliorū
 uestigia adhuc tantū quædam & lineamenta seruan-
 tur. Horum ab libelli auctore tria genera commemorā-
 tur, quorum primum est eorum in quibus non tantum
 momenti putabatur, ut omnino eorum obseruatio tam
 accuratè retinenda uideretur; cuius generis est illud,
 quod à Tertulliano & Hieronymo adfertur, de prægu-
 statione lactis & mellis post baptisimū, ad infantia ut in-
 quit Hieronymus significationem: qui ritus ad illud Pe-
 tri alludebat, Quasi modò geniti infantes lac et mel concu-
 pi-

cupiscite &c. Item non geniculandum dominico die, & per omnem Pentecosten, hoc est, quinquaginta illos à Pascha ad Pentecosten dies, sed stādo orationē faciendā, cuius ut apostolicæ habitæ, & in synodo Nicena cap. xx. constitutæ, & diuina ecclesiarum consuetudine firmatæ obseruationis, nullum nūc in ecclesia uestigium est reliquū. Certè inter Dominicū & quēuis profestū diem nullum discrimen obseruatur, nisi quòd solennibus quibusdam ieiuniorū diebus Diaconus ad genua flectenda hortatur. Item ieiunium quartæ feriæ & prosabbati olim religiosissimè colebatur, quibus diebus & synaxes fieri apostolicæ esse ordinationis testatur Epiphanius. Sed illud quartæ feriæ ieiunium propemodum apud Romanos obsoleuit, nisi quòd nonnullæ gentes & priuatim nōnulli homines eo quoq; die à carniū esu abstineant. Prosabbati uerò siue sextæ feriæ ieiunium in abstinentiam tantū carniū est conuersum, quomodo & totius ferè Quadragesimæ: quæ tñ abstinentia inanem tantū ueri ieiunii umbrā retinet, cum apud plerosq; deliciarum commutationem, & maiorē luxus profusionem, quàm corporis lasciuie refrenationem ullam habeat. Alterius generis sunt quæ facta temporum commutatione usum in ecclesia habere desierunt. Initio enim ecclesiis aliquot per insigniores ciuitates & prouincias constitutis, cum coridie ex gentibus & Iudæis homines ad Christianismi professionem accederēt, uniuersali consensione constitutum & receptum fuit, ut statis tantum diebus, hoc est,

DEFENSIO LIBELLI,

pridie Paschæ & P̄tecostes, solenni more in ciuitatibus baptismus administraretur; ut qui è gētib; in communionem & tāquam in ciuitatem ecclesiæ adscribi uellent, certo tempore in ciuitatē uenientes, cōmodius à presbyteris & catechistis fidei doctrina informarentur; & scrutiis, Catechismis, ritibusq; nōnullis sacris ad baptismi susceptionem præpararentur. Auſta uerò iam & propagata ecclesia, cū extincta fere gentilitate Christum omnes profiterentur, soli q; propemodū infantes ad baptismum offerretur, quorum tenera ætas multis periculis est subiecta, non uisa est amplius tam accurata horū temporum obseruatio necessaria, sed contrā potius libera quocunq; anni tempore baptizādi infantes facultas permissa est; ita tamē ut solennis illius ritus in iis ipsis temporibus uestigia adhuc retineantur, quibus tamen tēporibus uel pauci aliquot infantes baptizandi adhiberi solebant, ne prorsus inanis, ne dicam inepta & absurda pompa exhibeatur, si cæremoniæ illæ in gratiam eorū qui sacramentum hoc regenerationis percepturi sunt à maioribus institutæ, nemine præſente ad quem illę pertineāt, celebrētur. Tertio loco sunt quæ olim ecclesiæ initio rūtō & castè obseruabantur, sed postea multitudine & licentia populi crescente in abusum uenerant: ut erant celebrioribus temporibus nocturnæ in ecclesiis uigiliæ, ex quibus hoc religiosissimè tenebatur, ne noctu Paschæ ante noctis medium populus dimitteretur. Verū hęc nocturnæ uigiliæ in populo obsolete, à solis fe-

Vide Rober.
Tunicensem
lib. 4. ca. 18

te monachis utcunq; retentæ, & maiorum prudentia in
 ieiunia sunt commutatæ, quæ ideo ieiunia dispensationis
 uocantur; sic ut ipsi ieiuniorum huiusmodi dies, ipsa-
 rum uigiliarum unde commutata sunt, hodieq; nomen
 obtineant. In his igitur & huius generis ritibus aut aboli-
 tis prorsus aut commutatis, facile cuiuis apparet eam ab-
 rogationis uel commutationis causam fuisse, quod non
 eadem utilitatis ratio in iis perpetua manserit. Non igi-
 tur hæc ullo modo pugnant, sed ut diximus maximè con-
 sentanea imò & consequentia sunt iis, quibus affirma-
 tur, earum cæremoniæ quæ ab ipsis initiis eccle-
 siæ ad hæc usque tempora sunt propagatæ, ideo per-
 petuam meritò obseruantiam fuisse, quòd earum rationes
 perpetuæ & immutatæ sint. Nituntur hæc omnia duo-
 bus illis pronunciatis non tam uulgatis quàm ueris, qui-
 bus dicitur. Manente causa effectum manere: & causa
 cessante, cessare effectum. Hanc quam modò explica-
 ui non dubito auctoris mentem fuisse, quam castigas-
 tor aut non intellexisse aut dissimulasse aut deprauasse
 uideretur. Non enim uoluit auctor in omnibus antiquis
 receptis cæremoniis hanc perpetuam rationem spe-
 ctari, sed in iis tantum quarum obseruatio perpetua, & in
 hunc usq; diem immota retenta est. Hæc cū uerè, rectè &
 sanè dicta sint, non erat quod homo intemperās ea arre-
 ptio homini, & sui repente oblito tribueret, quin potius
 æquus lector iudicet, an non si quis cōuiciis certare ue-
 lit, rectius illi Græcum cognomentum impacturus sit,

Q ii cuius

cuius rem tam strennuè, grauiusq; calumniando & criminando exercet. Adhibetur ab auctore patronus Augustinus qui in epistola ad Ianuarium dicit. Si quid scripturæ diuinæ præscribit auctoritas, non esse dubitandum quin ita facere debeamus, concludit ex eo castigator aduersus libellum, ut quidem uideri uult, scripturam per se conscientias stabilire, neque esse inutilem, etiam traditione *ἄρχαίως* non adiutam. Quis id uerò neget? Constat quidem multas esse utriusq; testamenti præceptiones, tam apertas & manifestas, ut cauillationem nullam admittant, & explicationis nullius indigeant. At contra negari non potest, quædam esse in iisdem scripturis diuinis præcepta, quæ in quibusdam causis controuersiam & quæstionem habent, ad quam tollendam perpetua illa non scripta traditione plurimum adiuuamur. Expressum est & manifestum Christi mandatum, de docendis & baptizandis omnibus gentibus, in nomine Patris & Filii, et Spiritus sancti. An sub hoc præcepto etiam infantes contineantur dubitari merito possit, nisi traditio hæc *ἄρχαίως* ad huius mandati intellectum, adiuuamentum & lucem adferret. Quod autem subiicit Augustinus. Si quid tota per orbem frequentet ecclesia, uocare in controuersiam insolentissimæ esse insanix, quo dicto earum cæremoniarum quæ traditionum apostolicarum & uniuersaliū consuetudinum nomine uocantur, obseruatio commendatur, hoc existimat sanctum uirum pacis fouendæ causa utile esse censuisse, ut quod ad paucorum rituum consuetudis

itudinem pertineat, de quibus nemo ipsorū litigare uellet, adfertq; uerba sancti Augustini ex eadem epistola cum ait: Retineri quædam non scripta, uel ab ipsis apostolis, uel conciliis quorū est in ecclesia saluberrima auctoritas, statuta: sicuti est quod Domini passio, & resurrectio, & ascensio in cælum, & aduētus è cælo Spiritus sancti, anniuersaria sollemnitate celebrātur, & si quid aliud tale occurrerit quod seruetur ab uniuersa quacunq; se diffundit ecclesia. Concluditq; in hæc uerba, cuius obsecro pudoris est, ex hac paucitate immensum aceruum conficere, quod impostor noster molitur. At cuius obsecro pudoris est, impostorem temerè appellare, quem nullus adhuc imposturæ conuiceris, atque id eo ipso in loco, quo qui uehementius & acerbius tecum agere uelit multo certiora imposturæ signa obiicere tibi possit. Nā ita pauca ista exempla ex Augustino à te commemorantur, quasi ostendere uelis, iis ferè solis hanc definitionem uniuersalium toto terrarum orbe obseruatorum rituum contineri, excludiq; multa quæ hodie in ecclesia titulo uniuersalium rituum obseruantur. Cum Augustinū diligentius paulò legenti constet, hac regula multos ritus comprehendi, qui à uobis ut Papistici ridentur, exhibentur, & exploduntur. Cuiusmodi sunt uerbi gratia, exorcismus, & exufflatio, & renunciatio diaboli in baptismo paruulorum. Sacramentum Chrismatis, & unguentum quo baptizatos ungit ecclesia. Consignatio crucis, seu signum Dominicæ passionis in fronte baptizandorum.

Q iii Com

Lib. 4. contra Iulian.
De Symbol.
lib. 1. cap. 1.
et li. 4. ca. 3.
De nupt. et
cōcup. lib. 1.
cap. 20.

De peccato. *Com*mendatio defunctorum, & commemoratio marty-
rum ad mensam dominicam, certo loco, in solenni facer-
dotis prece. Deprecatio sacerdotis super aquã baptismi,
super oleum, super Eucharistiam, & super capita eorum
quibus manus imponitur. Longe ergo latius patet hæc
Augustini regula de iis quæ toto terrarum orbe ab uniu-
uersa quacuncq; se diffundit ecclesia, non scripta, sed tra-
dita obseruantur. Quod autem uideri uult hæc ipsa mo-
destiæ tantùm & pacis fouendæ causa ab Augustino fuisse
concessa, ut ex hac modestia uiam sibi sterneret ad li-
beram querimoniam qua postea utitur, Verũ id quidem
est, queri Augustinũ humanis quibusdam constitutioni-
bus & ut ipse appellat præsumptionibus sic omnia suo
tempore plena fuisse, ut præ iis multa in diuinis literis
saluberrima præcepta minus curarentur: quæ religio-
nem ipsam (quam paucissimis & manifestissimis celebra-
tionum sacramentis misericordia Dei esse liberam uo-
luit) seruilibus oneribus premant: ut tolerabilior sit con-
ditio Iudæorum, qui diuinæ legis sarcinis non humanis
præsumptionibus subiiciuntur. Hæc quidem Augusti-
nus, at ea minimè ad eos ritus quos tota per orbem ob-
seruat ecclesia, de quibus nunc solis nobis sermo est re-
ferenda sunt. Id quod ex adiunctis ab ipso Augustino
uerbis quæ à multis dissimulando prætereuntur, ma-
nifestum est, quibus apertè profitetur, se de iis tantùm
ritibus & obseruationibus loqui, quæ neque sanctarum
scripturarum auctoritatibus continentur, nec concil-

liis episcoporum statuta inueniuntur, nec consuetudine uniuersæ ecclesiæ roborata sunt, sed diuersorum locorū diuersis moribus innumerabiliter uariantur, ita ut uix aut omnino nunquam inueniri possint causæ quas in eis instituendis homines secuti sint. Hæc enim eius uerba sunt, quæ cum ab aliquo obseruari & adferri posse putaret, concedit fieri potuisse ut Augustinus plus quàm par erat, consuetudini detulerit. Nequaquam tamen eius consilium fuisse, sacramenta à CHRISTO tradita humanis commentis inquinare. At quæ illa humana commenta sunt quibus uos sacramenta Christi inquinari putatis, non est obscurum. At qui in iis fere omnia reperiri quæ ut ab uniuersa ecclesia in celebratione sacramentorum antiquitus obseruata ab ipso Augustino commendantur, ex iis quæ iam supra commemorauimus exemplis notissimum est. Nec illud uerum est quod addit, Augustinum de iis tantùm cæremoniis loqui, quarum liber usus ecclesiis relictus sit. Nam ex ipsius explicatione longe aliud apparet. Interrogatus enim à Ianuario, An quinta feria ultimæ hebdomadæ Paschæ mane & uespere offerendum sit, hoc est Eucharistia celebranda, an uero uespere tantum, idq; ante cœnam an post. Respondet, tria esse rituum genera, qui in ecclesia obseruantur. Primo loco sunt sacramenta à Christo instituta, ut est baptis- mus & communicatio corporis & sanguinis eius: et si quid aliud scripturis canonicis cõmendatur, secundo loco sunt ea quæ nō scripto prodita, sed traditione accepta
toto

toto terrarum orbe retinentur, quæ uel ab apostolis uel plenariis conciliis sunt statuta, cuius generis sunt anni- uersaria celebratio Dominicæ passionis & resurrectio- nis, & si quid aliud occurrerit, quod ab uniuersa ecclesia seruetur. Ad tertium genus pertinent quæ per loca ter- rarum regionesq; uariantur, sicuti est quod alii ieiunant sabbato, alii non, alii cotidie corpus et sanguinẽ Domi- ni communicant, alii certis diebus, alibi singulis diebus offertur, alibi sabbato tantum et Dominico, alibi Domi- nico tantum. De his tribus generibus ita pronunciat, Ea quæ scripturæ præscribit auctoritas, sine dubio facienda esse: simili modo & illa quæ tota per orbem frequentat ecclesia, Nam de eo disputare quin ita faciendum sit, in- solentissimæ esse insanix. Quod uerò ad tertium genus attinet, eius quod per loca regionesq; uariatur, quo in genere quæstio proposita continetur, faciendum esse cuiq; quod in ea ecclesia in quam uenit inuenerit, quod quidem fidei aut moribus non aduersetur. De hoc tan- tum tertio genere hæc affirmat. Totum hoc genus re- rum liberas habere obseruationes, nec disciplinam ul- lam esse in his meliorem graui prudentiq; Christiano, quàm ut eo modo agat, quo agere uiderit ecclesiam ad quamcunq; forte deuenerit. Quod enim neque contra fi- dem, neque contra bonos mores iniungitur indifferen- ter esse habendum &c. Manifestum est igitur ex his Au- gustini uerbis, discrimen cæremoniarum quæ in omni- bus ecclesiis pari religione seruandæ sunt, & earum quæ
liberæ

liberam habent per uarias ecclesias obseruationem, quæ libertas in eo consistit, non ut quisq; suo arbitratu ea seruet, uel omittat & reiiciat, sed quod cuiq; ecclesiæ sua consuetudine frui liceat, nec una ecclesia alterius ecclesiæ consuetudini cedere & parere cogatur. Id intelligi uult de iis, quæ neq; contra fidem, neque contra bonos mores fiant. Nam ob has causas uel emendari oportere quod perperam fiebat, uel institui quod non fiebat. In hoc autem tertio genere constituit quædam, quæ diuersis diuersorum locorū moribus innumerabiliter uariantur, nec causa quam in eis instituendis homines secuti sunt, apparet, eas oblata facultate sine ulla dubitatione rescandæ existimat. Hæc est sententia B. Augustini in duabus epistolis ad Ianuarium satis copiosè & perspicuè explicata. Quod autem scribit à suis non reiici priscos ritus qui ad decorum & ordinem pertineant, neq; pro humanis placitis haberi, utinam istuc uerbum uerè & ex animo dixerint. Id enim si factum esset, non tanta in ecclesiis diuersitas, unde dissipatio & dilaceratio nascitur, extitisset. Nunc uerò abolendis multis priscae ecclesiæ ritibus, tanta uarietas ab iis inducta est, nulla ut penè similitudo cum prisca uel præsentī per maiorem Europæ partem diffusa ecclesia, relicta sit. At enim excipiet ad abolendos huiusmodi aliquos ritus superstitione & prauo hominum abusu se coactos fuisse. Verum ad pacē Christianam multò fuisset cōducibilis, si quod haud ita difficile fuerat, sublata superstitione & correcto abusu, pri-

sci illi toto orbe seruati ritus retenti obseruatiq; fuissent. Hanc quoq; auctoris huius libelli mentem esse crediderim, falsoq; illi astutiam obiici, ut qui sub fallaci integumento corruptelas omnes occultare uoluerit.

Putidum cauillum uocat quod ex actis apostolicis adfertur Paulum & eius socios ecclesiis ad quas ueniebant, obseruanda tradidisse decreta, quę Hierosolymis frequentis synodo ab apostolis & senioribus erant cōstituta. Neq; recusamus sanè cur minus expendantur illa decreta, & qua de causa ad eam obseruantiam ecclesias apostolus hortatus sit, inquiratur. Fatemur ex uerbo Dei contra eos iudicatū qui gentes oneribus Mosaicę legis subiicere uolebāt, duob⁹ his tantū capitibus de sanguine & suffocato exceptis, quorum obseruationem saltem ad tempus pacis inter duos illos populos constituendę & stabilienđę causa necessariam iudicabant. Atq; ex his quatuor capitibus traditionum apostolicarum, quę in hac synodo decreta fuerunt illud discrimen cęremoniarum siue traditionum, quod ab auctore libelli propositum & à castigatore importuno reprehensum fuit, manifestissimè & pulcherrimè elucescit: uidelicet earum cęremoniarum quarum est perpetua ratio, perpetuam quoq; obseruantiam esse oportere, quarum uerò cęremoniarum, siue traditionum ratio ex temporum commutatione mutatur, earum quoq; obseruationem paulatim aboleri. Nā ut de fornicatione omitramus, quam gentes legi naturę cuius in decalogo explicatio continetur, minimè aduer-

fari putabant, id decretum quoniam ad mores pertinet, ex generalibus illis institutis petatum uideretur, & de perpetua eius ratione quæ est castè pureq; uitam ducere dubiū non est. De Idolothyro siue immolatio uideamus, Eius certè decreti ratio, quæ est ne idolorum cultui aliquid tribuere uideamur, hodie apud nos cessasse uideretur, cum & idolorum cultus & consuetudo illa in idolorum templis ex iis quæ idolis immolata erant epulandi in his locis obsoleuerit. Quibus uerò in locis adhuc idololatria obtinet, in iis huic decreto adhuc locus esse possit. De hac igitur abstinentia immolatiarum carniū, quod primum caput est in apostolicis decretis, quam abstinentiam Catholicis Christianis quasi & ipsi aliquem cibum pollutum iudicarent, Faustus obiecerat, ita respondet Augustinus: Cur inquit non expediat immolatio uesci Christiano Apostolus dicit, Nolo uos socios fieri dæmoniorum, non quasi natura ipsa immolatiæ carnis sit immunda, alioqui & uescentē contaminaret, sed ideo sciens ab ea Christianus abstinet propter conscientiam, ne dæmonibus communicasse uideatur. Hæc certè ratio dum manet, hoc est periculum offensionis, ne idolorum cultui aliquid tribuere uidearis, cui & illud accedere potest ne hac epulandi consuetudine ad idolorum cultum infirmi reuertantur, hac inquā ratione manente etiam huius decreti obseruantiā ratam firmamq; manere cōuenit. Atq; his rationib⁹ nititur Paulus dū Corinthios tam accuratè ab Idolothytorum esu dehottatur. Neq; uerum

Lib. 31. contra
Faustum
Manichæ.
cap. 2.

cap. 8. et 10

uidetur quod scribit aduersarius paulo post ipsum Paulū abrogasse, quod pacis retinendæ causâ seruare suaferat. Nam cū inquit, Quicquid in macellū uenit, māducate, nihil interrogantes propter conscientiam, non abrogationem apostolici decreti inducit, sed eius decreti sententiam interpretatione explicat, ne peruerso eius intellectu in superstitionem laberentur, quia putarent se contaminari, si uel inscientes in immolaticiam carnem incurrerent. Ita hunc locum Chrysostomus & Theophylactus interpretantur. Theophylacti uerba quæ pauciora sunt adscribam. Cū hastenus inquit multis conuicisset ac cōfirmasset, abstinendum planè ab Idolothytis, ne plus æquo hic curiosiores imò superstiores redderentur, adeo ut abstinerent etiam ab iis quæ in foro uenerunt, cum metuant ne & ea sint Idolothyta, omne inquit quod uenditur, edite &c. Hæc de Idolothyto dicta sint. Reliqua duo capita de sanguine & suffocato tanta olim religione à Christianis omnibus per uniuersum orbem obseruata fuere, ut prorsus adhuc necessitate quadam ad ea se astringi arbitrati fuisse uideantur, exempla pauca sed illustria commemorabo. De Biblide martyre ita scribit Eubesus: Quomodo inquit infantes ederent illi, quibus ne irrationabilium quidem pecudum sanguine uesti licet. Et Tertullianus in apologe. Erubescat error uester Christianis, qui ne animalium quidem sanguinē in epulis esculentis habemus, qui propterea quoq; suffocatis & morticinis abstinemus, ne quo sanguine cōtaminemur

nemur, uel intra uiscera sepulto. Addit autem inter ten-
 tamēta Christianorum, botulos etiam cruore distentos
 à paganis admoueri solere, exclamat igitur, Quale inquit
 est ut quos sanguinem pecudis horrere cōfidentis, huma-
 no inhiare credatis? Et in concilio Constantinop. vi. ge- CANON. 67.
 nerali, proposito diuinę scripturę præcepto, dānantur ii
 qui cuiuscunq; animalis sanguinem arte aliqua cōdiunt,
 & sic comedunt. Extat quoq; seuerissima cōstitutio Leo- CONFIT. 58.
 nis Imp. qua grauissimis pœnis propositis sancit, ne quis
 huiusmodi cibum ex sanguine intestinis infarto, uel con-
 ficiat, uel diuendat uel emat; atq; huiusmodi cibum ne-
 farium, ac ueteri nouaq; lege interdictum pronunciat.
 Quę constitutio confirmatio est Canonis concilii Con-
 stant. vi. Testantur etiam historici tempore Calixti,
 Pomeranis ad fidem Christi conuersis inter cætera in- CHRS 11146
 iunctum fuisse, ne quid immundum comedant, non
 morticinum, non suffocatum, non Idolothyrum, neque
 sanguinem animalium. Omitto quod pœnitentiarii li-
 bri omnes, sanguine et suffocato uescentibus, tanquam
 rem illicitam perpetrantibus pœnitentiam indicūt. Hęc
 cūm ita se habeāt, tamen iam inde ab aliquot seculis apud
 Romanos hęc obseruatio penitus obsoleuit. Nam apud
 Græcos & Armenios adhuc retineri intelligo, Apud
 Afros uerò iam tum ætate B. Augustini decreta hęc de Lib. 2. 88.
 sanguine & suffocato non tam accuratè obseruabantur, tra Faust.
 quin, ut ipse ait, leporibus et turdis cæterisq; minutioris Maniche.
 bus auiculis quæ citra sanguinis effusionem occidi so- Cap. 13.

lent, Christiani intrepidè uescerentur, atq; huius rei causam adfert, quòd his præcipiendis existimet Apostolos pro tempore rem facilem elegisse, & nequaquam obseruantibus onerosam, in qua cum Israelitis gentes aliquid communiter obseruarent; eo uerò transacto tempore cum iam in ecclesia gētium nullus carnalis Israelita appareret, à Christianis illa tam accuratè seruari desiisse. Constat igitur hæc, quæ de his apostolicis decretis dicta sunt, pulchrè cum libello conuenire, qui cæremonias illas & traditiones uniuersales, quarum perpetua sit ratio, perpetuò quoq; obseruandas asserit; si quæ uerò huiusmodi cæremoniæ uel traditiones paulatim obsoleuerint, id eò factum quòd eorum quoq; ratio iam desiisse putaretur. Non est igitur putidum cauillum, sed firmum & manifestum argumentum, quod ex apostolicis hisce decretis, ad cõmendandã obseruantiam eorũ, quæ ad utilitatem aliquã ecclesiæ à maioribus instituta & tradita sunt profertur. Neq; eò hoc exemplũ adfertur, quò nihil ex communi ueteris ecclesiæ usu quauis causa remitti posse demonstratur, cũ apertè in libello dicatur, ex iis qui olim per uniuersum ferè orbem obseruabantur ritibus, quosdã certis de causis paulatim desuetudine abrogatos, sed ut exemplo cõfirmetur quod in libello propositũ fuit, apostolis eorũq; successoribus potestatẽ cõcessam, ut præter ea quæ diuinitus sunt mandata, pro tẽpore & utilitate ecclesiæ ritus quosdã instituerent, & tanquã leges quasdam ferrēt, quibus disciplina populi regeretur, & contineret.

Loquor

Loquor aut̄ ex sententia, quæ fere ab omnibus recepta est, mandatū illud diuinū de sanguine præsertim & suffocato quod ab Israëlítico populo tam seuerè & frequenter exigebatur, ad gentes nihil pertinere. Quare fatendū est aliqua hic ab apostolis & presbyteris penes quos tunc erat gubernatio ecclesiæ constituta & populo fideli iniuncta fuisse, ad quæ alioqui diuina nulla expressa lege obligabatur: quoniam non propriè diuinæ præceptiones, sed apostolicæ uel synodicæ seu ecclesiasticæ traditiones appellantur. Hæc si cæcidisset aduersarius expendisset, interrogationē illam suā quam superbè tanquā è fastigio insultādo producit, importunā & alienam esse uidisset. Rogat enim utrum obseruatu facilius sit, quod apostoli mandarunt, Paulus confirmauit, an quod ab ignotis auctoribus est profectū. Et si apostolorum institutū præferat, cur sanguine citra religionem uescatur, Chrisma uerò abrogandum non creditur. Ad hæc quid responderi & possit & debeat & ex ipsius libelli sententia faciliè colligi potest, & nunc abunde explicatum est. In his uidelicet omnibus apostolicis & ecclesiasticis decretis & institutis, quas traditiones uocamus, rationem & causam esse spectandam, qua manente & ipsa manere conueniat, cessante uerò, & ipsa cessare uel possint uel debeant. Ad hæc, pacis concordie & reuerentiæ cuiusdam erga ecclesiam habendam rationem, ne temeraria nouatione ecclesiæ præsentis status perturbetur, & ueteri ecclesiæ iniuria & ignominia inferatur. Quod igitur ad sanguinem & Chrisma attinet, de

aucto

auctoribus utriusq; traditionis non disputamus, sufficit nobis B. Augustini sententia, qui id quod uniuersa per orbem frequentat ecclesia, siue ab apostolis siue plenariis conciliis institutum & commendatum sit, citra consentionem & disceptationem faciendum esse pronunciat. Præsertim cum & apostolica Pauli auctoritate nitatur, Si quis uideatur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, nec ecclesia Dei. Huius esse generis usum Chrismatis in ecclesia negari non potest, quem & uetustissimum & per omnes totius orbis ecclesias summa consensione & religione obseruatum esse constat. Habet autem perpetuam eamq; augustissimam significationem: nam eo interior & inuisibilis spiritus sancti unctio, qua Christo quodammodo in regnum quoddam & sacerdotium spirituale inaugurati conformamur, tanquam sacramento designatur: Christiani, nominis dignitatis & officii sui admonentur. Quare non abrogandum prorsus eius usum, quum ea abrogatio, offensionem contemptum & iniuriam tum præsentis tum ueteris ecclesie adiunctam habere uideatur; sed ut cum utilitate, fructu ecclesie, & citra superstitionem usurpetur adnitendum & laborandum esse putamus, à qua sententia neq; Bucerum abfuisse, quædam eius modestiora scripta declarant, & supra eius rei testimonium adduximus. De sanguinis uerò abstinentia longe alia ratio est, cum qui eam abstinentiam neglexerunt, eius quoq; causam (quæ fuit ut diximus, duorum populorum in ipsius fidei rudimen-

mētis conciliatio) iam olim cessasse & desiisse existimēt: quemadmodum & alias nonnullas etiam uetustissimas & apostolicas habitas traditiōes & cæremonias, iam olim simili de causa obsoletas & abrogatas uidemus. Alioqui Paulum non solūm communi apostolorum, & seniorū decreto institutarum, sed etiam suarum quas ecclesiis à se institutis proposuit traditionum preconem & cōmendatorem fuisse constat, cūm Corinthios collaudat, quòd omnia sua meminerint, & quas illis tradidit traditiones tenuerint. Voluit ergo Paulus huiusmodi traditionum quæ usum aliquem in ecclesia habent non temerè auctoritatem uiolari, neq; aliud uideo hoc Pauli exemplo, libelli auctorem confirmare & ostendere uoluisse.

Deinceps ritus quidam commemorantur antiquissimi, quorum adhuc lineamenta quædam seruentur, sed qui non ad eum cuius gratia initiò instituti sunt usum & finem adhibentur: quos tamen pacis causa donec aut fini suo restituantur, aut aliud de iis legitima auctoritate statuatur, obseruandos libellus existimat. Ad hanc classē interpret nec syncerus admodum, nec uerus referri conicit histrionicos quos uocat gestus, simiis, ut ait, quæ hominibus conuenientiores, eos puto quibus sacerdotes hodie sacris operantes utuntur. De quibus non credo auctori cūm hæc scriberet aliquid in mentem uenisse, quare non est quòd de iis dicamus, nisi quod si præter modum & decorum hic aliquid admittatur, id modestè corrigi non petulanter rideri cupiamus. Magis autem cre-

6 do

do hæc de solenni illo ritu cuius supra est facta mentio intelligi cum uoluisse, quo pridie Paschæ & Pentecostes aqua baptismi destinata certis precibus & cæremoniis quodammodo sanctificabatur. Item cerei Paschalis benedictio & accensio, quæ omnes cæremoniæ tum usum aliquem habere poterant, cum præsens circumstaret re- generatorum cœtus, cuius gratia hæc omnia suscipiebantur. Nunc uerò inanis & quasi anima destituta hæc pompa uideretur, cum nemo adsit eorum quorum gratia hæc à maioribus instituta fuerunt. Quare initio legis illius qua statutis tantum illis temporibus extra mortis periculum baptizare licebat, gratia facta, et quouis tempore baptizandi facultate concessa, infantes tamen aliquot in eum usum conseruari et ad baptismum adhiberi solebant, ut est auctor Rupertus Tuiciensis cum ait concessa, passim ad teneræ ætatis cauenda pericula, baptizandi facultate, baptismi tamen solennitatem uel in paucis cum Dominica resurrectione celebrari. Et in libris quibusdam ecclesiasticorum rituum, pueri nati per octauas ante Pascha uel ante Pentecostem reseruari iubentur, si id citra periculum fieri possit, ut in sabbato sancto Paschæ & Pentecostes baptizentur, quem morè adhuc in aliquibus ecclesiis seruari audio & ut ubiq; donec aliud legitimè constituatur idem mos obtineat, oprandū puto. Eā quoq; auctoris mentē hoc loco esse nō dubito. Quare uide mihi pie lector an hic tam inimicæ & acerbæ inuectioni locus fuerit, ut in hæc uerba erūperet cū inq̃t.

Pax

Pax tua nugator, cuius studio quæuis pietatis ludibria obtegis, quādo ter proditoria est, à nobis procul faceffat.

Admonet auctor quosdam ritus olim uniuersales & summa religione cultos paulatim obsoleuiffe, quos per legitimam auctoritatem, et quā minima fieri possit per turbatione ut in usum reuocētur cōuenire existimat. Hic ingenuitatis signū castigator requirit, quòd nō palam de quibus ritibus loquatur expresserit. Id ego nō astu ut hic suspicatur, sed tamē consilio factū puto. Neq; em̄ propositū illi fuisse uidetur, de singulis his articulis quibus ferè tota religionis causa cōtinetur, accuratè distinteq; disse- rere; hoc enim & alterius & maioris est operis; sed satis ha- buit generali hac, & tamen nō obscura descriptione, tan- quam indicio quodā, piorū & in studio pietatis nō pror- sus rudiū & imperitorū considerationē excitare. Ad hūc uerò locum quod attinet, nō omnino istum à mente au- ctoris aberrasse puto, cum in hunc ordinem usum calicis ponat. Hoc tamen inter illum et hūc interesse existimo, quòd inter hostilem insectatorem, et amicum monito- rem. Scio enim auctorem in calicis usu commendando, non ea uerborum acerbitate qua ille papatum et puti- dum clerum inuadit, usurum fuisse, sed hac potius mo- deratione, quam Aeneæ Syluii postea Pii II. Pontifi- cis uerba de sacerdotum cœlibatu præ se ferunt. Quon- dam causam aliquam uisam fuisse, cur Laici Domini- ci calicis usu prohiberentur, nunc uerò multo maiores et grauiores urgere causas, cur restituendus uideatur.

*Ad schedulam
inhibiti-
onis sub no-
mine Episco-
pi Misnensis.*

Minime uerò omnium illi probari scio rationem quam nonnulli in usurpando calice sequuntur, quæ cum diris & atrocibus conuiciis, maledictis & insectationibus reliquæ per Europam ecclesiæ coniuncta est, qua præter necessitatem pacis & concordiaë uinculum uiolenter diripitur. Atq; haud planè scio an hic Lutheri priores sententiæ plus ualere debeant, cum scribit ad Bohemos, præstare pacem & unitatem quam Christus ubiq; præcepit, sectari, quàm de speciebus sacramenti contendere. Et alibi rogat, obsecratq; lectores, ut seruent unitatis uinculum, quæ longè præponderat sacramêto, quo ceu signo significatur. At uerò cum hic usus dominici sanguinis simul cum Dominico corpore in huius sacramenti administratione, & Christi institutionem, & totius ecclesiæ amplius millæ annis, & in hunc usq; diem totius orientis consuetudinem habeat, multorumq; religiosorū & uerè Catholicorum hominum animos hæc consideratio commoueat, multisq; huius usus mutatio ab ecclesiæ societate discedendi, eiq; obtrectandi occasionē præbeat, optandum uehementer, atq; adeo elaborandum uidetur, ut generali constitutione, antiqua hæc, & longo tempore perpetuata, integra Sacramenta administrandi consuetudo reuocet; & calicis seu sanguinis Dominici publicus usus non abolitus, & perpetuo edicto abrogatus, sed temporario statuto, & sub forma ut aiunt prouisiōis intermissus atq; suspensus, exigente illud temporum necessitate, cuius causa sæpè ecclesiastica statuta mutantur, de-
nuo

nuo restituatur. Quòd si tam citò, ut generali constitutione id fiat obtineri nequeat, considerandum piis & eruditius uiris relinquo, quibus uera ecclesiarum conciliatio, & piarum conscientiarum pacatio cordi est, còsultum ne & probandum censeant, si quæ ecclesiæ citra acerbam & odiosam, aliarum ecclesiarum infectationem & damnationem, manente concordia Christianæ uinculo, adhibita quoq; diligenti inculcatione fructus, qui ex huius Sacramenti participatione suscipitur, sensim & paulatim utriusq; Sacramenti usum reducant. Et quemadmodum nonnullarum primum ecclesiarum desuetudine, à plena integraq; communicatione, quamuis generali obseruatione, & publica còstitutione firmata, paulatim recessum est, ita paulatim quoq; ad eandem plenam integramq; communicationem redeatur, quod sine ulla nouitatis perturbatione, haud ita difficulter, fieri posse uideretur. Ad hæc diligens cautio adhibeatur, ne quid in sanguinis dispensatione tanto sacramento indignum admittatur, quam inter præcipuas causas unam fuisse constat, cur superioribus sæculis in tanta uidelicet populi incondita turba calicis dispensationem, ut quæ sine periculo effusionis uix fieri posse putabatur, non adhibendam esse iudicarent. Alioqui etiam post tempus Constantiensis synodi, doctis & grauib; uiris uidelicet cùm periculum nullum timeretur, etiam dominicum sanguinem administratū fuisse Thomas Vualdensis in iis quos aduersus Vuiclephū ad Martinū pontificē scripsit, libris testat. *

* Quare nec contra mentem Concilij facturi uidentur, si qui uolunt priuatis petentibus, sanguinem Dominicum una cū corpore administrare.
Lib. 5. de Sacramentis
Tomo 2. cap. 88.

Præter hūc calicis usum, audebo & aliud quiddam cōmemorare, idq; ut opinor non præter auctoris mentem quod ad hāc classē pertineat, ne sacerdos hęc mysteria solus obeat, sed adiunctos semper aliquos habeat ut minimū ipsos è clero ministros, cū quibus synaxin faciat, & sacram hanc cōmunionem participet; id quod quā religiosissimè olim obseruatū fuisse ex monumētis ecclesiasticis manifestissimū est, & doctores oēs ingenuè agnoscunt. Quin & ecclesiasticorū rituum explicatores, ingenuè fatentur, eam esse legitimam missam, cui intersint sacerdoti respondentes, offerentes atq; cōmunicātes. Porro huic rei cōfirmandæ Canon uetustus qui ab aliis Calixto ab aliis Anacleto tribuitur, adhibet; cuius hęc sunt uerba. Peracta cōsecratiōe oēs cōmunicēt, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus: sic em̄ apostoli statuerunt & sancta Romana tenet ecclesia. Est igitur hęc cōsuetudo ut inter plures qui sacræ huic actioni præsentēs sunt, hęc sacra communio celebretur, & apostolorū statutis & Rom. ecclesiæ mori consentanea, & rectè à quodam posterioris licet ætatis dictū est, propriè cōmunionem dici nō posse, nisi plures de eodē sacrificio participēt. Quare & eruditus ille Monachus Ioannes Hoffmeisterus in hęc uerba suā de hac re sententiā prodidit. Res inq; ipsa clamat tam in Græca quàm in Latina ecclesia, nō solū sacerdotem sacrificantē, sed & reliquos presbyteros, Diaconos, nec non & reliquam plebem, aut saltem plebis aliquam partem cōmunicasse, quod quomodo cessauerit mirandum

104. Cochleus
contra
Musæ. de sa-
crif. Missæ
Iod. Clich-
ehoueus in
Canon.

Micrologus.

in libello cui
Titulus, uer-
bum Dei car-
nem factum
unicum &
perpetuū es-
se sacrificiū.

dum est. Et ut bonus ille usus in Ecclesiam reuocetur laborandum. Nec negligendam puto, commonitionem doctissimi illius Philosophi, sed tamen Christiani, & rerum Christianarum non imperiti, Viti Amerbachii, qui in annotationibus in Epiphaniï orationem à se conuersam, hæc scripta reliquit: Illis inquit, temporibus non solebant ita crebro Missas facere, sine distributione Sacramenti, si tamen ullas fecerunt, ut nos facimus, & sæpe quidem plus quàm negligenter, & impurè. Vtinam tandem iustum in hoc tanto mysterio pharmacum adhiberetur à nostris, potiùs quàm à Thurcis aut hæreticis uastarentur omnia. Hæc illi quidem, cum quibus multorum piorum & eruditorum uirorum uota conueniunt. Addam uerò & tertium, in quo non parum quoque momenti consistit, idq; non præsentem ecclesiam calumniandi & reprehendendi, sed eius dignitati et tranquillitati consulendi studio. * Optandum uidetur ut iuxta apostolicum mandatum et priscum ecclesiæ morè, in publicis ecclesia precibus, cantionibus et lectionibus, quæ populi causa suscipiuntur, populi quoq; ratio aliqua habeatur: neque in totum et perpetuò ab omni communi-
 one precum et lectionum diuinarum, fidelium uulgarceatur. Manifesta sunt uerba Pauli, non intelligi posse quod dicitur, nisi per linguam significantem sermonem exprimas: et eum qui ob imperitiam quod dicitur non intelligit, fieri non posse, ut ad alterius gratiarum actionem Amen respondeat. Et oraculum illud
 cuius

* Huius uoto
 suffragatur
 Eras. De modo
 orandi.

Optandum
 inquit, esset,
 ut totus cultus
 diuinus, lingua
 toti populo nota
 perageretur, quemad-
 modum olim fieri consue-
 uit: omniaq;
 sic explanate
 distinctèq;
 sonarentur, ut ab
 attentis possint
 intelligi.

1. Cor. 14.

Aen. Sylvius
hist. Bohemi
cæ lib. 1. ca.
13.

cuius monitu. Pontifex Romanus, cum senatu Cardina-
lium, Sclauorum genti cōcessisse dicitur, ut patria lingua
in sacris operandis uterentur, ad omnes gentes Christia-
ni nominis pertinere uideretur. Omnis spiritus laudet Do-
minum & omnis lingua cōfiteatur ei; & Tho. Caietanus,
uir haud dubiè doctissimus & acutissimus alicubi scri-
psit, melius esse ad ædificationem ecclesiæ, orationes pu-
blicas, quæ audiente populo dicuntur, lingua uulgari in
ecclesia dici, quàm lingua latina, idq; cum à quibusdam
reprehenderetur, respondet se fundasse super doctrina
Pauli 1, ad Corinthios xiiii. Atq; haud ita difficile esset,
per eos qui ecclesiæ gubernationem tenent, in his, & his-
ce similibus, ad normam prisce & purioris ecclesiæ, cor-
rectionem & instaurationem fieri, nisi quorundam ani-
mos inanis metus occuparet, & uana superstitio implica-
ret; quod tamen nisi fiat spem nullam uideo, firmam in
ecclesia consensionem & cōcordiam futuram: aut schis-
matum & dissidiorum seminaria defutura. Neque illud
quoq; uidere possum, quomodo non ipsi quoque, quibus
ecclesiæ cura demandata est, perturbata & dilacerata ec-
clesiæ rationem reddituri sint, quam pro officio suo cu-
rare, & causas unde hæreses & schismata nascuntur, præ-
scindere neglexerūt. Sed hæc obiter monuisse nunc satis
sit, ad rem igitur reuertamur.

Expendendum illud dicit, quid ualeat illud Augusti-
ni neq; contra fidem, neq; contra bonos mores iniungi.
Primum certum est Augustinum de particularibus cer-

tarum

tarum prouinciarum & locorum Cæremoniis & obseruationibus loqui, cum inquit ad Ianua. Quod neq; contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter esse habendum, & pro eorum inter quos uiuitur societate seruandum. Item his de causis, id est, aut propter fidem, aut propter mores uel emendari oportet, quod perperã fiebat, uel institui quod non fiebat: & Epistola altera ad eundem. Miror inquit, quid ita uolueris, ut de his quæ uariè per diuersa loca seruantur, tibi aliqua conscriberem, cum una in his saluberrima regula retinenda sit, ut quæ non sunt contra fidem neq; contra bonos mores, & habent aliquid ad adhortationem uitæ melioris, non improbemus, sed etiam laudando & inuitando sectemur. Atq; huius mutationis quæ fidei uel morũ causa fit, uel perperam facta immutando, uel quæ nõ fiebant instituendo, exempla apud August. extant. In quibusdam locis Africæ præsertim, consuetudo è gentilitate ducta obtinuerat, ut ab iis qui ad memorias martyrum conueniebant, epulæ inferrentur, ac conuiuia celebrarentur, quod quidem August. à melioribus Christianis fieri negat, & à B. Ambrosio Mediolani abrogatum fuisse, testatur. Item non omnes Ecclesiæ consuetudinem Psalmos & Hymnos in Ecclesia canendi receperant, quod ad imitationem orientalium Ecclesiarum Amb. Mediolani instituerat, hunc canendi morem ubi nondũ obtinuit, utiliter institui posse asserit, cum non modò fidei & bonis moribus non aduersetur, sed etiam Exem-

August. c. 8.
fest. lib. 5.
cap. 2.

De ciuit. Dei
lib. 8 ca. 27.

Epist. 119.

T

plis

plis & præceptis Apostolicis nitatur, & ad commouendum ad pietatem animum nō parum momenti habeat. Manifestum est igitur Augustinum de tali mutatione uel uarietate loqui, quæ nihil publicæ, antiquæ, perpetuæ & uniuersali Ecclesiæ consuetudini deroget. Quanquam negari non potest, ut supra quoq; explicatū est, nonnullas etiam uniuersales consuetudines usq; eò degenerare posse, ut etiā paulatim aboleri possint, modò id sine graui Ecclesiæ læsione fiat. Sed id eò trahi non potest, ut cuiusuis particularis Ecclesiæ iudicio, imò aliquando unius hominis arbitrio, quæuis Ecclesiæ etiam antiquissima, quæq; si rectè explicentur & usurpētur cum lucro aliquo pietatis uel certè sine insigni detrimēto, & cū Ecclesiasticæ pacis, quod minimè cōtemnendū est, compendio seruari possint traditiones & Cæremoniæ, conuellantur & excendant. Neq; satis est ad quasuis Cæremonias reiciendas insimulare eas quòd fidei repugnent, ea uidelicet causa quod hoīm arbitrio nihil addendū sit diuinis mandatis, cū non intelligendū sit diuinis mandatis addi, quo nihil dignitati & perfectioni diuinorū mandatorū detrahit, quin potius aliquo modo ad obseruationē & illustrationem diuinorū mandatorum cōducit, atq; eò plæreq; oēs uniuersales illæ & perpetuæ in Rom. Ecclesia seruatur, & à nonnullis sublatæ Cæremoniæ pertinent. Quod de ludicris ineptiis scribit, quæ in Ecclesiam irreperunt, ea certè si quæ sunt, bonis moribus minimè sunt consentaneæ, cūm Ecclesiam Christi grauitas & decorum imprimis

mis deceat: quare cur minus prætermittantur causa non est. Sed cum huiusmodi ludicris ineptiis totam in Papatu, id est, Romana ecclesia, religionem fœdatam assumit, metuo ne ineptias illas ludicras, priuata sua, suorumq; æstimatione potiùs quàm aliorum doctorum & religionum uirorum iudicio metiatur.

Non negat auctor libelli ut aduersarius quoq; agnoscit, quin eo usq; aliquãdo inualefcere possit superstitio, ut exemplo ænei serpentis res quoq; ipsa è medio tollenda sint. Verùm in eo inter ipsos minimè conuenit, quod hic rationem hanc ad omnia ferè quæ iam olim in Romana ecclesia usurpantur, delenda & euertenda detorqueat cum dicat: In Papatu nihil non simile esse serpenti æneo præter originem, scilicet, quæ Deum auctorẽ habet. Itaq; concludit, cum magna pars superstitionũ. de quibus hodie cõtrouertit, impiis erroribus implicitæ, imò delibutæ sunt: necessariò hoc remediũ adhibendũ, ut prorsus illarũ usus abroget. Nos uerò superstitionũ & errorũ defensionem minimè suscipimus: magnã uerò partem earum Cæremoniarũ quæ ab ipsis abrogatæ sunt, & abrogandæ censentur, ita ab iis quæ accesserũt erroribus & abusibus, repurgari & prisco suo nitore restitui posse cõfirmamus: ut nihil prohibeat, cur minus reuerentiæ & pacis causa earũ uerus & legitimus usus, retineatur & obseruet. Atq; huius sententiæ astipulatores laudare possum, uiros quos se, neq; eruditiõne neq; iudicio, neq; pietatis studio inferiores agnoscere cogent. Quid em̃ an' non Lutherus & Bucerus

ut ceteros omittam, sæpè & apertè proclamant, se non detrectaturos, cur minus cæremonias plerasq; omnes & traditiones, in ecclesia Romana publicè receptas communiter obseruent, his modò adiectis conditionibus, si doctrina Euangelii de iustificatione gratuita per fidem in Christum non impediatur: nec in illis cæremoniis fas & iustitia constituatur: nec ut præcepta diuina capitalis peccati pœna proposita exigantur: & de uero illorum usu populus doceatur: de quibus conditionibus, nõ est nunc disputandi locus. Nec obscurum est, ad quas Cæremonias & traditiones hæc referenda putent: nam in hoc ordine commemorant ferias, ieiunia, ciborum delectus, uerticè rasum, ornamenta ecclesiastica, indumenta Missatica, altariũ luminaria exorcismos, exufflationes, Christoma, albam uestem, benedictionem aquæ Baptismatis, & his similia. Vides igitur prudentissime lector, quàm hæc dissentanea sint huius castigantis sententię, qui non aliud repurgandæ Ecclesiæ, à superstitionibus & erroribus, qui forte his superstitionibus accesserunt, remedium superesse asserit, nisi ipsis Cæremoniis quibus adiuncta est superstitio, extinctis una atque deletis. Si enim uiri illi prorsus necessariam illarum cæremoniarum abrogationem iudicassent, neq; illis saluis, saluam religionem consistere posse existimassent, nullis sanè pactis & conditionibus, ad illarum obseruationem se induci permisissent, Quanquam est quod in istis uiris desiderem, Nam si his conditionibus seruatis, nihil harum cæremoniarũ & tra-

ditioꝝ

Luther. in
epist. ad Ga
lat. in epist.
instructoria
de utraq; spe
rie. De arti-
culis Chri-
stianæ fidei
Bucer cõtra
Antidid. In
deliberatiõe
Lypsicæ anni
1529. Contra
episc. Abru-
nensem.

ditionum obseruationem obesse religioni & Ecclesiæ iudicarunt, cur non potius in ecclesiis suis reformandis, hanc formam proposuerunt, ut his conditionibus seruatis, quod sine magno tumultu & maiore cum utilitate fieri poterat, cæremoniæ ipsæ, quæ per se pietati non obsunt, suo loco relinquerentur? Atq; hic mihi non importuna uidetur expositio eruditi illius Culmariensis Monachi. At obiiciunt inquit, & nostras traditiones, propter admixtas superstitiones esse impias; ut quid ergo saluis traditionibus, non fecerunt impetum, aut si maius impressionem in superstitiones? Certè in hoc conducti fuerunt, non ut spoliarent Ecclesiam bono tranquillitatis, sed ut potius repurgarent ipsam ab omni specie iniquitatis, sed hæc alterius loci sunt. Ad castigatorem nostrum redeo, qui auctori libelli, quod concedat interdum eò usq; inualefcere posse superstitiones, ut res ipsæ tollendæ sint, uersutiam obiicit, quod disputando subtiliter, de usu tolerabili, crassissimas quasq; superstitiones obliquè saluas & intactas manere uelit. Hic æqui lectoris iudiciū appello; neq; enim libelli auctor superstitiones saluas cupit, quas si quisquam alius, extremè odit. Sed cum multis doctis, & pia prudentia præditis uiris, illæsis plarissq; cæremoniis, superstitionem ab iis auelli posse & debere existimat; neq; enim consequens est, ut si aliquibus in locis superstitio res aliquas per se minus utiles & necessarias ita inuasit & occupauit, ut nisi his sublatis superstitio tolli nequeat, statim hoc ad res omnes & cæremonias, qui-

Ioan. Hofstr.
ad art. 13.

bus aliquo modo superstitio adhæret transferatur. Neque enim exemplum Ezechie, qui summo in eo regno imperio præditus, cum animaduerneret populi superstitionem, nisi sublata materia & occasione, quod illi perfacile fuit, prohiberi non posse, serpentis ænei simulachrum Dei quidem iussu erectum, sed iam olim suo usu defunctum, comfregit, eò ualere debet, ut cuiusuis magistratus arbitrio & concionatorum aliquorum hortatu, antiquissimæ & iam olim per uniuersum Christianum orbem usurpatæ cæremonia, ob errorem & abusum, qui optimis rebus atque præclarissimis institutis agnasci solet, tollantur & euertantur; præsertim cum grauissimorum uirorum iudicio uia pateat, saluis cæremoniis & rebus ipsis, quarum si rectè usurpentur bonus usus esse potest, errorem & superstitionem segregandi & remouendi. Modestius certè, ut ferè in omnibus. M. Bucerus, qui aduersus Latomum ita scribit; Non esse necesse omnia uertere, quæ supra mille annos in usu fuerunt, noua uerò tantummodo & noxia irreligiosorum hominum inuenta, commutanda esse antiquis dogmatibus & institutis; & in Dialogo Germanico de præparatione ad Conciliū, ad Guilhel. Com. Nassa. Illis inquit tantummodo institutis contradicitur, quæ recentiores Pontifices & Episcopi suæ tantum utilitatis et dignitatis gratia constituerunt, non uerò iis quæ sancti et antiqui patres, et ueri Episcopi instituerunt et obseruarunt. Extant et moderatiora scripta, Philip. Melanch. de Cæremoniis, ut cum scribit ad Philippum ducem Cattorum, Rogo uestram cels. propter
Chris

Christum, ut quātum fieri piè potest, pacis publicæ causa ueteres Cæremonias cōseruet; nunquā enim mores et ritus, sine magnis scandalis nouātur; et Christianismus in ritibus minimè est situs, sed in timore Dei, fide, charitate, et obediētia erga magistratus. Quanquā non ignōro, uariis illum in locis, tria traditionum et Cæremoniarū genera constituere. Primū quod legi diuinæ aduersatur, et sine peccato obseruari nequeat, eas sine dubio uiolandas: alterum cōtinet adiaphora, quorum est politicus finis ut sunt feriæ et cantiones &c. ea in Ecclesia tetinenda; tertium et ipsum adiaphora continet, sed quibus accedit opinio cultus, et meriti aut necessitatis, huc refert ieiunia ecclesiastica & discrimina ciborū, huiusmodi ritus prorsus tollendos & abiiciendos asserit, atq; huc trahit exemplū Ezechie. Sed in hoc tertio genere, nō satis firma ratio ne nititur, atq; adeo secum & cum suis repugnare uidef. Si enim in his ritibus falsa opinio tantum offendit, cur re salua atq; integra, opinio nō tollitur? quid quæ eam opinio nē it ipsi quibus illā assignat, non agnoscunt, sed falsò sibi attribui dicūt: quid quod & ipsi & alii opinionibus his re motis & uero sine restituto hos ipsos ritus non modò nō uituperandos docēt, sed etiā ad illorū obseruationē pacis et charitatis causa sese offerūt: Sed hæc admonuisse sufficit; nā hanc disputationē persequi, lōgum esset, et præter institutū. Ad exemplum aut Ezechie ut redeamus, negari non potest in Ecclesia quoq; Catholica, tēpus incidere posse, quo ad eius mutationem sit ueniendum, cui rei

*In confess.
August. po-
stre. in con-
fess Saron.
In 14. ad
Rom. in Loc.
communan-
ni 47.*

con

confirmandæ & illustrandæ testimonium adferam Ioannis Antonii Delphini è Casali maiore scriptoris Italicæ, uiri eruditi quidem, sed pōtifiçiæ potestatis, quam supra cōcilia effert, nimii fortassis assertoris. Is in libro iii. de ecclesia, de Elibertini Concilii decreto, quo statuitur picturas in ecclesia nō esse debere ne quod colitur & adoratur in parietibus depingatur, quo pacto accipiendum & exponendū sit, hūc in modū differit. Fortè inq̃t patribus Orthodoxis, qui Elibertino Concilio intererant uisum fuit necessarium edere tale decretum; quoniam populus eò uenerat superstitionis, ut picturas tanquam numen aliquod uenerarentur ac colerent. Quòd si aliquando, ut est humana insipientia & temeritas in populis obtingat, ne superstitio atq; idolatria figat altius radices quàm porrò difficillimum sit reuellere, tamen possunt, ac debent Catholici pastores Ecclesiæ curare diligentur, ut quibus in locis tantum periculum sit, tantaq; abominatio, ad tempus imagines & simulachra, omnia tollantur de medio, actu interim bene instituātur & admoneantur simplices ac rudissimi quiq; de cultu Dei & sanctorum. Ita Ezechias rex æneum serpentem, quem antea Moses fecerat & erexerat, mandato præpotentis Dei confregit, zeloq; motus religionis demolitus est. Hæc ille, atq; hic, ipse est scriptor ille Italicus, cuius libellus, hoc dictum adducit, tanti non debere esse ullum abusum ut propter illum tollatur bonus usus, &c. Quod dictum à castigatore sugillatur, ut quod uerum non sit, si sine exceptione

ceptione intelligas. Itaque illi alterum rectius ut existimat & sanius dictum opponit. Quæ Deus instituit, nullo abusu aut uitio posse aboleri: quæ autem humanitus sunt tradita, postquam errore utiata sunt, ab iis abstinendum. Hoc sanè dictum si exceptionem omnem tollas, multò minus in seueritatis cõtinet. Nam eorum institutorum, quæ ad homines referuntur, multa sunt discrimina: quædam enim, ut iam satis ostendimus eam in ecclesia auctoritatem obtinent, ut non statim ob errorem, abusum uel offensionem quorumuis abolendæ sint. Sed de his iam satis dixisse uideor.

Quòd scribitur in libello, Constitutiones nonnullas quamuis exiguum habeant usum, tamen unitatis retinendæ & scandali uitandi causa esse seruandas, agnoscit ueris specie non carere, dolum tamen subesse confirmat, cum mox adiicitur exceptio: In iis quæ plerumque utiles sunt, quarum tamen obseruatio priuatim uel noxia sit uel impossibilis, ad mentem legislatoris esse confugiendum. Exemplum adfertur, de ieiuniis & discrimine ciborum, in iis qui corporis infirmitate & debilitate tenentur, qui ex mente legislatoris, ad obseruantiam ieiuniorum & abstinentiæ certorum ciborum, minimè obligantur, quis hic dolum aliquem animaduertat? At hic castigator exclamat, ergo lex de ciborũ delectu, qua interdicitur esus carnis, ouorum, lactis & butyri, publicè noxia non censetur? Vnde uerò hæc tam exitialis noxa? quod conscientia inquit humanis decretis, seruiliter opprimuntur &

onera Tyrannidis imponuntur aduersus Pauli sententiam: Nemo nos iudicet in cibo & potu &c. Quid adhuc decretis tenemini? Item: State & ne iterum subiiciamini iugo seruitutis. Nō inficiatur auctor, homines aliquando imperitos & supersticiosos, hac Ecclesiastica constitutione, ad tyrannidem & oppressionem & laqueum conscientiarum esse abufos. At quàm ciuile est ex hominū uitiiis, quos Plato legum Tyrannos appellat, legibus bonis ad suam libidinem, uel ignorantiam aduentium ipsas leges insectari? Quòd si huius cōstitutionis Ecclesiasticæ sententiam ex eius ueris interpretibus cognoscas, nihil in illa iniquū, nihil Tyrannicū, sed summa æquitate tēperatū inuenies. Qui cū ieiunii stata tempora, & certorū ciborū abstinentiam præscripserunt, non hoc egerunt, ut timidis & percussis cōscientiis laqueos iniicerent, sed ut tardos & cessantes, tāquam calcaribus & stimulis quibusdā, ad carnis lasciuiam coërcendam, excitarent. Neq; quòd cibum aliquem immundum & pollutum ducerent, aut regnum Dei in esca & potu collocarent, sed quòd etiam à licitis & concessis rebus aliquando abstinere laudabile, & exemplis præceptisq; diuinarum literarum consentaneū sit. Neq; quòd in ipso ieiunio cibiq; detractio, merito aliquid & iustitiæ constituerent, sed quòd ieiunium & delictiarū abstinentia, cū uera resipiscentia & pietatis studio coniuncta plurimū momenti ad Dei clemētiam impetrandam, & pœnas peccati debitas mitigandas habere, sacræ quoq; literæ passim testantur. Non aspernabitur
 credo

credo quisquā, paulò modò æquior Erasmi sentētia, quē
 tamē Cæremoniis iniquiorē fuisse nōnulli causantur, cū
 nō Cæremoniis ipsis, sed abusui & preposteræ Cæremo-
 niarū fiducię inimicus fuerit. Is itaq; in Epistola de inter-
 dictu esu carniū ad Episcopū Basiliēsem ita scripsit: Nūc
 ieiuniū & delectus ciborū huiusmodi sunt, ut si quis rectē
 utatur, adminicula sint ad ueram pietatē. Valet igitur iei-
 uniū & ciborū delectus, ad duas quasdā res. Primū ad do-
 mandā corporis lascitiā, ne ferociat aduersus spiritū.
 Deinde conducit ad placandam iram diuinā, nostris sce-
 leribus prouocatā, nimirū cū uidet nos, de nobis ipsis
 pœnā sumere, ille remittit uindictam suā. Hæc planè cō-
 sentanea sunt iis, quæ scribuntur à B. Thoma Aquinate,
 nisi quod duob; hisce finibus tertiū adiungit. Assumitur
 inq; ieiuniū (in quo etiā delectus ciborū continet) prin-
 cipaliter ad tria. Primū ad concupiscentias carnis cōpri-
 mendas. ii. Corint. vi. in ieiuniis, in castitate, quia per ieiun-
 ia castitas cōseruatur. Secundò assumitur ad hoc, quòd
 mens liberius eleuetur ad sublimia contemplanda, unde
 dicitur Daniel. x. quòd post ieiuniū triū hebdomadarū
 reuelationē acceperit à Deo. Tertiò ad satisfaciendū pro
 peccatis, unde dicit Iohel. ii. Conuertimini ad me in toto
 corde uestro in ieiunio, fletu & plāctu. Porrò quod de sa-
 tisfactiōe pro peccatis dicit, nō aliud intelligit, quā quod
 de placatione irę diuinę, & remissiōe uindictę ab Erasmo
 dicit. Rectē quoq; & ex ecclesię sententia idē hic Erasmus
 de amabili ecclesię cōcordia, delectū inquit ciborum ac

*Secunda se-
 cūda qua-
 stione 147.*

ieiunia non indixit Ecclesia, nisi ad sanitatem corporis & animi. Itaque qui piscium esu periclitantur aut ieiunio, & ualitudinem corporis & animi uigorem lædi sentiunt, hos nequaquam obligat ecclesiæ constitutio. Qui uerò sentiunt se ex abstinentia carniū & ieiunio, & corpore & animo melius habere, quæ rogo contumacia est, uel le in odium Ecclesiæ hoc reiiicere, quod tantam adfert utilitatem? Idem in Epistola supra commemorata, præceptum inquit Ecclesiæ de ieiunio, non obligat infantes, non admodum senes, non ægros, non inopia laborantes, non denique cæteros, qui ob aliam quampiam causam non ferunt in ediam, multò minus de esu carniū. Hi si uescuntur, utique uesci uidentur ex eius sententia qui legem condidit. Sed operæ prærium est ut scholasticos ipsos qui uocantur doctores, quos nonnulli nimis superstitionis insimulant, quid de hac & similibus Ecclesiæ constitutionibus sentiant, quamque legum istarum, siue statutorum interpretationem adferant, audiamus. Itaque apud Gabrielem Biel fidelem & diligentem sententiarum se antecedentium doctorum collectorem, ex Thomæ præsertim sententia hæc leguntur. Præcepta inquit Ecclesiæ positia, non eodem modo obligant, sicut præcepta naturæ uel diuina: nam præcepta diuina sunt de iis, quæ per se sunt de necessitate salutis, unde his præcipiuntur actus uirtutum, fidei, spei & charitatis, aut prohibentur ea quæ sunt per se mala, ut sunt actus uitiorum, & ad illa omnes tenentur in quolibet casu. Præcepta uero ecclesiæ

Dist. 16.
quæst. 1. in
4. sentent.

clésiæ seu iuris positiui, sunt de his quæ ordinant ad uirtutes, & iis præcipiuntur, quæ non per se, et in quolibet casu sunt bona, sed quandoq; possunt esse mala. Et prohibentur, quæ non semper, et in omni casu sunt mala sed in casu possunt esse bona uel indifferentia, et ideo nõ est, nec debet esse intentio legislatoris, ut semper obseruetur præceptũ; & per hoc ut dicit Thomas, præcepta iuris positiui, magis obligant, ex intentione legislatoris, quã ex ipsis uerbis. Idẽ. Causa inq; rationabilis, propter quã soluens præceptũ aliquod Ecclesiæ, ut de ieiunio nõ est habendus transgressor ea est qua existente etiã legislator iustus, nõ uellet legem seruari, puta quando ratio legis cessat; et licet ratio legis non semper exprimat, tamen nos eam cõiecturare debemus, et ad limitem illius legem ampliare uel restringere. Lex em̃ debet esse honesta, possibilis, secundum naturam, id est naturalem rationẽ; unde ubicunq; locum habet ratio legis, etiam locũ habet ipsa lex; unde cessante ratione legis, cessat obligatio. Ipsius quoq; Thomæ inter scholasticos præcipuæ auctoritatis hæc sunt uerba. Omnis lex ordinatur ad cõmunem hominũ salutem, et in tantũ obtinet uim et rationem legis, si uerò ab illo deficit, uirtutem obligandi non habet. Item, statuta inquit cõmunia proponuntur, secundũ quod multitudini conueniunt, et ideo legislator in iis statuendis attendit id quod communiter habetur et in pluribus accidit; Si autem ex speciali causa in aliquo inueniatur, quod obseruantix statuti repugnet, non intendit talem legis

*secunda se-
cũda quæst.
96. arti. 6.*

lator, ad statuti obseruantiam obligare. Idem quod proprius ad institutum pertinet, ieiuniū inquit absolute consideratum, non est de necessitate præcepti, sed est de necessitate præcepti unicuique tali remedio indigenti. Et quia multitudo hominum ut plurimum indiget tali remedio: quia in multis omnes offendimus, tum etiam quia concupiscit caro aduersus spiritum, conueniens fuit ut ecclesia aliqua ieiunia statueret, ab omnibus communiter obseruanda. Hæc & his similia apud scholasticos scriptores occurrunt, in quibus quæso æquissimè lector quid Tyrannicum, quid ad oppressionem conscientiarum comparatum, & non potius, ut in initio dixi, summa æquitate temperatum agnoscis. Ineptè autem ad hanc ecclesiasticam cōstitutionem improbandam, adducuntur loca Pauli, nemo uos iudicet in cibo & potu, & quid adhuc decretis tenemini, ne iterum subiiciamini iugo seruit. Constat enim hæc à Paulo dicta esse aduersus Iudaicam seruitutem qua pseudoapostoli conabantur gentes ad Christum conuersas, ad præceptam Moisi lege ciborum quorundam tanquam immundorum, perpetuam euitationem, ut necessariam astringere, non autem pertinere ad temporariam quorundam eduliorum abstinentiam, quæ pietatis studio, hoc est carnis edomandæ, spiritus in Deum erigendi, uindictæ Dei anticipandæ & mitigandæ causa ad tempus præscribitur atque suscipitur. At qui ad hos fines si rectè & ex mente Ecclesiæ usurpatur, tantummodo delectus ille ciborum, ab ecclesia præ-

scri-

scriptus referri debet. Quare rectè Erasmus. Ieiunium inquit & ciborum delectus, non possunt intorquere hoc nomine damnari, quòd nihil omnino conducant ad pietatem, si quemadmodum oportet adhibeantur. Quòd autem nonnulli nò ad carnis & cupiditatis coërtionem, sed ad luxum & deliciarum commutationem, hoc ciborum discrimine abutuntur, ii certè contra mentem legis faciunt, & in legem ipsam committunt, ut non incommodè ab erudito illo & multis sui ordinis prudentiore monacho, scriptum est. Da inquit mihi hominem, qui delectum ciborum iuxta Ecclesię præscriptum obseruat, & uidebis ab eo nihil culpa dignum fieri: nam qui carnis um esu certis ac statis diebus iuterdixerunt, non ita instituerunt ut interim nos piscibus, uel alia obsoniorum specie saginaremus, quod autè ita fit, deploramus, nò cõmedamus &c. Cõsequitur ergo eum tandè uerè traditione Ecclesię obseruare, qui nò solũ carnis abstinet, sed qui sibi omnibus delitiis interdicit, qui porro nò minuunt sed potiùs mutant delicias esculentorum, non obseruāt ecclesię traditionem, sed mali genii suggestionem. Hęc ille: Nec illi probãdi sunt, qui mente huius legis nò satis animaduersa, ad supersticiosam, imò impiã proprii corporis debilitatione, hoc ecclesię statutum detorquent, dũ nimia inedia, uel noxio cibo, morbos sibi nò nunquam & mortè accersunt, de quibus uide q̄ decretorũ libro scribitur, & Thomas in summa, quibus locis adducuntur Hieronymus, qui dicat. Non refert utrum magno uel paruo te

Ad art. 25.

De consecr.
dist. 5.
Secunda se-
cunda dist.
quæst. 147.
art. 1.

inte-

interimas; quia de rapina holocaustum offert, qui uel ciborum nimia egestate, uel manducandi uel somnii penuria immoderata corpus affligit. Inprimis autem illorum hominum imperita superstitio, & superstitiosa imperitia damnanda & execranda est, qui huius salubris constitutionis ad hominum salutem (qui esse finis omnium legum debet) lata, sententiam & uim ignorantes, eam ad Tyrannicam conscientiarum oppressionem, & hominum exitium, & diuinę legis transgressionem, hoc est charitatis uiolationem conuerterunt, dum citra discrimen, à quibusuis, intentata mortalis culpę pœna, eius rigidam & exactam obseruationem exegerunt, multosq; hac superstitione implicatos in summa incommoda & pericula corporis & animę coniecerunt, & perinde quasi cardo pietatis in eo uerteretur uerę pietatis et charitatis exercitiis, hæc humana decreta prauè intellecta præposuerunt. Sed hic grauissimi uiri Erasmi uerba adscribere malo. At quidam inquit clamant, quis nesciebat in cæremoniis non esse constituendū finē pietatis, imò quis nescit totam religionem hætenus fuisse redactam ad cæremonias, ac uigorem Euangelicū fuisse per eas propemodū antiquatum &c. In Gallia, ut scribunt, duo periclitantur non ob aliud, nisi quia duobus quadragesimæ diebus comederunt carnes coacti morbo, uide quid faciant cæremonię, nimirum ut ob hominū cōstitutiones uiolamus præcepta Dei, leuius ducentes paricidium, quā præterire constitutionem pontificum, quanquā hoc nullus Pontifex

Lib. 2. 2. epi.
fol. 4.

rifex uetuit, ne ægrotus ea sumat, quæ postulat ualetudo. Atque hæc impia & superstitiosa persuasio adhuc in nonnullarum prouinciarum & ciuitatum gubernatoribus hæret, qui per Quadragesimam in totum macellum claudunt, & seueris edictis carniū uenditionem prohibent, hoc est, infirmis, debilibus, languidis (quorum in ciuitatibus præsertim populosis magna turba est, qui citra carnis esum ualitudinē ac uitam tueri non possunt, & pisciū esu grauius læduntur) his inquam quantum in ipsis est mortem uel certè morbum indicunt. At inquit, nemo ægrotum occultè uesci prohibet, ridiculum, quasi non satis prohibeat uesci, qui prohibet uendere. Maior enim hominum pars ita comparata est, ut uesci non possit nisi emat, quomodo emet uerè si non sit qui uendat. Sed interim inquit si id permittatur aperitur fenestra malis, qui hoc prætextu uescantur, cum non sit idonea causa, his Erasmi responsum oppono. Hoc periculum si spectaret ad homicidium, aut aliquod graue malum, audirè: nunc tolerabilius arbitror, ut sexcenti uescantur carnis citra necessitatem, quàm ut unus hac superstitione periclitetur de uita. Proinde mihi non displicet mos apud Italos, iuxta quem etiam in Quadragesima publicè in macellis uenduntur carnes uitulorū, hœdorum & agnorum, sed à paucioribus ne quid desit ægrotis, aut iis qui ægrè carent esu carniū, nec quisquam notat eumentem aut uescentem, etiam si nihil morbi præ se ferat. Sunt enim causæ quas ex uultu non possis depre-

hendere & Christianæ charitatis est, in meliorem interpretari partem, quicquid rectè fieri potest. Ostendimus hæctenus maculas & labe, quibus hæc salubris cõstitutio, uel à luxuriosis uel à superstitiosis hominibus, aspergitur & cõtaminatur, à quibus si ex sententia ecclesiasticorum scriptorum recta doctrina uindictetur, nihil habebit hæc constitutio incõmodi, neque Christianæ libertati, nec paulinis illis dictis, ullo modo aduersabitur. Quare & Philippus ipse in apologia, hæc quidè Pauli testimonia profert, sed aduersus necessitatē tantum humanarum traditionum: ad iustificationem & remissionem peccatorum: qua opinione detracta, publicæ utilitatis & tranquillitatis causa seruari debeant. Nemo uerò his ieiuniis & ciborum abstinentiis, ab ecclesia præscriptis, ad iustitiam & remissionem peccatorum plus tribuit, quam à diuinis literis iis operibus pietatis causa susceptis, tribuitur, nempe si cum uera pœnitentia, ex fide fiant, opera esse bona & grata Deo, quæ carnem domando & uirtutes excitando, iustitiam bonæ uitæ augent; & ad Dei iram placandam, & peccati pœnam temperandam, uel euadendam ualent, ut ex triduano Niniuitarum ieiunio, à rege indicto perspicuum est. Non nescimus autem esse nonnullos, qui nulla uiua fide adhibita, nulla habita pœnitentiæ ratione, nullo uitæ in melius commutandæ proposito in ipsa inedia & ciborum certorum detractatione meriti sibi aliquid & iustitiæ arrogant, qui certè abusus, non ecclesiæ constitutioni, cuius sententiæ prorsus repugnat,

gnat, sed hominum peruersæ & superstitiosæ opinioni attribui debet: quâuis præcipua culpa penes eos sit, quibus docendi populi munus incumbit, & usq; adeo in his constitutionibus proponendis, sanam ecclesiæ sententiæ non exponunt, ut etiam superstitioni populi fomētum præbeant. His uitiis dum quidam ex aduerso occurrere uolunt, abiecta omni charitate & reuerentia, qua ecclesiæ Christi obstringuntur, publicam ecclesiæ consuetudinem temerè uiolāt, cū iis, diebus qbus antiquitus, per oēs ecclesias ieiunium ciborūq; parsimonia religiose obseruari solet, conuiuuis & carniū epulis, passim à quibuslibet indulgetur. Atq; si Deo placet huic licentiæ & deformitati, libertatis Christianæ & reformationis ecclesiasticæ nomē obtenditur, cū uera libertas & reformatio in eo cōsistat, si proposita & explicata ex mēte ecclesiæ uera abstinendi & ieiunādi ratione, opera detur, ne inani superstitione conscientia implicent, uel nimia & importuna licentia, ecclesiæ perturbentur. Sunt autē nonnulli, qui à delectu ciborū & similibus cōstitutionib⁹ rectè explicatis, non prorsus abhorreāt, sed eas in ecclesia utiliter retineri, uel restitui posse fatent, modò absit præcepti necessitas. Ita em̄ Lutherus, libenter inquit unā cū iis, utemur iisdem cibus, seruabimus item ferias & ieiunia ipsorum, modò nos ista omnia uoluntate libera seruare permittant, & istas minaces uoces omittant, mandamus, aggrauamus, excommunicamus, &c. Et Bucerus in de liberatione Lypfica. Si rursus inquit de huiusmodi tē-

In Epist. ad Galat.

poribus conuenire possit, eoq; modo uoluntarium ieiunium, per Christianam exhortationem, sine præces pro restitui, ad hoc libenter omnes, operam nostram conferremus, siue sit Quadragesima, siue quatuor tempora, alia uel ieiunia, quomodocūq; ecclesiæ illud sint ordinaturæ. Ibidem: Bonum inquit esset si magistratus, cum ueris animarum curatoribus, talem abstinentiam in cibis & aliis rebus ordinarent, quæ ueræ emendationi seruiret, & neque fidem, neque publicam pacem, & charitatem impediret uel turbaret: in eo omnes Christiani libenter obtemperarent. Certum est & Erasmo, & optimis quibusq; uiris, hūc nimium præcepti rigorem, quem aliqui proponunt displicuisse, ac displicere, & temperamentum hinc aliquod desiderare. Ita enim scribit ad loannem quendam Episcopum; Nullus est inquit uerè pius, quin si rem attentè consideret, mallet in his rebus obligationem, uersam in exhortationem: ut nunc quidem sunt tempora, minus esset laqueorū, & plus esset ex animo ieiunantium, maximè si in uita sacerdotum, reluceret Exemplum abstinentiæ temperantiæq; Christianæ. At si huiusmodi præceptorum positiuorum ut uocant, seu statutorum ecclesiasticorum, uera interpretatio & explicatio consideretur, haud multum à consilio seu exhortatione differre comperientur, nisi quòd forma quædam præcepti, ad licentiam quorundam hominum coercendam, tanquam septum quoddam & repagulum, carnis lasciuie oppositum sit. Certè ut supra ostendi-

mus

mus maximum discrimen inter diuina præcepta, & hæc positua ipsi quoque scholaſtici ſcriptores conſtituunt, cum diſertè tradunt, illa omnes obligare: hæc uerò eos tantummodo, quibus eorum obſeruatione ad pietatem conducit: nec in eorum tranſgreſſione, ubi cauſa quam uocant rationabilis a deſt, peccatum ullum mortale committi. Non proſus iniqua uidentur, quæ inter cætera à Thoma, cuius ſuprà quoque teſtimonia adduximus in hæc uerba ſcribuntur: Præcepta quæ per modum communis ſtatuti proponuntur, non eodem modo obligant omnes, ſed ſecundum quod requiruntur ad finem quem legiſlator intendit: cuius auctoritatem ſi aliquis tranſgrediendo ſtatutū contemnat, uel hoc modo tranſgrediatur, quod impediatur finis quem intendit, peccat mortaliter talis tranſgreſſor: ſi autem ex aliqua rationabili cauſa quis ſtatutum non ſeruet, præcipuè in caſu, in quo etiam ſi legiſlator a deſſet, non decerneret eſſe ſeruandum, talis tranſgreſſio non conſtituit peccatū mortale. Et ſi quorundam ſententia rigidior hic uidetur, nemo credo prohibebit, mitiorem ſententiam ſequi, quæ à Gerſone, & à multis optimisq; uiris Gerſonem imitantibus explicatur, qui in huiuſmodi præceptorum tranſgreſſione, in ſolo ſcandalo & contemptu, quæ haud dubia diuinæ legi repugnant, peccatum mortale collocat. Atque hac ratione, non ineptè, ab Alſonſo Verueſio uiro Hiſpano discrimen ueteris & noui teſtamenti traditionum exponitur. Veteris inquit legis traditiones, ob-

ſecunda ſe-
cūda qua-
ſione 147.
art. 8.

sitæ erant præceptis & interminationibus: nostræ uerò
 traditiones, nihil capitalis periculi adferunt transgresso-
 ribus; modò absit animus impius aut contemnens,
 Huic consentanea scribit Ioachimus Perionius Cicero-
 nianus Sorbonæ doctor, ex Sorbonæ opinor suæ senten-
 tia. Multæ inquit sunt in Ecclesia Cæremoniæ, quæ sub
 consilium cadunt, quæ autem sub præceptum cadunt, ne
 earum quidem uiolatores omnes nostri peccati reos esse
 se uolunt, nisi fortè contemnant. Quid quòd Caietanus
 disertè scribit in eundem Thomam, ex ui uerborum, nul-
 libi ieiunium ecclesiasticum inueniri præceptū, loquen-
 do de præcepto strictè. Quod si de ieiunio uerum est,
 multò magis de delectu ciborum id uerū erit, qui dele-
 ctus ieiunio seruit Hæc paulò latius à me dicta sunt, ut
 doli suspicionem, qua falsò grauatur, à libelli auctore re-
 pellam: immeritoq; illi impingi, quod susq; deq; ferat, si
 conscientia humanis decretis seruiliter opprimantur,
 ostendam: utq; lex illa siue cõstitutio ecclesiastica de ci-
 borum delectu, à calumnia illa, qua ut noxia & pernicio-
 sa traducitur, uindicetur; nec à uero reformationis stu-
 dio, quod illi insultando obiicitur, hic auctor alienus esse
 demonstratur. In clausula huius disputationis de Cære-
 moniis & traditionibus admonet auctor, ritus per se ui-
 tiosos, publicè per eos qui præfunt ecclesiæ tollèdos: pri-
 uatim uerò ab agnoscentibus uitium cauendos; hic nihil
 aliud à castigatore reprehenditur, quàm quod malignè ex-
 tenuetur, quod summā detestationem meretur. At non
 fuit

fuit ea mens auctoris, ut aliquam superstitionē noxiam, extenuādo tueatur, sed ut in ea tollenda & euitāda Christiana prudentia & moderatio adhibeatur, quæ nulla cū grauiore perturbatiōe & offensione ecclesiæ cōiuncta sit. Iudicet uerò lector, an non potiori iure notandi sint, qui in Cæremoniis & obseruationibus ecclesiasticis, ea odio se et atrociter exaggerāt et exasperant quæ piorū et bonorum uirorum iudicio, lenitionē et mitigationem admittunt. Cū autē continuò in libello duplex error in rituum diiudicatione notetur, eorū qui nimio odio superstitionis, ritus qui citra superstitionē seruari possunt, pro noxiis et impiis temerè damnant; et eorum, qui inconsyderato zelo uel cæco amore, supersticiosos et impuros ritus, pro religiosis et sanctis defendunt; prius illud interdum contingere fatetur, sed nihil illud ad præsentem causam facere, cū nemo ex ipsiis abiiciendū contendat, nisi quod manifesta impietatis labe, turpiter corruptum est. At cum omnia propemodum in ecclesia, manifesta impietatis labe corrupta dicant, fit ut omnia quoque abiicienda, nihilq; ferè ex prisca ecclesiæ consuetudine relinquendum esse contendant; cū alii non minore respurgandæ ecclesiæ studio præditi, aut nō tantam impietatis labem, in plerisq; agnoscant; aut si labes aliqua sit, eam tamen ita auelli et demi posse, ut tamen res ipsa et tanquam corpus cui adhæret non statim abiiciatur et extingatur.

Hic finis est.

M. Hæc

M. Hæc habui suauissimè Placidi, quæ hætenus pro defensione libelli huius dicenda esse putavi. Sed te credo iam audiendi tædio fatigatum, gaudere quoque quòd ad lectionis finem, tanquam ad portum peruentum sit. P. Minimè uerò, non enim ut uenter cibo quamuis delicato, ita auris auditione rerū gratarū facile satiatur; sed quid, hæc ne in lucem edere, & publica facere statuisti? M. Nihil etiamnum ea de re constitui. Sunt enim qui deterreant, quòd putent nonnullos offendendos & irritandos, quorum ut crabonum aculei minimè sint contemnendi. P. Id uerò nihil est quod te commoueat. Primum enim nihil tam moderatè tamq; circumspectè scribi potest, quod in tanta iudiciorum uarietate & malignitate, non in aliquorum hominum offensionem & reprehensionem incurrat: ut hac ratione omnibus omnino à scribendo abstinendum sit. Deinde eam mihi, & in aduersario refellendo modestiam, & in rerum quarum patrociniū suscepisti, defensione & explicatiōe, eam rationū firmitatem adhibuisse uideris, ut nullam iustam reprehensionem hoc scriptum meritò extimescat; iniusta uerò reprehensio, potiùs bonorum omnium, reprehensori odium, quàm infamiam aliquam & probum innoxio scripto conciliabit. Quare non uideo quid ab edendo te prohibeat: uideo uerò quæ excitare & mouere te debeant: cum quantum ego quidem iudico hoc scripto uia quædam sternatur, & commonstretur ad ueram & solidam nonnullarum controuersiarum conciliatio-

liationem constituendam; quo certè hoc tempore nihil utilius cogitari potest. M. Equidem Placidi eam in scribendo modestiam & orationis lenitatem secutus mihi uideor, ut tu ipse & quicumque hæc audient facillè intelligant, non personæ aut partis alicuius odio, sed solo innocentia tuendæ & ueritatis uindicandæ studio, hanc prouinciam à me susceptam fuisse; nisi quòd aliquando nimia castigatoris improbitas inuitum ad duriorè paulò responsionem compulerit. Quis enim ferat hominem religiosissimum & Catholicæ fidei obseruantissimum Arrianismi insimulari, patronū detestandæ impietatis traduci, prophanum deniq; hominem appellari, qui aliud simulando, principium hoc fidei de æterna Christi deitate malitiosè conuellat? sed hanc cicatricem refricare nolo. Dedi etiam operam, quoad eius fieri potuit, ut me intra causam continerem; ne uel quod nonnulli solent, à causa digressus, in personarum criminationem diuerterem, quod sophisticum, imo synecopanticum esse puto. P. Nihil hic à te peccatum uideo. Aequum enim est ut qui sibi iniuste iustam & ueram sententiam calumniandi licentiam sumpsit, iuste iniustam calumniam depellendi, libertatem concedat. Est enim hoc iure naturæ sancitum, ut iniustam uim inferenti, iusta defensione resistatur. M. Ego certè nullo istius uiri odio teneor; sed potius insignes eius dotes suspicio; quin etiam ob eximiam eruditionem, & comparatam iam longo tempore rerum sacrarum peritiam,

DEFENSIO LIBELLI,

ea illum aliquando moderatione esse putabam, ut si cum æquis & religiosis uiris committeretur, spesq; aliqua legitime conciliandæ & pacificandæ ecclesiæ offerretur, de summo illo rigore aliquid sit remissurus: & multa uetustati, charitati & paci sit concessurus: Verùm licet hæc spes inconsideratis hisce & intempestiuis scriptis, non parum sit debilitata, non diffidimus tamen, quin ubi fortè impetus ille & æstus animi, quem falsa persuasio & uana imaginatio concitauit, resederit, alium se & mitiorem æquioremq; sit exhibiturus. Longè etiam falluntur, qui me & libelli auctorem, ecclesiæ reformationem & Euangelii cursum quoquo modo impedire, & non potius omnibus modis adiuuare & promouere uelle arbitrantur. Verùm qui hanc reformationem ecclesiæ prouinciam sibi sumpserunt, non recta nobis uia ingredi uidentur. Nam ratio quam sibi proposuerunt, neque ad perpetuitatem in posterum continuandam satis solida, neque ad uniuersitatem Christiani nominis colligendam, satis idonea uidetur. Cùm enim in toto Christo ut pulchrè differitur à B. Augustino duo spectanda sint, caput & corpus, sponsus & sponsa, Christus & ecclesia, quibus duobus duo uinacula nos astringunt, fides & charitas: huius posterioris non satis accuratam ab iis habitam esse rationem existimamus. Sed hæc res magna est, neque temerè tractanda, & iam satis diu congressi uidemur, alias fortassis erit uolente Deo, conueniendi & latius differendi locus.

P. Ego

P. Ego uerò tibi pro isthac humanitate, qua me tam benignè ad studiorum tuorum communicationem admisit, ingentes habeo gratias: atque hæc tua benignitas fiduciam mihi addit, ut sæpius te adire, ac de religionis causa tecum conferre non uerear. Velim autem imprimis ut quando otium erit, de optima quam putes ratione, instaurandæ & pacificandæ ecclesiæ, ex te audire. Nam uideo te hanc rem non leuiter cogitasse. M. Equidem Placidi quantum per ingenii exilitatem & ualitudinis tenuitatem licuit, nonnunquam de eo negotio me cogitasse profiteor, sed sæpe meum impetum retardatum, quòd nullum propemodum usum horum studiorum uiderim, neque etiamnum uideam. Nam nonnullos doctissimos uiros ea de re prudentissimè scripsisse, & rationes non incommodas demonstrasse uideo, sed surdis fabulam cecinisse. Iraque non consilia & rationes, sed homines desunt, qui rectis consiliis & ueris rationibus obsequantur. Quod quamuis ita sit, non possum tamen, quo ecclesiasticæ pacis studio teneror, quin aliquando in ea meditatione uerser, & cum bonis uiris, in quibus æquitatis & moderationis uestigia deprehendo, de hac causa sermonem libenter conferam. P. Maeste uirtute Modeste, neque te finas ab hoc proposito, quorūuis hominū malignitate abducit; & si pauciores uideantur (uidelicet magna ex parte hominibus partiū fauore impeditis) qui id uestrum institutum probent,

ne dubites tamen, quin adhuc non exigua bonorum uirorum multitudo reliqua sit, qui nimiam partium uehementiam exosi ad moderationem istam aspirent. Et si tale nihil sit, sufficiat uobis, quod cōscientiam uestram, summo illi gubernatori Deo, qui pro suo arcano iudicio omnia moderatur, approbare potestis. Deum autem precor, ut & uobis adhuc moderationis studia persequenda uires & facultates suppeditet; & multorum hominum, ac in primis utriusque ordinis principum uirorum animos, ad moderata & ueræ ecclesie instaurationi, & pacificationi accommodata consilia flectat.

F I N I S.

ERRATA QVAE OB EXEM- plaris Cacographiam obrepserunt.

Pag. 18. lin. 15. eum lege id Ibi. li. 18. tamen si le. tamen si pag. 19.
li. 18. post affirmare. adde possum pag. 22. li. 25. le. habita pag. 23. li.
15. cum le. tu pag. 26. li. 1. ecclesia le. ecclesiæ Ibidem li. 17. hæ hæ-
reditate le. hæreditate hæ pag. 36. li. 18. vanas le. varias Ibid. li. 22.
quile. quæ pag. 37. li. 7. duobus le. duabus Ibid. li. 13. dele in Ibid.
li. 17. cupiant le. cupiunt pag. 38. li. 16. & 17. le. repurgarint pag. 40
li. 14. dele quia pag. 42. li. 22. verè le. vero pag. 43. li. 3. dele 70
pag. 47. li. 8. hoc le. hic pag. 56. li. 8. le. duxisse pag. 57. li. 12. le. aliorū
pag. 58. li. vlt. dele quæ pag. 59. li. vlt. leg. testimonia pag. 60. lin. 3.
le. plurium Ibid. li. 22. le. velle pag. 70. li. 8. quod le. quoq; Ibid.
li. 22. vero le. viros pag. 71. in margine le. 95 pag. 76. li. 22. facile le.
facile pag. 78. lin. 1. ac deo le. à deo pag. 79. li. 25. nō aliquando de-
le non pag. 81. li. 20. rectius leg. rectius pag. 86. li. 17. le. renouatam
pag. 96. li. 18. post intelligentiæ adde fuit pag. 107. in marg. le. Mariæ
pag. 117. li. 13. le. hymnis pag. 141. li. 19. ecclesia le. ecclesiæ pag. 150.
li. 15. tamen le. tum pag. 152. li. 9. le. abutentium pag. 153. li. 1. leg.
sententiam.